

Gozdarski vestnik

Letnik 62, številka 2

Ljubljana, marec 2004

ISSN 0017-2732
DK 630*1/9

Izvajanje
načrtov
gospodarjenja
z gozdovi

Participativno
načrtovanje

ZVEZA
GOZDARSKIH
DRUŠTEV
SLOVENIJE

IZŠLA JE KNJIŽICA

VARNOST IN ZDRAVJE PRI DELU V GOZDU

KODEKS VARNEGA DELA

Stanje v pogledu varnosti pri delu v slovenskih gozdovih, še zlasti v zasebnih, ni dobro, zato je vsak prispevek oziroma dogodek, ki jo na nek način povečuje, dobrodošel.

Na Zavodu za gozdove Slovenije se zato že od vsega začetka trudimo omogočiti tistim, ki izvajajo dela v gozdu, čim širšo paleto izobraževanja v smislu varnega dela.

Eden od načinov, kako to znanje širiti, so tiskane publikacije, med katere prav gotovo sodi prevod knjižice Varnost in zdravje pri delu v gozdu, ki so ga pripravili pri mednarodni organizaciji Združenih narodov ILO. Delo prinaša v slovenski prostor določen presek znanj in izkušenj iz različnih delov sveta in je kvalitetno dopolnilo k literaturi, ki je na voljo v slovenskem prostoru.

Komu je knjižica namenjena?

Kot je napisano v njenem uvodu, je vsebina namenjena vsem, ki delajo v gozdu ali so z gozdnim delom kakorkoli povezani: lastnikom gozdov, gozdnim delavcem, gozdarskim strokovnjakom, gospodarskim družbam oziroma delodajalcem, državnim svetovalnim organizacijam in ne nazadnje tistim, ki z gozdarsko mehanizacijo in orodji opravljajo določena dela izven gozdnega prostora.

Upamo samo, da bo našla pot do čim več ljudi iz naštetih skupin, predvsem pa, da bodo navodila in priporočila pri omenjenih ciljnih skupinah upoštevana ter tako pripomogla k zmanjšanju nezgod.

Knjižico, katere cena je 2000 SIT, je možno naročiti na naslovu

ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE

Večna pot 2

1001 Ljubljana, p.p. 71.

spec. Jurij Beguš,

urednik slovenske izdaje

Gozdarski vestnik, letnik 62 • številka 2 / Vol. 62 • No. 2

Slovenska strokovna revija za gozdarstvo / Slovenian professional journal for forestry

UVODNIK	66	Živan VESELIČ	Uresničevanje gozdnogospodarskih načrtov
ZNANSTVENE RAZPRAVE	67	Andrej BONČINA*	Urejanje gozdov in izvajanje načrtovanih del <i>Forest management planning and implementation of planned works</i>
	76	Jurij DIACI*	Nazadovanje nege gozdov v Sloveniji: vzroki, posledice, protiukrepi <i>Decrease in the tending of young forests in Slovenia: causes, consequences and counter-measures</i>
	85	Andrej BONČINA, Andrej FICKO, Tina KOTNIK	Zasnova participativnega načrtovanja <i>The concept of participatory planning</i>
	96	Marko KOVAČ	Velikoprostorsko strateško načrtovanje za trajnostni razvoj gozdov (2. del) <i>Large-scale strategic planning for sustainable development (Part 2)</i>
STROKOVNE RAZPRAVE	113	Živan VESELIČ*	Gozdnogospodarsko in gozdnogojitveno načrtovanje ter uresničevanje načrtov <i>Forest management and silvicultural planning and plan implementation</i>
GOZDARSTVO V ČASU IN PROSTORU	120	Franci FURLAN	Obisk delegacije Združenja za gozdarstvo pri javnem podjetju za gospodarjenje z gozdovi in gozdnimi zemljišči v republiki Hrvaški »Hrvatske šume«
NAPOVEDUJEMO	126		Razpis in pogoji udeležbe na 4. državnem tekmovanju gozdnih delavcev Slovenije

* Referati na posvetovanju Zveze gozdarskih društev Slovenije 20. novembra 2003: Izvajanje načrtov za gospodarjenje z gozdovi.

Uresničevanje gozdnogospodarskih načrtov

Zakon o gozdovih določa, da se z načrti za gospodarjenje z gozdovi določijo pogoji za usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdove ter gozdni prostor, najvišja možna stopnja njihovega izkoriščanja ter pogoji za gospodarjenje z živalskim svetom. V tej določbi se kaže vloga gozdnogospodarskih načrtov kot enih od načrtov za gospodarjenje z gozdovi.

Gozdnogospodarski načrti so izjemnega pomena pri zagotavljanju ohranjanja narave gozdnega prostora. Tudi v tem pogledu znatno presega ožek pomen sektorskih načrtov in vlogo usmerjanja izkoriščanja gozda kot naravnega vira. Pri oblikovanju normativnega urejanja ohranjanja narave pri nas se to dejstvo spregleduje, kar je do gozdnogospodarskih načrtov in vse gozdarske stroke krivično, je pa tudi neracionalno.

Skladno z Zakonom o gozdovih izdela gozdnogospodarske načrte Zavod za gozdove Slovenije.

Uresničevanje gozdnogospodarskih načrtov je izraz, ki naj bi pojasnil, v koliki meri izvedba vseh ukrepov v gozdovih glede količine in kakovosti sledi v gozdnogospodarskih načrtih navedenim usmeritvam in ukrepom. Z vidika izvajanja ukrepov v gozdovih pomeni uresničevanje načrtov več kot izvajanje Zakona o gozdovih, saj zajema tudi ukrepe, vključno s posekom, ki po Zakonu o gozdovih niso obvezni. Tudi pri gojitvenih delih, ki jih je določen del obvezno izvesti, presoja uresničevanja načrtov izhaja iz skupne količine potrebnih gojitvenih del, navedenih v načrtu.

Na uresničevanje gozdnogospodarskih načrtov vpliva veliko subjektov.

Zavod za gozdove Slovenije ima pri uresničevanju gozdnogospodarskih načrtov osrednjo strokovno vlogo, saj mu je Zakon o gozdovih določil v okviru nalog javne gozdarske službe, da dela v gozdovih načrtuje, strokovno usmerja in spremlja vse do njihove izvedbe. Izdaja odločb, soglasij in dovoljenj za dela v gozdovih mu daje tudi pravno podlago, da zagotovi izvedbo del v skladu z navedenimi dokumenti. Vendar pa lahko Zavod za gozdove Slovenije učinkovito vpliva predvsem na kakovost izvajanja del v gozdovih, medtem ko količino opravljenih del v bistveni meri določajo drugi subjekti.

Med njimi so bistveni lastniki gozdov, saj je 72 % slovenskih gozdov zasebnih. Skladno z ustavno pravico do lastnine se ima lastnik gozda pravico samostojno odločati, ali bo v gozdovih sekal in koliko bo sekal (razen v primerih, ko gre za drevo, katerega posek narekujejo gozdno-varstveni razlogi) in tudi glede investicij v izgradnjo gozdnih prometnic.

Pripravljenost lastnikov gozdov, da izvedejo ali dajo izvesti gojitvena dela, je majhna. Vzrokov za to je več. Mnogi so od dela v naravi odtujeni in sami niti niso usposobljeni izvesti del, nekateri pa jih sami fizično niso sposobni izvesti. Naročiti izvedbo del poklicnim izvajalcem pa pomeni za te lastnike gozdov velik strošek, ki daleč presega prispevek države k izvedbi del, tolikšne razlike pa niso pripravljene plačati za dela, ki se bodo obrestovala šele po več desetletjih.

Večji obseg izvedenih del v zasebnih gozdovih bi lahko pričakovali šele v razmerah, ko bi bilo proračunskih sredstev v ta namen toliko, da bi imeli lastniki za njihovo izvedbo finančni motiv, oziroma bi jim proračunska sredstva skoraj zadostovala za najem drugih delavcev za izvedbo del. Alternativa temu bi bil fond, v katerem bi se zbirala sredstva od prodaje lesa. V preteklosti smo ga imeli, morda bi ga vendarle uspeli oblikovati tudi v novih razmerah.

Prav vse navedene probleme v zasebnih gozdovih bi bilo lažje reševati, če bi bili lastniki gozdov povezani oziroma bi se povezali za posamezen namen, vendar pa je to dolg proces. Bilo bi koristno, če bi predpisi omogočali spodbujanje povezovanja lastnikov gozdov tudi prek sofinanciranja vlaganj v gozdove.

Med subjekti, pomembnimi za uresničevanje gozdnogospodarskih načrtov, ne kaže prezreti tudi javnosti, ki postaja do dogajanj v okolju vse bolj občutljiva in lahko postane zaradi gozdarsko neprosvetljenih, v konservatorsko varstvo narave pretirano usmerjenih pogledov, v prihodnje pomemben (moteč) dejavnik pri uresničevanju gozdnogospodarskih načrtov.

Posledice premajhnega uresničevanja gozdnogospodarskih načrtov za gozdove in tudi stroko so lahko zelo resne. Posledice opustitve gojitvenih in varstvenih del ter vlaganj v gozdne prometnice ni potrebno posebej razlagati. Tudi sorazmerno nizek delež realizacije možnega poseka za slovenske gozdove ima prej negativne kot pozitivne posledice. Nižji posek od možnega pomeni prav malo koristi za gozdove, vsekakor pa pomeni manj nege gozdov in s tem usodno slabše možnosti njihovega nadaljnjega razvoja v gozdove, ki bi bili s kakovostnim drevjem gospodarsko zanimivi. Gospodarsko nezanimivi gozdovi bodo nesreča za podeljelce in za vso državo.

Urejanje gozdov in izvajanje načrtovanih del

Forest management planning and implementation of planned works

Andrej BONČINA*

Izvleček:

Bončina, A.: *Urejanje gozdov in izvajanje načrtovanih del*. Gozdarski vestnik, 62/2004, št. 2. V slovenščini, z izvlečkom v angleščini, cit. lit 8. Prevod v angleščino: Jana Oštir.

Izhodišče prispevka so podatki o nizki stopnji načrtovanih gozdnogospodarskih ukrepov v preteklem desetletju. Ukrepe načrtujemo, da z njimi uresničujemo opredeljeno mnogonamensko gospodarjenje. Pomembni razlogi za nizko stopnjo načrtovanih ukrepov so številni okvirni pogoji, kot so organiziranost gozdarstva, zakonski okvir, socialne, družbene in gospodarske spremembe, tržne razmere itd., ki vplivajo na gospodarjenje z gozdovi. Posledice nižje realizacije načrtovanih ukrepov so kratkoročne in dolgoročne, na primer dolgoročen vpliv na sestavo, zgradbo in zasnovno gozdnih sestojev, povečan obseg sanitarne sečnje, gospodarska škoda, večja poraba sredstev za varstvo gozdov itd.; vseh posledic zaradi kompleksne narave gozdnih ekosistemov ni mogoče predvideti. Spremenjene razmere zahtevajo stalno posodabljanje gozdnogospodarskega načrtovanja v smislu prilagajanja načrtovanja konkretnim razmeram, večje učinkovitosti in večje uporabnosti načrtov ob racionalnih stroških. Avtor opozarja na potrebo po večji stopnji diferenciranosti načrtov, koncizno opredeljenih vsebinah načrtov različnih načrtovalnih ravni in njihovih vsebinskih povezav, manjšem obsegu načrtov, uvajanju participativnih postopkov, rangiranju načrtovanih del itd. Analiza izvajanja načrtovanih ukrepov je sestavni del presojanja uspešnosti gospodarjenja z gozdovi. Reševanje problema ni samo predmet načrtovanja, ampak številnih drugih področij, izmed katerih ima ključno mesto gozdarska politika.

Ključne besede: gozdnogospodarsko načrtovanje, načrtovani ukrepi, uspešnost gospodarjenja, okvirni pogoji, gozdarska politika

Abstract:

Bončina, A.: *Forest management planning and implementation of planned works*. Gozdarski vestnik, Vol. 62/2004, No. 2. In Slovene, with abstract in English, lit. quot.8. Translated into English by Jana Oštir.

The author first presents some data on the small amount of planned forest management measures in the last decade. Plans are made with the view of implementing multipurpose forest management. The small extent of planned measures is mainly due to numerous framework conditions, such as the organization of forestry, legal basis, social and economic changes, market conditions, etc., which all affect forest management. The consequences of the poor realization of the drafted measures are short-term and long-term, i.e. the long-term influence on the composition, structure and quality of forest stands, an increase in sanitary felling, economic damage, larger funds spent on forest protection, etc.; all the consequences cannot even be predicted, due to the complex nature of forest ecosystems. The changing conditions demand constant modernization of forest management planning, in the sense of adapting the planning process to the actual circumstances, increasing the efficiency, usefulness and value of the plans, all while retaining reasonable costs. The author accentuates the need for a greater differentiation of the plans, for concisely defined plan contents on various planning levels and their inter-relations, for a smaller scope of plans, introduction of a participatory approach, ranking of the planned works, etc. An analysis of the implementation of the plans is an essential part of assessing the efficiency of forest management. The problem needs to be solved not only in the field of planning, but in various spheres, the key one being forest policy.

Key words: forest management planning, planned measures, management efficiency, framework conditions, forest policy.

1 UVOD

Izhodišče prispevka in verjetno tudi posvetovanja Zveze gozdarskih društev Slovenije z naslovom Vzroki in posledice neizpolnjevanja načrtov za gospodarjenje z gozdovi so podatki o realizaciji načrtovanih gozdnogospodarskih ukrepov. Analiza gospodarjenja z gozdovi za obdobje 1991-2000 kaže (VESELIČ / MATIJAŠIĆ 2002), da je obseg realizacije načrtovanih ukrepov obnove 43%, nege 44% in varstva 96%; količina poseka predstavlja 76% načrtovanega možnega poseka, kar 31%

celotne količine sečnje predstavlja sanitarni posek. Tudi obseg gradenj gozdnih prometnic je znatno manjši od zaželenega. Ob takšni realizaciji se zastavljajo številna vprašanja: kako vpliva nižji obseg izvedenih ukrepov na stanje gozdov, kaj pomeni za uresničevanje gozdnogospodarskih ciljev, kakšni so povratni vplivi na samo načrtovanje in podobno. V prispevku se bomo zato dotaknili naslednjih vprašanj in problemov:

* Prof. dr. A. B., Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire BF. Večna pot 83, 1000 Ljubljana, SI

- Zakaj sploh načrtujemo ukrepe?
- Izvajanje načrtov in načrtovalni pristopi.
- Vzroki za nizko stopnjo uresničevanja načrtov.
- Zgled iz tujine.
- Posledice zmanjšane obsega izvedenih del.
- Problem evidenc.
- Izvajanje načrtov in načrtovanje.

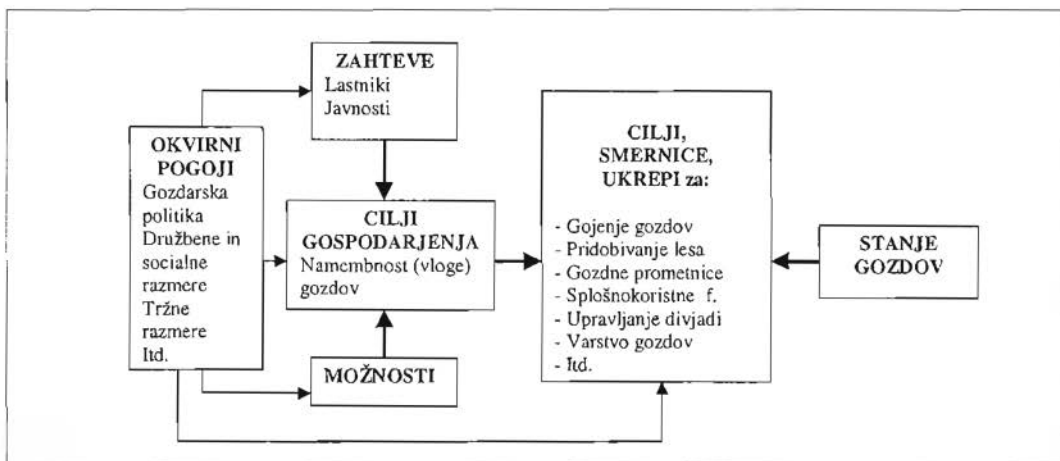
2 ZAKAJ NAČRTUJEMO UKREPE

Odgovorimo si najprej na vprašanje, zakaj sploh načrtujemo cilje, smernice, usmeritve, tudi omejitve in navsezadnje ukrepe za posamezna področja gospodarjenja z gozdovi. Izhodišče so cilji gospodarjenja oz. namembnost gozdov ali vloge gozdov (slika 1). Gre za vprašanje, zakaj sploh gospodariti, katere cilje zasledujemo. Cilji določajo mnogonamensko vlogo gozdov; gre za odločitve, katere funkcije gozdov bomo načrtno pospeševali. Ti cilji so odvisni od zahtev in možnosti (GAŠPERŠIČ 1995); pomembne so zlasti zahteve lastnikov pa tudi drugih interesnih skupin. Zahteve je treba uresničevati skladno z možnostmi, zahteve do gozdov so lahko prevelike ali recimo neustrezne in jih zato ne moramo uresničevati v danem območju gozdov – treba jih je uskladiti z dejanskimi možnostmi. Ko cilje opredelimo, se vprašamo, kako v danih gozdovih te cilje v čim večji možni meri uresničevati. Odgovor je, z ustreznim ravnanjem na različnih področjih gospodarjenja z gozdovi. To pomeni, skladno s cilji gospodarjenja in stanjem gozda določiti cilje za posamezna področja gospodarjenja (na primer gojitvene cilje) in

načrtovati in izvajati primerne ukrepe. Opredeljeno mnogonamensko gospodarjenje uresničujemo torej preko smiselno izbranih ciljev, smernic in ukrepov za posamezna področja gospodarjenja z gozdovi! V tej shemi velja opozoriti na realnost! Cilji morajo biti opredeljeni realno in iz tega izhajajo tudi realni načrti za posamezna področja pri gospodarjenju z gozdovi.

Kdaj lahko nastopijo problemi? Cilji gospodarjenja (namembnost gozda) morajo biti vnaprej opredeljeni, jasni in realni; če cilji niso realno določeni ali v načrtih celo sploh niso opredeljeni, potem bodo tudi načrtovani ukrepi neustrezni. Problem uresničevanja ciljev lahko nastopi, če so zahteve raznovrstne in (pre)velike. Problem po svoje pa je tudi situacija, če zahteve do gozdov niso jasne, ali pa so skromne, neznatne, skratka interesi do gozda so zelo omejeni.

Načrtovanje in izvedba načrtovanega je lahko močno odvisna od okvirnih pogojev (slika 1). Med okvirne pogoje načrtovanja lahko uvrstimo zakonske podlage gospodarjenja z gozdovi, sociokonske razmere gozdnih posestnikov, organizacijsko zasnovo gozdarstva, tržne razmere, socialne in družbene razmere itd. Okvirni pogoji se čedalje hitreje spreminjajo, vsekakor pa vplivajo na cilje gospodarjenja in zato tudi na cilje in načrtovane ukrepe za posamezna področja gospodarjenja z gozdovi. Izmed okvirnih pogojev igra ključno vlogo gozdarska politika, ki lahko vpliva na interese in zahteve do gozda, na primer lastnikov, vpliva na možnosti za gospodarjenje z gozdovi in podobno (slika 1). Okvirni pogoji so izven dometa načrtovanja, močno

Slika 1: Povezanost ciljev gospodarjenja, načrtovanih ukrepov in okvirnih pogojev gospodarjenja z gozdovi

vplivajo na načrtovanje in izvajanje del, medtem ko lahko načrtovalci le opozarjamo na spremembe v stanju gozdov in gospodarjenju z njimi.

Načrtovanje ukrepov je podprto tudi z zakonskimi predpisi. Zakon o gozdovih (1993) se v več členih dotika načrtovanja gozdnogospodarskih ukrepov; še najbolj izstopajo deli 5., 6. in 11 člena:

- Lastnik gozda zato mora gospodariti z gozdovi v skladu s predpisi, z načrti za gospodarjenje in upravnimi akti, izdanimi po tem zakonu (del 5. člena).

- Podlaga za gospodarjenje z gozdovi so program razvoja gozdov Slovenije in načrti za gospodarjenje z gozdovi (del 6. člena).

- V gozdnogospodarskem načrtu gospodarske enote se ...določijo: funkcije gozdov in njihovo ovrednotenje, uspešnost in cilji gospodarjenja z gozdom in gozdnim prostorom, usmeritve za doseganje ciljev, ukrepi in načini njihove izvedbe po osnovnih načrtovalnih enotah gozdnega prostora, usmeritve za gospodarjenje s posamičnim gozdnim drevjem in skupinami gozdnega drevja zunaj naselij (del 11. člena).

3 NAČRTOVALNI PRISTOP

Različni avtorji različno prikazujejo pristope pri načrtovanju rabe obnovljivih virov. Za različne pristope so pomembna predvsem naslednja vprašanja:

- način odločanja v procesu načrtovanju (analitično, inovativno, itd.);
- kdo lahko odloča;
- stopnja vključenosti interesnih skupin v načrtovanje;

- razumevanje pomena načrta za prihodnje ravnanje (obveznost, okvirna podlaga, pripomoček, konsenz, itd.);

- obravnavanje družbe in okolja v procesu načrtovanja (obvladljivost, kompleksnost, itd.);

- drugo.

Lawrence (2000) je prikazal štiri glavne tipe načrtovanje, in sicer racionalizem, pragmatizem, socialno-ekonomski idealizem, politično-ekonomska mobilizacija. Za klasičen načrtovalni pristop, ne samo v gozdarstvu, ampak nasploh pri načrtovanju ravnanja z viri, velja, da je močno poudarjen racionalizem (preglednica 1).

Tudi v gozdarskem načrtovanju pri nas in v Evropi je zaznati kar nekaj elementov omenjenega pristopa, na primer zastopavljanje realnih socialnih in gospodarskih razmer, zastopavljanje interesnih skupin, saj v proces načrtovanja niso vključeni drugi uporabniki, potencialni uporabniki načrtov (npr. lastniki gozdov), niso zadostno obveščeni o namenih načrtovanja, stanju, problemih, ciljih in usmeritvah v gozdovih, ki jih zadevajo, pretirana pričakovanja o realizaciji načrtov, ko pa ni opredeljenih vzvodov za njihovo uresničevanje, pretirana podrobnost načrtovanja oziroma normativnost, ki izhaja iz avtokratske zasnove načrtovanja, itd.

V evropskem prostoru se pristopi v gozdarskem načrtovanju spreminjajo. Na kratko bi lahko spremembe oziroma trende označili takole:

- Opiranje gozdarskega načrtovanja interesnim skupinam.
- Zaradi javnega interesa in večjega pomena splošnokoristnih funkcij so ponekod uvedli načrtovanje na regionalni ravni, ki ga prej niso

Preglednica 1: Nekatere značilnosti in pomanjkljivosti klasičnega načrtovalnega pristopa, ki temelji na racionalizmu (prirejeno po LAWRENCE 2000)

Značilnosti	Očitki / Pomanjkljivosti
<ul style="list-style-type: none"> • odločanje v procesu je centralizirano; • pristop je izrazito analitičen, odločanje temelji na visoki stopnji analitičnosti in znanstvenem znanju; • problemi so enostavni, cilji jasno opredeljeni; • načrtovalec je neodvisni strokovnjak, ločen od družbenih procesov; • institucija, zadolžena za načrtovanje je učinkovita in zmogljiva zbiranja (integriranja) podatkov; • napovedljivo in kontrolirano okolje; • produkt procesa (načrt) se uresniči; 	<ul style="list-style-type: none"> • avtokratska zasnova načrtovanja; • eksperti popolnoma dominirajo, interesne skupine imajo obrobni pomen; • precenjena sposobnost za napovedovanje in kontrolo okolja; • nezadostno priznavanje kreativnosti, sinteze in netehničnega in neznanstvenega znanja, izkušenj in modrosti; • zapostavljanje upoštevanja kolektivne narave načrtovanja in pomena dialoga; • zapostavljanje družbene (javne) narave načrtovanja; • neprilagojenost načrtovalnega procesa dejanskim razmeram.

poznali, tako da je sedaj načrtovanje zasnovano na dveh ravneh.

- Spreminja se tudi filozofija načrtovanja; če je bilo v preteklosti načrtovanje bodisi omejevanje ali predpisovanje, se sedaj povečuje pomen načrtovanja kot podlage za boljše delo in sprotno odločanje; znotraj načrtovanega je dovolj maneverskega prostora za prilagajanje trenutnim razmeram.

- Spreminja se tudi zasnova načrtov za gozdne obrate, smeri so različne, ponekod postaja načrt sestavni del strateškega vodenja obratov.

- Uveljavlja se zasnova adaptivnega načrtovanja.

4 VZROKI ZA NIŽJO STOPNJO REALIZACIJO NAČRTOVANIH UKREPOV

Vzroki so različni, eden od možnih je neustrezno načrtovan obseg ukrepov. Pri tem razmisleku se omejimo le na načrtovan posek ter gojitvena in varstvena dela. V načrtih bi lahko te ukrepe načrtovali na različne načine – kot minimalni ali maksimalni obseg, lahko načrtujemo »optimalne« količine, načrtovana dela lahko razvrščamo po prioritetah in podobno. Zakon o gozdovih govori o največjem možnem poseku (največja stopnja izkoriščanja) in nujnih gojitvenih delih. Največji možni posek ni maksimalni posek iz teorije načrtovanja donosov, ampak predstavlja kvantifikacijo načrtovanega (ciljev, smernic) glede na cilje gospodarjenja in stanje gozdov (predstavlja optimalno vrednost). Realiziran posek je lahko manjši ali kvečjemu enak načrtovanemu. Ob podatku o realizaciji načrtovanega poseka v zadnjem desetletju se zastavlja vprašanje, če lahko z nizko realizacijo uresničimo cilje in usmeritve, saj je sečnja glavni vzvod nege gozdov, s katero oblikujemo »arhitekturo gozda«. Tudi gojitvena in varstvena dela podpirajo zastavljene cilje in smernice; načrtovani količini lahko včasih očitamo, da izhaja iz samega stanja gozdov (glej sliko 1) in premalo iz ciljev gospodarjenja, ki so opredeljeni glede na zahteve do gozda in možnosti. In pojavi se problem realnosti!

Razlogi za nizko stopnjo načrtovanih ukrepov so predvsem številni okvirni pogoji, na primer organiziranost gozdarstva, zakonski okviri gozdarstva, velike socialne, družbene in gospodarske spremembe, tržna vrednost lesa, spremenjene

zahteve do gozda, itd., ki vplivajo na gospodarjenje z gozdovi. Med navedenimi dejavniki bi kazalo posebej izpostaviti spremembe v socialnoekonomski strukturi lastnikov. Socialnoekonomska struktura gozdnih posestnikov je pomembno in včasih preveč zapostavljeno izhodišče za načrtovanje. V splošnem bi lahko trdili, da se stopnja ekonomske odvisnosti lastnikov od gozdov zmanjšuje, s tem se zmanjšuje tudi pripravljenost lastnikov za izvajanje del v gozdovih. Že sama poprečna velikost zasebne gozdne posesti - okoli 2,5 ha gozda, ki je dodatno v več prostorsko ločenih parcelah, ni ravno spodbudno izhodišče za intenzivno gospodarjenje. Tako majhna površina ne izpolnjuje minimalne obratovalne površine za noben gojitven sistem, gozd lahko za povprečnega lastnika predstavlja predvsem vir občasnih donosov, rezervo ali pa prestiž. Zaradi dolgih časovnih ciklov, ki presegajo življenjsko dobo gozdnega posestnika, ta nima v splošnem interesa za dolgoročno vlaganje v gozdove. Drugače je pri večjem posestniku, ki nekje vlaga, nekje drugje v svojem gozdu pa uživa sadove opravljenih del. Drobno posestna struktura ni razvojna prednost – ne kmetijstva, ne gozdarstva in ne govori niti v prid ohranitve podeželja. Nasprotno, tudi procesi zaraščanja gozdov so povezani z drobno posestno strukturo. Država ima vzvode (slika 1), s katerimi bi lahko postopno - na dolgi rok - spremenila bodisi posestno strukturo ali/in pospešila povezovanje lastnikov gozdov in spremenila njihov odnos do gozdov. Vendar so rešitve vprašljive, saj so gozdni posestniki tudi volivci in veliko jih je. Rešitev je na politični strani - če bo dovolj poguma in modrosti. Gozdarji lahko na problematiko le bolj glasno opozarjamo. Ob takšni posestni strukturi pa se zastavljajo vprašanja, ki so povezana z izvajanjem načrtovanega, na primer:

- Ali bo gozdni posestnik izvajal ukrepe, če nima ekonomskih interesov do gozda?

- Ali ne bi bile bolj normalne in logične razmere, ko bi se gozdni posestnik potegoval za načrte in za pridobitev subvencij, ne pa da gozdarji apelirajo, prosijo, itd., da lastnik izvede delo v svojem gozdu!?

5 POSLEDICE ZMANJŠEVANJA OBSEGA IZVEDENIH UKREPOV ZA GOZDOVE IN GOSPODARJENJE Z GOZDOVI

Posledice nižje stopnje realizacije načrtovanih ukrepov je nemogoče zanesljivo predvideti že zaradi kompleksne narave gozdnega ekosistema – pa tudi zaradi drugih dejavnikov, recimo klimatskih, ki se v zadnjem obdobju presenetljivo spreminjajo in dodatno neugodno vplivajo na funkcioniranje gozdnih ekosistemov. Zagotovo pa so posledice različne za različne gozdove, možno bi bilo izdelati različne scenarije. Na nekatere posledice pa lahko opozorimo:

- Posledice neizvajanja ukrepov so kratkoročne in dolgoročne. Za gozdarstvo je značilna specifična časovna dimenzija zaradi narave ekosistemov in dolgih proizvodnih oz. obnovitvenih ciklov gozdnih sestojev. Sedanja sestava in struktura sestojev sta posledici ukrepanj v preteklih desetletjih ali celo stoletjih, tako bo tudi sedanje izvajanje oz. neizvajanje zaznamovalo gozdove v prihodnjih desetletjih in celo več. To je javnosti in politikci težje razumljivo; gre za dolgoročen vpliv na zasnove gozdov, sestavo, zgradbe, kvaliteto, itd. Drevje, ki ga gozdarji odkazujejo, se je pomladilo v obdobju pred 30 do 200 let, se pravi v povsem drugačnih socialnih in gospodarskih razmerah.

- Predvidevamo lahko, kar potrjujejo tudi tuje in nakazujejo domače izkušnje, da se bo zaradi manjšega izvajanja nege gozdov obseg sanitarne sečnje povečal, oziroma bo delež sanitarne sečnje visok. Še posebno v biološko in statično manj stabilnih gozdovih – bodisi zaradi rastiščnih razmer, ali pa spremenjenih sestojnih razmer ali negativnih vplivnih dejavnikov. Smreka, na primer, je še vedno glavna drevna vrsta slovenskih gozdov. Možnost pojava katastrof omejujemo z ustrezno gojitveno in varstveno obravnavo teh gozdov.

- Posledica neizvajanja načrtovanih del je gospodarska škoda; delno zaradi predvidenega visokega deleža sanitarne sečnje, delno pa zaradi drugih razlogov. Če smo v preteklosti vložili sredstva v nekatere projekte kot na primer osnivanje sestojev, premene, itd. potem seveda takšni sestoji zahtevajo konsistentno nego tudi vnaprej, sicer bo učinek vloženi sredstev manjši ali celo nič.

- Z vidika racionalnosti gospodarjenja z gozdovi je vprašljivo tudi razmerje v porabljenih sredstvih

za gojitvena in varstvena dela, kjer je pomembno razmerje med nego, obnovo in varstvom gozdov. Ko presojamo obseg vlaganj v gozdove, narreč ni pomemben samo skupni obseg vlaganj. Če zagovarjamo paradigmo sonaravnega gospodarjenja, potem naj bi bilo čim več varstva vgrajenega v gojenje. Z ustreznim gojenjem gozdov, ki vključuje ukrepe obnove in nege, najbolj prispevamo k varnemu in stabilnemu funkcioniranju gozdov.

- Možnost aktivnega usmerjanja gozdov je znatno manjša. Posledica neizvajanja gojitvenih in varstvenih del pomeni tudi, da ne izrabljamo naravnih potencialov gozda.

- Če sprejmemo tudi relacije, ki smo jih prikazali (slika 1), potem neizvajanje gojitvenih in varstvenih del prizadeva vse funkcije gozda. Ukrepov ne moremo deliti na posamezne cilje! V splošnem ne moremo trditi, da je posamezen ukrep namenjen le enemu cilju (funkciji), ampak gre za hkraten vpliv na vse funkcije gozda.

6 PRIMER RAZVOJNIH SPREMENB V TUJINI

Zmanjševanje izvajanja gojitvenih in varstvenih del, pa tudi zmanjševanje sečnje ni značilno le za Slovenijo, ampak tudi za širši srednjeevropski prostor. Tudi tam okvirni pogoji močno spreminjajo intenzivnost gospodarjenja, problem so predvsem čedalje večji stroški dela, medtem ko cene lesa stagnirajo. Rešitve iz rdečih številčk iščejo na različne načine, kot kaže tudi primer iz Spodnje Saške (preglednica 2):

- povečujejo produktivnost dela;
- razvijajo nove tehnologije dela;
- spreminjajo zasnovo gojenja gozdov – manj umetne obnove, manjši obseg porabljenih delovnih ur pri negi, izkoriščanje samodejnosti, itd.;
- zmanjšujejo število zaposlenih – med delavci in v upravi.

7 PROBLEM EVIDENC

Ko se pogovarjamo o neizvajanju načrtov, ne vemo povsem zanesljivo, kako velik je problem. Gre za vprašanje ali so evidence realne ali so le boljši ali

Preglednica 2: Primer spremembe gospodarjenja v Spodnji Saški (prirejeno po RIPKEN 1997)

	Leto	
	1957	1995
Površina gozdov (ha)	306.000	322.000
Lesna zaloga (m ³ /ha)	173	214
Delež listavcev (%)	36	39
Posek (m ³ /ha)	4,5	4,9
Od tega končni posek (m ³ /ha)	2,2	0,8
Poraba časa (za ročna opravila ure/m ³)	2,6	0,5
Umetna obnova (ha)	3.769	1.882
Umetna obnova (ure/ha)	1.005	89
Nega (ha)	5.279	6.947
Nega (ure/ha)	45	11
Delovne ure-gozdni delavci (ure/ha)	33,5	4,4
Delovne ure- uprava (ure/ha)	8,4	4,1

slabši približek. Evidence poseka so pravzaprav evidence odkazila. Posekano je lahko manj, v splošnem pa verjetno predvsem več, kot kažejo številke. Malo je verjetno, da bi revirni gozdarji evidentirali prav vse drevje, posekano brez odobritve, posebej ob dejstvu, da postajajo revirji večji in revirni gozdarji objektivno ne morejo obvladati celotne gozdne površine revirjev. Kakšen je torej večji posek od prikazanega, je težko reči, nekatere ocene kažejo, da je ta različno večji, od nekaj odstotkov, do kar nekaj deset odstotkov in celo več. Natančne podatke bo lahko posredoval Zavod za gozdove Slovenije na podlagi ponovnih meritev na stalnih vzorčnih ploskvah. Pri gojitvenih in varstvenih delih verjetno ni pomembnejših razlik med evidentiranim in dejansko izvedenim obsegom del.

Pri presoji opravljenih del ni pomembna le količina, ampak tudi vrsta in kvaliteta izvedenih del. Nekateri načrtovani ukrepi so bolj nujni in nekateri manj. Hektar izvedene nege goščče torej ni enak hektarju nege goščče – pomembno je, kje je bila nega izvedena. Takšno presojo učinkovitosti izvedenih ukrepov lahko opravi urejevalec v konkretni enoti, vendar naj vsaj za diskusijo izpostavimo nekaj vprašanj:

- Ali so dejansko izvedeni najbolj nujni ukrepi nege, obnove ali varstva?
- Ali pa je izvajanje odvisno predvsem od pripravljenosti lastnika?
- Ali lastnik ne preferira določenih del, nekatera pa zapostavlja?
- Ali ne bi bilo smiselno, da če lastnik enkrat

prejme sredstva – subvencijo, prevzame s tem tudi obvezo za izvajanje del na tej površini v prihodnosti?

- Ali je lastnik (in tudi gozdar) vedno prepričan v potrebnost izvajanja načrtovanega dela?

8 PREMISLEK O NAČRTOVANJU IN IZVAJANJU NAČRTOVANEGA

Načrtovanje je podlaga za gospodarjenje z gozdovi. Napačno bi bilo zaključiti, stopnja izvajanja načrtov je nizka, načrti niso potrebni. Načrti so potrebni, zastavlja pa se vprašanje, kakšni načrti, kakšna naj bo njihova vsebina, podrobnost, intenzivnost načrtovanja in podobno. Načrtovanje ukrepov je ena od nalog načrtovanja, pomembne so tudi druge. Pogosto govorimo o racionaliziranju načrtovanja. S tem se moramo strinjati, vendar tudi v smislu posodabljanja, prilagajanja načrtovanja konkretnim razmeram, večje učinkovitosti in večje uporabnosti ob racionalnih stroških. Obenem pa velja izpostaviti, da je načrtovanje po svoji funkciji instrument za racionalno gospodarjenje z gozdovi – torej podlaga za gospodarno vlaganje v gozdove skladno z mnogonamensko vlogo gozdov. Ali smo to vlogo načrtov povsem izkoristili?

Nekaj predlogov, ki so povezani s posodabljanjem načrtovanja in tudi z načrtovanjem in izvajanjem ukrepov, nekateri od teh so bili izpostavljeni že na 21. gozdarskih študijskih dnevih v Ljubljani (BONČINA 2003):

Intenzivnost načrtovanja.

Intenzivnost načrtovanja je povezana z intenzivnostjo gospodarjenja. V Sloveniji so zelo različne razmere za gospodarjenje z gozdovi, intenzivnost gospodarjenja je zato različna – odvisna predvsem od ciljev gospodarjenja – torej od zahtev do gozda in možnosti za uresničevanje zahtev (slika 1). Intenzivnost načrtovanja naj bo bolj prilagojena intenzivnosti gospodarjenja. Intenzivnost načrtovanja se kaže v celotnem načrtovalnem procesu – od inventure do podrobnosti načrtovanih ukrepov. Kjer okvirni pogoji ne dopuščajo (intenzivnega) gospodarjenja, tudi še tako »dober« načrt kot izdelek, ne bo mogel bistveno vplivati na aktivno usmerjanje razvoja gozdov. V takšnih razmerah so pričakovanja za izvajanje načrtov objektivno prevelika, saj ni možnosti in vzvodov za njihovo uresničevanje. Omenjenim razmeram se lahko prilagodimo z večjo diferenciranostjo načrtov, tako da bomo dosegli smiselno razmerje med vložkom za načrt in njegovim učinkom. Manj primerna prilagoditev intenzivnosti načrtovanja bi bila v različnem obdobju veljavnosti načrtov, na primer desetletnem ali petnajstletnem ali celo dvajsetletnem. Več argumentov je zato, da ohranimo sedanje načrtovalno obdobje, podrobnost in intenzivnost načrtovanja pa prilagodimo razmeram.

Vsebine načrtov različnih načrtovalnih ravni in njihove vsebinske povezave.

Možnost racionaliziranja načrtovanja je poleg večje diferenciranosti načrtov in prilagajanju konkretnim razmeram tudi v bolj jasno opredeljenih vsebinah posameznih ravni načrtovanja in smiselnih vsebinskih povezavah med njimi: območje – enota – sestoj. Tako pa se marsikaj podvaja na ravni območja in enote, po drugi strani pa so podvaja pri načrtu GE in detajlnem načrtu na ravni sestojev. Podrobnost načrtovanja naj bo prilagojena načrtovalni ravni! V okviru načrta GE izdelamo podrobni načrt (sestojna karta, smernice, možen posek, načrtovana gojitvena in varstvena dela po sestojih) na ravni sestojev, pogosto celo v merilu 1:5.000. Vprašanje je, če je potem v primerih manj intenzivnega gospodarjenja res povsod potrebno gojitveno načrtovanje? Ali pa obratno, če izdelujemo detajlne gojitvene načrte, ali je potrebno v razmerah manj intenzivnega gospodarjenja še podrobno načrtovanje na ravni

sestojev v okviru urejanja gozdov?

Posodabljanje načrtov.

Stalno posodabljanje načrtovanja je potrebno tudi zaradi izvajanja programa Natura 2000 in drugih zakonskih predpisov s področja urejanja prostora. Načrti so podlaga za ekosistemsko upravljanje z gozdovi.

Uporabnost načrtov

Načrti morajo biti uporabni – ne samo za gozdarje, saj jih ne izdelujemo samo zase, ampak tudi za druge uporabnike – lastnike in različne javnosti. Če bodo tudi oni spoznali prednosti načrtov, bo to velik uspeh in potrditev.

K večji uporabnosti za lastnike bi lahko prispevali z uvajanjem zasnove načrtovanja za gozdni obrat, vendar ne kot nove načrtovalne ravni, saj imamo le-teh dovolj. Smiselno bi bilo gojitvene načrte nadgraditi z elementi takšnega načrta, vendar le za ustrezne primere, kot so, na primer večji gozdni posestniki, ki bi zato morali izkazati interes.

Obseg načrtov.

Načrt mora jedrnato izpostaviti cilje, smernice in ukrepe, lahko pa tudi alternative in prioritete! Analiza stanja in razvoja je sestavni del načrtovalnega procesa, ni pa je potrebno prikazovati v načrtih.

Pristop.

Načrti naj omejujejo in predpisujejo toliko, kot je nujno potrebno na posamezni načrtovalni ravni. V načrtih naj bodo jasno izpostavljeni cilji, osnovne usmeritve, prioritete, omejitve, smernice itd.! V načrtih ne kaže pretiravati s podrobnostjo in normativizmom, ki je lahko predmet načrtovanja na nižji ravni. Pustiti je treba dovolj maneverskega prostora nižjem načrtovalnem ravnem, oziroma revirnim gozdarjem, lastnikom, izvajalcem, da se bodo lahko prilagajali razmeram.

Rangiranje načrtovanih del.

Ker realizacija obsega načrtovanih del kaže, da je izvedba nizka, bi kazalo načrtovana dela v načrtih rangirati. Po zakonu so sicer vsa načrtovana dela »nujna«, vendar je stopnja nujnosti zelo različna. Stopnja nujnosti iste vrste dela je lahko različna – odvisno od lokacije, problematike, učinka izvedenega dela. Kriteriji za rangiranje bi morali izhajati

iz zahtev trajnostnega gospodarjenja – stabilnega funkcioniranja gozdnih ekosistemov.

Subvencije.

Sistem subvencij bi kazalo bolje povezati z načrti. S tem bi se povečala možnost aktivnega usmerjanja gozdov – skladno z opredeljenimi strategijami in prioriteta. V primeru rangiranja (glej zgoraj) bi bil obseg subvencij za nekatera dela večji, nekatera dela pa ne bi bila subvencionirana, bila pa bi dopustna. Koristno bi bilo tudi poiskati načine, kako zagotoviti stalnost nege na določeni površini; če je, na primer, obnova subvencionirana, potem je potrebna v prihodnjih letih tudi nega sestaja na tej isti površini, sicer bodo vložena sredstva imela znatno manjši učinek.

Ekonomske ovrednotenje in stabilno financiranje.

V načrtih je potrebno ekonomsko ovrednotiti načrtovana dela in posebej prikazati realen obseg predvidenih subvencij za načrtovana dela v zasebnih gozdovih. S sprejetjem načrta bi se država tudi obvezala za zagotovitev opredeljenih finančnih sredstev. Stabilno financiranje v dovolj velikem obsegu je pomemben pogoj za izvajanje gojitvenih del v zasebnih gozdovih.

Minimalni posek.

Ta bi bil sicer lahko določen v načrtih, vendar bi bilo bolj primerno, da gozdarska politika pripravi ustrezne vzvode za reševanje tega problema.

Uvajanje participativnih postopkov v zasnovno urejanje gozdov.

Učinkovitost načrtov – tudi obseg izvajanja del bi lahko izboljšali z zasnovno participativnega načrtovanja (glej BONČINA / FICKO / KOTNIK 2004). Zasnova načrtovanja: jaz načrtujem, vi izvajate - ni najbolj ustrezna. Preveč energije v načrtovalnem procesu posvečamo sami fizični izdelavi načrtov, premalo pozornosti pa neposrednemu sodelovanju z uporabniki, oziroma interesnimi skupinami. Ena od ključnih skupin so gozdni posestniki. Oblike sodelovanja so lahko različne – od pasivne oblike do bolj aktivnih oblik sodelovanja. Sedaj ne izkoriščamo niti vseh

pasivnih oblik; ena ključnih je informiranje, in sicer o namenu načrtovanju, stanju in problemih, usmeritvah in ciljih gospodarjenja. Če lastniki niso seznanjeni s problematiko in vsebinami načrtov, je težko pričakovati pripravljenost za izvajanje del.

9 SKLEP

Analiza izvajanja načrtovanih ukrepov je sestavni del presojanja uspešnosti gospodarjenja z gozdovi. Reševanje problema manjšega vlaganja v gozdove še zdaleč ni samo stvar načrtovanja, ampak številnih drugih področij. Pomembno mesto ima gozdarska politika, ki ima na voljo pomembne vzvode za spremembe. Zmanjševanje vlaganj pomeni tudi nujne prilagoditve gojenja gozdov; sonaravno gojenje gozdov bo imelo še večji pomen, saj bo v čim večji meri potrebno izkoriščati samodejnost procesov v gozdnem ekosistemu, hkrati pa zmanjševati stopnjo tveganja pri gospodarjenju z gozdovi. Gozdnogospodarsko načrtovanje lahko skupaj z drugimi področji prispeva k reševanju problematike. V prispevku je zastavljenih več vprašanj in problemov, kot pa je odgovorov nanje, vendar z namenom, da se o njih skupaj pogovarjamo in jih rešujemo. Urejanje gozdov se mora pač neprestano posodabljati, stalnih optimalnih modelov načrtovanja enostavno ni. Pri posodabljanju načrtovanja imajo lahko veliko vlogo urejevalci na lokalni ravni – na ravni krajevnih enot, saj imajo dober vpogled v načrtovanje in problematiko izvajanja načrtov. Naloga urejanja gozdov je tudi opozarjanje politike in javnosti na problematiko gospodarjenja z gozdovi – tudi na neizvajanje načrtovanega in posledice, povezane s tem. Hkrati pa bi lahko vsi gozdarji bolj glasno opozarjali na pomen gozda, pomen lesa, pomen rabe obnovljivih gozdnih virov.

10 VIRI

- BONČINA, A., (et.al.). (2003). Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva. Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 270 str.
- BONČINA, A., DIACI, J., WINKLER, I., KADUNC, A., ROŽENBERGAR, D., TERLEP, S., GODLER, S., 2003. Zasnova gozdarskega načrtovanja v Sloveniji: povezovanje različnih ravni gozdarskega

- načrtovanja in izdelava zasnove načrta za gozdno posest. Zaključno poročilo o realizaciji predloženega programa dela, V4-0432-01. BF, Oddelek za gozdarstvo, 22 str.
- BONČINA, A., FICKO, A., KOTNIK, T., 2004. Zasnova participativnega načrtovanja. *Gozdarski vestnik* 2, 85–95.
- GAŠPERŠIČ, F., 1995. Gozdnogospodarsko načrtovanje v sonaravnem ravnanju z gozdovi. BF, Oddelek za gozdarstvo, 403 s.
- LAWRENCE, D. P., 2000. Planning theories and environmental impact assessment. *Environmental impact assessment review* 20, 607–625.
- RIPKEN, H., 1997. Nachhaltigkeit und Extensivierung in der Forstwirtschaft – ein unlösbarer Konflikt? *Forst und Holz* 52, 3, 51–58.
- VESELIČ, Ž., MATIJAŠIČ, D. (2002). Gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij za obdobje 2001–2010. *Gozdarski vestnik* 10, 461–489.
- Zakon o gozdovih. Ur. l. RS, št. 30/93.

Nazadovanje nege gozdov v Sloveniji: vzroki, posledice, protiukrepi

Decrease in the tending of young forests in Slovenia: causes, consequences and counter-measures

Jurij DIACI*

Izvleček:

Diaci, J.: Nazadovanje nege gozdov v Sloveniji: vzroki, posledice, protiukrepi. *Gozdarski vestnik*, 62/2004, št. 2. V slovenščini, z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 42. Prevod v angleščino: Jana Oštir.

Modeli sonaravnega gospodarjenja z gozdovi temeljijo na negovalni sečnji in negovalnih delih. V Srednji Evropi različni vzroki vplivajo na vse manjšo konkurenčnost gozdarskih obratov, ki gospodarijo sonaravno. Posledica je upadanje negovalnih del, s katerim se srečujemo v zadnjem desetletju tudi v Sloveniji. Prispevek osvetljuje vzroke, ki so v Sloveniji nekoliko drugačni kot v razvitejših državah. V nadaljevanju prikazemo nekatere posledice nazadovanja nege v Sloveniji po skupinah gozdov z različno poudarjenimi funkcijami. Osrednji del prispevka obravnava izbrane protiukrepe, ki so podani po področjih gozdarstva.

Ključne besede: gojenje gozdov, optimalizacija nege gozdov, gojitveni modeli, minimalna nega, prednostna nega

Abstract:

Diaci, J.: Decrease in the tending of young forests in Slovenia: causes, consequences and counter-measures. *Gozdarski vestnik*, Vol. 62/2004, No. 2. In Slovene, with abstract in English, lit. quot. 42. Translated into English by Jana Oštir.

Nature-based models of forest management are founded on cutting aimed at forest improvement (development) and on the tending of young forests. In Central Europe a number of different reasons have contributed to the decreasing competitiveness of forestry companies who perform nature-based management techniques. A consequence of this is the decrease in silvicultural work, a phenomenon we have also observed in Slovenia in the last decade. The article highlights the reasons for this situation, which are somewhat different in Slovenia than in more developed countries. The author then presents some of the effects of the decrease in the tending of young forests by groups of Slovenian forests in which different functions are accentuated. The central part of the article is devoted to the selected counter-measures and these are presented with respect to the various fields of forestry.

Key words: silviculture, optimization of young forest tending, silvicultural models, minimum forest tending, priority measures

1 UVOD

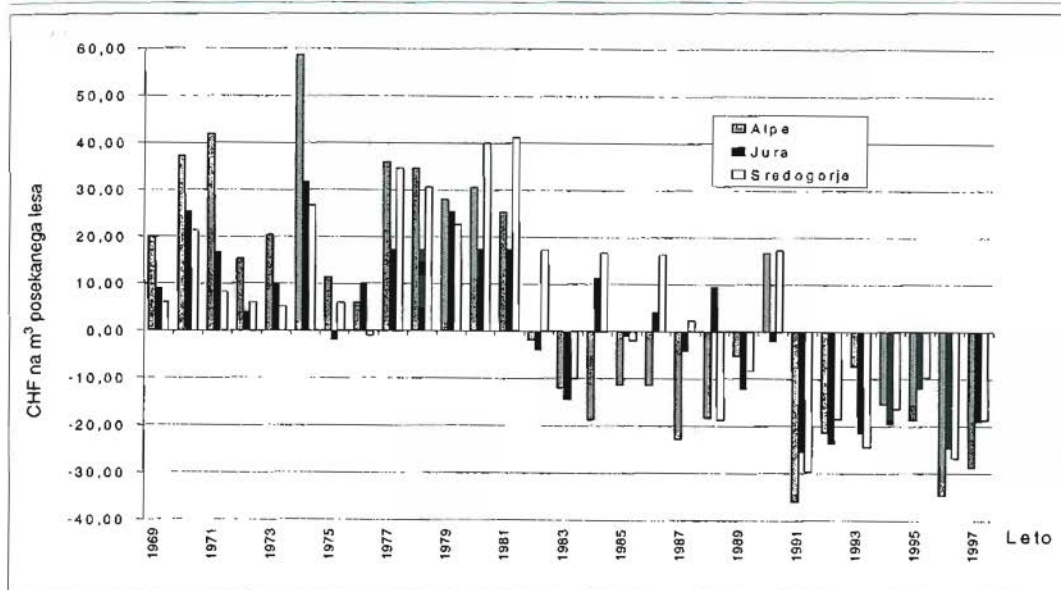
V Sloveniji se od začetka devetdesetih let naprej srečujemo z odmikom načrtovanja in izvedbe gojitvenih del od stabilnih vlaganj v prejšnjih desetletjih (KRAJČIČ 1999, ZGS 2002). Pomembni vzroki so v spremenjenem načinu financiranja in izvedbe gojitvenih del, kjer imajo ključno vlogo državne spodbude ter motiv in znanje lastnika. Napovedi za prihodnost niso optimistične. K temu bosta prispevali vedno varčnejša država in majhna politična teža gozdarstva.

Še značilneje bodo na upadanje negovalnih del pri nas vplivali splošni negativni trendi v gozdarstvu. V razvitih zahodnih državah je veliko gozdnih obratov v rdečih številkah že od začetka osemdesetih let (slika 1). Glavni razlog je naraščajoče nesorazmerje med rastjo stroškov dela in zastajanjem cen lesa. Do tega je prišlo zaradi odpiranja tržišč, nizkih transportni stroškov, neupoštevanja eksternih stroškov nastalih zaradi

onesnaževanja okolja in različni modelov gospodarjenja v Evropi in svetu. Opisanim težnjam se pridružujejo še dodatna bremena kot npr. sanacije nasadov, preusmeritev gozdarstva v smeri sonaravnosti, prilagajanje naraščajočemu pomenu socialnih funkcij. Obremenilno vpliva tudi vse večja tveganost gospodarjenja zaradi klimatskih sprememb, večje pogostosti ujm in kalamitet.

Povedano kaže na nujnost temeljitega razmisleka o protiukrepih, s katerimi bi preprečili najbolj črne scenarije. V primerjavi z razvitejšimi državami imamo v Sloveniji vsaj dve prednosti in sicer: (1) razmerja med stroški dela in ceno sortimentov še niso povsem porušena (KOTAR 1997) in (2) na voljo imamo modele iz tujine, ki jih lahko preizkusimo, prilagodimo in uporabimo. Rešitve se kažejo na področju organizacije, načrtovanja in izvedbe, možni so gozdarsko-politični ukrepi in

* prof. dr. J. D., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna pot 83, 1000 Ljubljana

Slika 1: Razvoj poslovnih rezultatov gozdnih obratov v Švici, ločeno po geografskih regijah: Jura, Alpe in sredogorje (prirejeno po SCHÜTZ 1999)

osveščanje javnosti (SCHÜTZ 1996, 1999, DIACI et al. 2001). V okviru gojenja gozdov je optimizacija nege možna pri klasičnih negi, še bolj pa na področju uveljavljanja novih modelov. Da bi v nadaljevanju lažje analizirali protiukrepe, pričnimo z razmislekom o verjetnih posledicah nazadovanja nege.

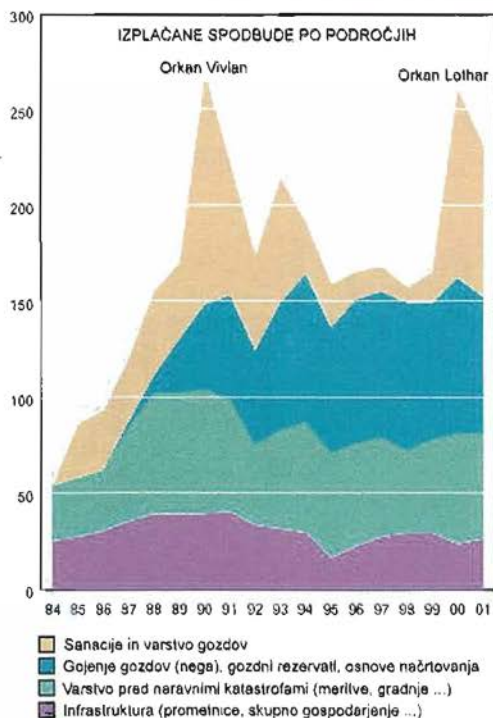
2 POSLEDICE NAZADOVANJA NEGE GOZDOV

2.1 Gozdovi s prevladujočo varovalno in zaščitno funkcijo

Mlajši gozdovi so v splošnem odpornejši proti naravnim ujmam in kalamitetam kot starejši. Dobro ilustracijo zakonitosti najdemo v atlantski Evropi, še posebej v Angliji, kjer izjemno kratke proizvodne dobe opravičujejo z veliko pogostostjo orkanskih vetrov. Veliko gozdov s poudarjeno varovalno in zaščitno funkcijo v Sloveniji je v odraščanju in so zato relativno stabilni. Delno tudi na račun primerne nege v preteklosti. Starost sestojev narašča, zato lahko pričakujemo manjšo stabilnost ob večji pogostosti naravnih ujm, ki se nam obeta. Podobna situacija je povsod v Alpah. Le nekatere države na tem področju načrtno delujejo z državnimi spodbudami (prim. nujna nega v Švici, delno Avstrija in Italija).

2.2 Gozdovi s prevladujočimi socialnimi funkcijami

V gozdovih s prevladujočimi socialnimi funkcijami, z nego zagotavljamo uravnoteženo razmerje razvojnih faz in s tem trajnost gozdov, mehansko stabilnost, vitalnost in prehodnost. Opuščanje nege vodi v nazadovanje omenjenih lastnosti. Lahko si na primer zamislimo razvoj gozdov na Pokljuki brez negovalnih del in sečnje. Že tako visok delež sanitarnih sečenj, bi narasel in kaj, če bi opustili še te? Morda scenarij nemškega Bavarskega gozda ali češke Šumave? Izvajanje socialnih funkcij bi bilo okrnjeno, gibanje v gozdovih oteženo, v primeru vetrovnega vremena nevarno. Priznati moramo, da bi z vidika nekaterih ekoloških funkcij tak scenarij gozdu koristil, vendar lahko podobne učinke dosežemo z bolj postopnimi ukrepi v okviru večnamenskega obravnavanja gozda. Ti so nazadnje bistveno cenejši. Dražja alternativa redni negi gozdov je na primer vzdrževanje prehodnosti le v okolici steza in prometnic, drugje pa ukrepanje le ob sanitarnih sečnjah in sanacijah. Da je temu res tako, nas lahko prepriča slika 2, kjer je prikazan časovni razvoj državnih spodbud v Švici. Vidimo, da sta večja vetroloma pomenila izjemno povečanje državnih sredstev, predvsem neposredno za sanacije. Vse to je vodilo do spoznanja o pomenu

Slika 2: Razvoj zveznih spodbud za gozdove v Švici in razmerja med področji (prirejeno po BUWAL 2003)

Slika 3: Nazadovanje nege bo najbolj prizadelo spremenjene gozdove (npr. nasadi smreke, črnega bora, eksot, degradirani gozdovi) in ogrožene gozdove zaradi propadanja ali emisij.

preventive, torej nege in ta delež v Švici, kot vidimo narašča.

2.3 Gozdovi s prevladujočimi proizvodnimi funkcijami

V gozdovih s prevladujočimi proizvodnimi funkcijami lahko pričakujemo nadaljnje upadanje ekonomičnosti in usihanje zanimanja za gospodarjenje z gozdovi. Razloga sta dva: (1.) nega je osnovno orodje za povečevanje vrednostne proizvodnje, na primer s pospeševanjem lepo oblikovanih in tržno zanimivih dreves, z vplivom na zakonitosti priraščanja sestojev in z neposrednim oblikovanjem dreves (obvejevanje); (2.) z opuščanjem nege bo tveganost gospodarjenja z gozdovi narasla z vsemi ekonomskimi in ekološkimi posledicami.

Prikazano vodi v začaran krog negospodarjenja z gozdovi, kar je z narodnogospodarskega in okoljskega interesa države vprašljivo. Opuščanje

gospodarjenja lahko nosi mnoge težko predvidljive posledice. Izkušnje kažejo, da negospodarjenje pogosto pomeni zamenjavo rednih negovalnih ukrepov z občasnimi posegi večjih jakosti. Neprimerne obnovitvene sečnje pa imajo usodne posledice za bodočo stabilnost in kakovost sestojev (poškodbe, neprimerna razrast mladja, ipd).

V vseh kategorijah gozdov bodo trajnost, vitalnost in stabilnost najbolj ogrožene v spremenjenih gozdovih (npr. nasadi smreke, črnega bora, eksot, degradirani gozdovi) in v prizadetih gozdovih zaradi propadanja ali emisij (slika 3). Opuščanje nege bo vplivalo na povečanje sanitarnih sečenj, ukvarjali se bomo s sanacijami, prevzgoja bo upočasnjena. Dolgoročno tako ekološko, še bolj pa ekonomsko slabša izbira od pravočasne vsaj minimalne nege. Nekatere posledice nazadovanja negovalnih del so opazne že danes, večina posledic je programirana za prihodnost in bo prizadela zanamce.

Slika 4: Uporaba strojne sečnje v visokogorskih gozdovih je zaradi zahtevnih terenov, pestrih sestojnih zgradb in malopovršinske raznovrstnosti negovalnih ukrepov manj primerna

3 MOŽNI PROTIUKREPI

Domače in tuje izkušnje kažejo, da je možnosti za protiukrepe veliko. V nadaljevanju se bomo na kratko dotaknili različnih področij gozdarstva, z namenom, prikazati tesno prepletenost disciplin, še posebej kar se tiče nege. Potrebno je razvijati nove modele nege, tega pa ni mogoče brez upoštevanja ekonomskih, tehnoloških, ekoloških in socialnih vidikov.

3.1 Uvajanje mehanizacije

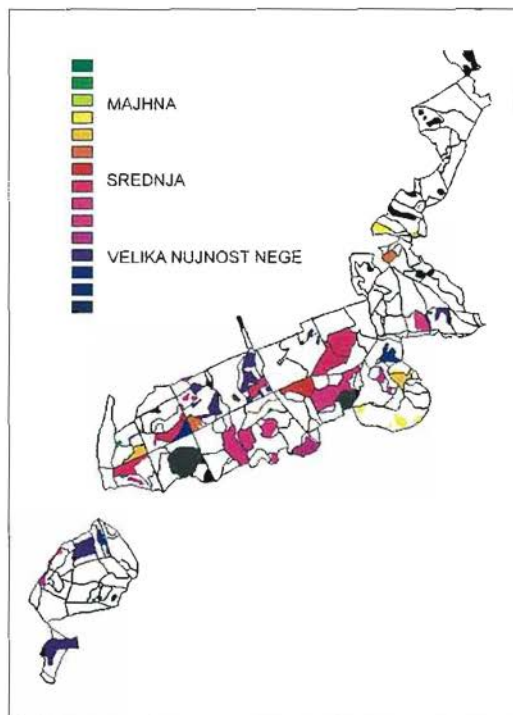
Uvajanje strojne sečnje je v deželah s primernimi terenskimi razmerami pripomoglo k ponovni donosnosti prvih in drugih redčenj (BECKER 1995, OTT 1996, PRÖELL 1996, SCHÜTZ 1999). Najprej v nordijskih deželah, z nekaj zamika tudi v atlantski in Srednji Evropi. V alpskih deželah, kot sta npr. Švica in Avstrija uporaba strojev za sečnjo napreduje počasneje.

Pri nas prvi preizkusi kažejo, da je precej kombinacij rastišč in sestojev, kjer lahko strojno sečnjo uporabimo za doseganje ciljev gospodarjenja. Izhodišča z vidika gojenja gozdov smo podali na lanskoletnem posvetovanju "Strojna sečnja v Sloveniji" (DIACI/MAGAJNA 2002) zato v nadaljevanju le nekaj glavnih usmeritev.

V Srednji Evropi je uporaba strojne sečnje primerna za nego odraščajočega gozda, kjer prevladujejo iglavci. Še posebej primerni so pregledni, homogeni, enomerni, tankovejnati sestoji brez polnilne plasti, vrste z debelejšo skorjo in vrste manj občutljive na presvetlitve (bor, macesen).

Uporaba je primerna tudi pri sanacijah naravnih ujm, kalamitet in v primeru krčitev.

Strojna sečnja ni primerna za nego mlajših razvojnih fazah, kot sta gošča in letvenjak. Glavne ovire so gostota sestojev, vejnatost, šibkost dreves in nastanek pregostega omrežja prometnic.

Slika 5: Prostorska predstavitev rezultatov modelnih stopenj nujnosti nege mladega gozda za GGE Nazarje (povzeto po KRČ / DIACI 2001)

V odraslih sestojih strojno sečnjo omejujejo dimenzije dreves in prisotnost mladja, kar še posebej velja za pomlajence in prebiralne gozdove. Ovira so tudi sestoji z bujno polnilno plastjo in sestoji s pestro vertikalno in horizontalno zgradbo, kot na primer visokogorska smrečja (slika 4).

Mehanizacija skriva nevarnosti v smislu prilagajanja gozdov tehnologiji, še posebej v naslednjih primerih: uporaba težkih zastarelih strojev, slaba izobrazba strojnikov, večja jakosti redčenja od načrtovane, strojnik izbira drevje za posek, homogeniziranje ukrepov in pomanjkljivo sodelovanje načrtovalca in izvajalca del.

V tujini razpravljajo tudi o možnostih shematske mehanizacije del v mlajših razvojnih fazah, npr. odstranjevanja vsake druge vrste sadik pri negi gošče. Tovrstna racionalizacija nege ob upoštevanju pestrosti gozdov v Sloveniji ni sprejemljiva.

3.2 Gozdarsko načrtovanje in organizacija

Pri načrtovanju naj bo osnovno vodilo realnost načrtovanja. Pravilo več nege je boljše, ne velja vedno. Dobro je potrebno razmisliti o finančnih zmožnostih, o znanju, opremljenosti in motiviranosti lastnikov. S tem v zvezi se spomnimo razprav o izhodiščih načrtovanja nege v zasebnih gozdov, ki smo jih imeli na Gozdnem gospodarstvu Nazarje na začetku devetdesetih let. Na koncu je prevladalo mnenje, da je smiselno intenzivnost nege delno prilagoditi novo nastali situaciji. Gledano z današnjega zornega kota lahko ugotovimo, da smo načrtovali preveč optimistično.

Pri načrtovanju je potrebno upoštevati in prikazati več različic, vendar najmanj optimalno in minimalno pot usmerjanja gozdov. Slednjo uporabimo v zaostrenih ekonomskih razmerah. Alternativni cilji in poti za doseganje ciljev morajo upoštevati odvisnost med gojitvenimi deli in negovalno sečnjo, oz. predvidenim etatom. V zaostrenih razmerah bomo izbirali manj zahtevne cilje, ki pomenijo gojitvene modele z manj vlaganji, vendar tudi z drugačnim režimom sečnje.

Načrtovanje gojitvenih del brez upoštevanja ekonomskih posledic je neodgovorno do lastnika, ob upoštevanju današnjih možnosti uporabe računalnikov pa nedopustno. Prikazovanje alternativnih poti usmerjanja gozdov in njihovo finančno ovrednotenje bo naše načrte približalo načrtom za

gozdni obrat, kot jih poznamo iz tujine, predvsem pa jih bo približalo lastnikom gozdov.

Pogosto smo postavljeni pred dejstvo nenadnega zmanjšanja sredstev, zato ni več časa za prilagoditev načrtov. Ukrepati je potrebno hitro in sredstva porabiti za najnujnejše. Problem je toliko večji, če gre za večje površine gozdov in pri odločanju sodeluje več ljudi z različnimi pogledi. Pomagamo si lahko z metodami za ocenjevanje prednostnih negovalnih del. V nadaljevanju bomo predstavili metodologijo ocenjevanja nujnosti negovalnih del v mlajših razvojnih fazah gozda z metodo večkriterialnega vrednotenja vplivnih dejavnikov. Metodo smo razvili v okviru raziskovalne naloge optimizacija nege (DIACI et al. 2001). Sestavljena je iz dveh ločenih pristopov, ki sta lahko hierarhično povezana v "koncept vročih točk" in se vsebinsko dopolnjujeta, lahko pa ju uporabljamo ločeno. Prvi pristop zajema informacije iz gozdarskih podatkovnih zbirk (glej KRČ / DIACI 2001), drugi pristop pa neposredno na terenu (metoda opisov).

Osnova izračunom po prvi metodi so podatki o sestojih po osnovnih homogenih enotah načrtovanja (odseki, sestoji, delne površine). Pri metodi je ključna izbira in določitev pomembnosti vplivnih dejavnikov. Ta del naloge je opravila skupina izbranih gozdarskih strokovnjakov. Za tehtanje smo uporabili metodo parnih primerjav. Metodo smo preverili v kompleksu državnih gozdov gozdnogospodarske enote Nazarje. V izbranem primeru smo upoštevali naslednje dejavnike (v oklepaju so uteži): negovanost (39,2 %), sestojne zasnove (23,6 %), površina (12,7 %), spremenjenost (12,0 %), zmes (5,8 %), kakovost rastišča (3,9 %) in poškodovanost (2,6 %). Metoda je prilagojena uporabi sodobnih geografskih informacijskih orodij, zato lahko rezultate predstavimo v obliki kart (slika 5).

Druga metoda zajema informacije neposredno na terenu, zato je več možnosti za določanje vplivnih dejavnikov. V primeru gozdnogospodarske enote Nazarje smo upoštevali naslednje dejavnike (v oklepaju so uteži): ustreznost drevesne sestave (3,0 %), stabilnost sestoja (35,0 %), kakovost sestoja (9,0 %), vzgojljivost sestoja (10,0 %), naravni razvoj (20,0 %), kakovost rastišča (19,0 %) in težavnost izvedbe (4,0 %).

Metodi lahko uporabimo v zaostrenih finančnih razmerah, za prilagoditev gozdnogospodarskih načrtov, za pripravo letnega plana gojitvenih del ipd. Prednosti metod so: (1.) primerljivost ocen prioritet

nege za izbrane skupine gozdov (območna enota, krajevna enota, zasebni gozdovi v Sloveniji), (2.) zmanjšanje napak pri določanju prioritet nege zaradi neizkušenosti ocenjevalcev in neažurnosti vhodnih podatkov, (3.) z obravnavanjem le nekaj izbranih vplivnih dejavnikov, osredotočimo ocenjevalca na najpomembnejše.

Name metod ni zamenjava ekspertne ocene z deterministično metodo, temveč objektivna podpora odločanju. Rezultati so odvisni od primernosti vplivnih dejavnikov in razmerij med njimi, torej od izbire ekspertov. Pogoj za uporabo metode so ažurni, kakovostni in konsistentni vhodni podatki (KRČ / DIACI 2001).

Z določanjem prednosti se srečujejo vse krizne discipline, od ohranjanja narave, varstva okolja, do upravljanja s podjetji. Veliki zaostanki pri negi gozdov postavljajo gojenje gozdov v vlogo krizne discipline - vlogo, ki jo je gojenje zavzemalo v času nastanka pred dobrimi dvesto leti. V svojem razvoju je gojenje gozdov večkrat reševalo krizna stanja, zato so osnove določanja prednosti gozdarjem dobro poznane, pa naj gre za: sanacije vetrolovov (POLANC 2000), sanacije sestojev in rastišč prizadetih zaradi emisij (KOLAR 1989), sanacije večjih strnjjenih predelov nasadov smreke (KOLAR 1994), velike zaostanke pri negi (MLINŠEK 1981, 1983) ali velike površine nenegovanega gozda v nastajanju (MLINŠEK 1968, MIRTIC / PRIMC 1997).

3.3 Gozdarska politika

Opuščanje nege je pereče predvsem v zasebnih gozdovih. Pripravljenost za izvajanje nege je v prvi vrsti odvisna od ekonomskih interesov lastnikov. Ekonomska odvisnost, z njo pa pripravljenost za delo (znanje, usposobljenost, oprema, motivi) se zmanjšujeta, zato se bodo razmere še zaostrovale. Zaradi javnega pomena gozdov, dolgoročnosti gospodarjenja z gozdovi in gospodarske škode, so potrebne rešitve na področju gozdarske politike. Te lahko zadevajo: (1.) organiziranost (združevanje lastnikov v obrate, korporacije, strojne krožke, celo »navidezne« obrate), (2.) spodbude, projektno financiranje; oboje v večji soodvisnosti z obveznostmi lastnikov, (3.) promet z gozdnimi zemljišči (davki, ugodnosti), (4.) spodbujanje zasebne iniciative: svetovanje, oblikovanje stalnih skupin za izvajanje nege v zasebnih gozdovih itd.

Med pomembne in učinkovite gozdarsko-politične ukrepe spada tudi osveščanje javnosti, oziroma potrošnikov. V zahodnih državah javnost zavrača izdelke iz tropskega lesa. Vse pogostejše so zahteve po prodaji izdelkov iz certificiranega lesa.

3.4 Gojenje gozdov

Izhodišča nege gozdov, kot jih poznamo danes so bila razvita v času nizkih stroškov dela (SCHÄDELIN 1928, LEIBUNDGUT 1948, 1984, MLINŠEK 1968b), danes so razmerja med stroški dela in ceno lesa manj ugodna. V okviru gojenja gozdov je še nekaj možnosti racionalizacije pri klasični negi gozdov. Bistveno večje so možnosti na področju uvajanja alternativnih modelov nege.

3.4.1 Klasična nega

Pri klasični negi so možnosti optimizacije na področju večjega upoštevanja in izkoriščanja naravnih procesov ter samodejnih negovalnih mehanizmov (slika 6). Naravi prepustimo vse, kar se sklada z našimi cilji, intenzivnost gospodarjenja prilagajamo zmogljivosti gozda, zato takšno ravnanje imenujemo biološko izpopolnjevanje ali princip naravne samodejnosti (SCHÜTZ 1996, KENK 1999). Omenjene ideje za Slovenijo niso nove, vendar smo jih do sedaj uporabljali bolj načelno.

Pri obnovi gozda uveljavljamo naravno pomlajevanje, gradimo na spontanah zmeseh, upoštevamo sukcesijski razvoj vegetacije in ekologijo sestojnih vrzeli, kjer npr. s pravilno uporabo zastora krošenj vplivamo na ciljno zmes, kakovost in stabilnost (GOBEC 1998, PRESEČNIK 2000, PISEK 2000, DIACI 2000).

Pri negi gozdov pospešujemo sisteme, ki temeljijo na posredni negi, npr. prebiralni gozd; ohranjamo sestojne zgradbe z veliko sposobnostjo samo-diferenciacije (SCHÜTZ 1989); uporabljamo asociativne drevesne vrste, kot so pionirji, ne samo v predkulturi ampak tudi kot primes v sestoju (LEDER 1992); izkoriščamo polnilno plast itn. Raziskave razvoja nenegovanih sestojev iz tujine opozarjajo, da spontani razvoj sestojev pogosto ni v nasprotju s proizvodnjo kakovostnega lesa (PREUSHLER / SCHMIDT 1989, LEDER 1998, AMMANN 1999, WEIHS et al. 1999). Idej ne gre obravnavati shematsko, temveč prilagojeno konkretnim situacijam. Potrebno jih je preveriti v

naših razmerah in postopno uvajati. V veliko pomoč nam je lahko mreža gozdnih rezervatov.

Malopovršinska tekstura gozda pomeni večji delež indirektna nege in s tem manjše izdatke za gojitvena dela. Po drugi strani lahko maksimalno komercialno vrednost sestojev dosežemo le z velikimi vlaganji. Slednje je razvidno, če primerjamo kakovost bukovine iz državnih gozdov v Sloveniji s kakovostjo, ki jo dosegajo v Nemčiji ali na Danskem. Vse kaže na to, da daje sonaravno gospodarjenje nižje končne vrednosti sortimentov. Skupni učinek sonaravnega gospodarjenja je zaradi naraščanja stroškov negovalni del kljub temu lahko višji.

Možnosti razvoja klasične nege so številne, vendar bo potrebno najprej: (1.) vzpodbuditi zanimanje terenskega osebja za uvajanje novosti; za razvojno-raziskovalni pristop, ki vključuje npr. dokumentiranje posegov pri naravni obnovi in negi, (2.) zagotoviti boljše poznavanje rastišč, spontanega razvoja sestojev in obnovitvene ekologije gozdov ter ne nazadnje (3.) zagotoviti sredstva za raziskave spontanega razvoja gozdov.

3.4.2 Novi negovalni modeli

Omejene možnosti racionalizacije klasične nege gozdov so vodile do razvoja novih modelov nege gozdov (slika 6). Uporabimo jih lahko v predelih z

velikimi zaostanki negovalnih del, ki jih je iz ekonomskih ali organizacijskih razlogov ni mogoče nadoknaditi. Obravnavamo jih kot krizne modele nege, vendar v prihodnje lahko hitro postanejo realnost.

Princip koncentracije predpostavlja, da je intenzivna nega smiselna le za del populacije, ki kaže potencial najvišje kakovosti. Preostalemu delu sestoja namenimo le najnujnejšo nego za stabilnost, če je to potrebno. Razvoj je namreč pripeljal do velikih razlik med vrhunskimi sortimenti in masovno produkcijo (SCHÜTZ / OLDEMAN 1996).

V Lučki Beli smo pred časom osnovali poskusni objekt z različnimi negovalnimi modeli, vključno z modelom, kjer se osredotočimo na elito (KRAJČIČ / KOLAR 2000). Raziskavo bi bilo smiselno razširiti in izsledke preveriti v različnih sestojih. Na področju izbire so precejšnje rezerve, primerjava s tujino namreč pokaže, da v Sloveniji pogosto izločamo zelo goste mreže izbrancev, predvsem pa gostoto izbrancev premalo diferenciramo glede na sestojno zmes.

Ideja koncentracije dopušča izboljšave tudi na področju organizacije in izvedbe del. Označevanje nosilcev lahko izvede revirni gozdar, o konkurentih se odloča delavec neposredno pri sečnji. V Švici v zadnjem času zaradi ergonomskih in ekonomskih

Slika 6: Shematski prikaz racionalizacije nege v okviru gojenja gozdov. Možnosti reševanja nazadovanja negovalnih del z racionalizacijo nege so pri klasični negi gozdov omejene, več priložnosti ponuja razvoj novih modelov nege.

vzrokov preizkušajo tudi druge tehnike dela, kot npr. obročkanje (BUCHER 1999).

Spreminjanje razmerij med funkcijami gozdov zahteva preusmeritev v ciljih gojenja gozdov, na primer v visokogorskih ali primestnih gozdovih (slika 6). Spremenjeni cilji zahtevajo prilagojene ukrepe nege in posebno financiranje, saj je ekonomska vloga teh gozdov vse bolj pomaknjena v ozadje (DIACI 1997).

V Švici so zaradi pomena zaščitne funkcije gorskih gozdov in nelikvidnosti gozdnih obratov, razvili nego za stabilnost in minimalno nego gozdov (WASSER / FREHNER 1996, ZELLER 1996). Koncepti in modeli so predstavljeni v knjigi Gebirgsnadelwälder (OTT et al. 1997). V Sloveniji smo bili deležni neposredne predstavitve strani s vodilnega avtorja (OTT 1998). Poudarek pri minimalni negi visokogorskih gozdov je na trajni prisotnosti stabilnih sestojev, za katero sta predpogoja: (1.) stabilna, odporna drevesa in (2.) trajna sposobnost pomlajevanja sestojev.

Tudi na področju gozdov s prevladujočimi socialnimi funkcijami, bo potreben razvoj novih modelov nege. Le z večjo mero prilagajanja potrebam okolja, verjetno celo z načrtnim aktivnim nudenjem prilagojenih ukrepov potencialnim finančnikom, lahko gozdarstvo ohrani svojo vlogo v tem prostoru. Objektivno gledano je to za skupnost tudi najceneje. V tujini gozdni obrati že pridobivajo znatna sredstva za snovanje in vzdrževanje infrastrukture v primestnih gozdovih (poti, ceste, oprema in objekti za rekreacijo), za nego gozdnega roba in za vzdrževanje in snovanje habitatov redkih in ogroženih vrst.

4 ZAKLJUČEK

Povedano kaže, da je lahko prihodnost gozdov in gozdarstva precej negotova, še posebej če ne bo pravočasnih primernih protiukrepov. Tujih in domačih zgledov je precej. So sicer še nedodelani, vendar kažejo poti reševanja problemov. Na negovalnih delih in negovalni sečnji stoji ali pade sonaravno gospodarjenje v Sloveniji, zato je nujno usklajeno delovanje celotne stroke.

Možnosti reševanja nazadovanja negovalnih del z racionalizacijo nege so pri klasični negi gozdov omejene, več priložnosti ponuja razvoj novih modelov nege. Ti lahko nastajajo le interdisciplinarno in morajo upoštevati soodvisnost med

gojitvenimi deli in negovalno sečnjo. Na strokovnem področju je smiselno čim prej pričeti z načrtnim preverjanjem novih modelov v praksi. Pri razvoju modelov bo, poleg novih gojitvenih pristopov, potrebno pozornost posvetiti ekonomskim, tehnološkim in okoljskim učinkom. Dolgoročne posledice uporabe novih modelov nege lahko ocenimo le s simulacijami razvoja sestojev. Interdisciplinarnost in modeliranje narekujejo tehtnejšo podporo razvojnega in znanstveno raziskovalnega dela, zato bo potrebno tudi na tem področju postavljati prednostne naloge.

5 ZAHVALA

Prispevek zajema iz raziskovalne naloge "Optimizacija nege mladega gozda", ki sta jo financirala Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Naročnikom projekta in sodelavcem se iskreno zahvaljujem.

6 LITERATURA

- AMMANN, P., 1999. Analyse unbehalteter Jungwaldbestände als Grundlage für neue Pflegekonzepte. - Schweiz. Z. Forstwes., 150, 12, s. 460-470.
- BECKER, G., 1995. Waldbau und Holzqualität. - Forst und Holz 50, 18, s. 565-569.
- BUCHER, H.-U., 1999. Pflegekonzepte-Möglichkeiten zur Senkung des Aufwandes bei der Jungwaldpflege ohne Verzicht auf das Ziel hoher Wertschöpfung. - Schweiz. Z. Forstwes., 151, 1, s. 45-56.
- BUWAL (Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft), 2003. Wald und Holz in der Schweiz. - BUWAL, Eidg. Forstdirektion, 18 s.
- DIACI, J. / ACCETTO, M. / BONČINA, A. / KRČ, J. / KRAJČIČ, D., 2001. Optimizacija nege mladega gozda: zaključno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu v okviru ciljnih raziskovalnih programov (CRP). - Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 41 s.
- DIACI, J. / MAGAJNA, B., 2002. Nekatere predhodne gozdnogojitvene usmeritve pri uvajanju strojne sečnje v Sloveniji. V: KRAJČIČ, D. (ur.). Strojna sečnja v Sloveniji: zbornik ob posvetovanju. Gospodarska zbornica Slovenije, Združenje za gozdarstvo, s. 33-47.
- DIACI, J., 1997. Nega gozdov in kakovost v prihodnosti. Zbornik gozdarstva in lesarstva, 51, s. 121-131.
- DIACI, J., 2000. Naravno pomlajevanje v nasadih smreke (*Picea abies* L. Karst.) na Krašici. - V: POTOČNIK, I. (ur.) Nova znanja v gozdarstvu - prispevek visokega šolstva: zbornik referatov študijskih dni, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, s. 89-104.

- GOBEC, J., 1998. Pomlajevanje nasadov smreke (*Picea abies* Karst.) na Rudnici pri Podčetrtku. – Diplomsko delo, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Ljubljana, 64 s.
- KENK, G., 1999. Das Jungwaldpflegemodell Baden-Württemberg. – Schweiz. Z. Forstwes., 150, 12, s. 471–477.
- KOLAR, I., 1989. Umiranje smreke v gozdovih Šaleške doline. – Zbornik gozdarstva in lesarstva, 34, s. 121–198.
- KOLAR, I., 1994. Gojitveno načrtovanje večjih kompleksov mladovij. – Zavod za gozdove Slovenije, OE Nazarje, mscr., 4 s.
- KOTAR, M., 1997. Donos gozda v povezavi z nego gozda. Ali moramo načela nege gozda spremeniti?. – GozdV, 55, 3, s. 130–163.
- KRAJČIČ, D. / KOLAR, I. 2000. Vpliv spremenjenega načina nege letvenjaka na zmanjševanje stroškov. – GozdV., 58, 2, s. 75–84.
- KRAJČIČ, D., 1999. Obseg bioloških vlaganj v gozdove v Sloveniji. – Zb. gozd. lesar., št. 59, s. 33–54.
- KRČ, J. / DIACI, J., 2001. Ocenjevanje nujnosti negovalnih del v mlajših razvojnih fazah gozda z metodo večkriterialnega vrednotenja. – Zb. gozd. lesar., 65, s. 59–81.
- LEDER, B., 1992. Weichlaubhölzer. Verjüngungsökologie, Jugendwachstum und Bedeutung in Jungbeständen der Hauptbaumarten Buche und Eiche. – Schriftenr. Forst-verw. Nordr.-Westfalen, 413 s.
- LEDER, B., 1998. Beobachtungen zur Bestandesstruktur und durchforsteter Fichtenbestände. – AFZ / Der Wald, s. 15–16.
- LEIBUNDGUT, H., 1948. Grundzüge der schweizerischen Waldbaulehre. – Schweiz. Z. Forstwes., 99, 9/10, s. 7–12.
- LEIBUNDGUT, H., 1984. Die Waldpflege: unter Mitverwendung von "Auslese-durchforstung als Erziehungsbetrieb höchster Wertleistung" von Walter Schädelin. – Verlag Paul Haupt Berne, Stuttgart. 214 s.
- MIRTIČ, A. / PRIMC, J., 1997. Zaraščanje opuščanih kmetijskih površin z gozdom v Suhi krajini. – Višješolska diplomska naloga BTF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire. Ljubljana, 135 s.
- MLINŠEK, D., 1968a. Premena grmišč v Sloveniji. – GozdV, s. 129–153.
- MLINŠEK, D., 1968b. Sproščena tehnika gojenja gozdov na osnovi nege. – Poslovno združenje gozdnogospodarskih organizacij v Ljubljani, Ljubljana, 117 s.
- MLINŠEK, D., 1981. Metoda za praktično kvantificiranje nenegovanosti sestojev. – GozdV, 39, 3, s. 105–111.
- MLINŠEK, D., 1983. Poenostavljeno odkazilo v nenegovanih letvenjakih. – GozdV, 41, 1, s. 27–28.
- OTT, E. / FREHNER, M. / FREY, H.-U. / LÜSCHER, P., 1997. Gebirgsnadelwälder: praxisorientierter Leitfaden für eine standortgerechte Waldbehandlung. – Verlag Paul Haupt, Bern; Stuttgart; Wien, 287 s.
- OTT, E., 1998. Nega varovalnih gozdov v švicarskih Alpah. – V: Gorski gozd (Diaci, J., ur.), XIX. gozdarski študijski dnevi, Logarska dolina, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, s. 303–312.
- OTT, W., 1996. Forstwirtschaft im Wandel. Waldarbeit und Forsttechnik im Spannungsfeld von Ertragskrise und Naturorientierung. – Forst und Holz, 51, s. 283–288.
- PISEK, R., 2000. Naravno pomlajevanje subalpskega smrekovega gozda na Pokljake. – Diplomsko delo, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Ljubljana, 83 s.
- POLANC, F., 2000. Naravna obnova gozda na vetrolomni površini v kontekstu samovzpostavljnja gozda v podgorski krajini Golnika. – Goriče, poročilo, mscr., 8 s.
- PRESEČNIK, B., 2000. Pomlajevanje v odvisnosti od razvoja zeliščne podrasti in svetlobe v smrekovih nasadih na Krašici. – Diplomsko delo, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 84 s.
- PREUSHLER, T. / SCHMIDT, R., 1989. Beobachtungen auf einem spät durchforsteten Fichten-Versuch. – Forstw. Cbl. 108, s. 271–288.
- PRÖELL, W., 1996. Forsttechnik für naturnahe Waldwirtschaft. – Österreichische Forst-zeitung, 7, s. 16–18.
- SCHÄDELIN, W., 1928. Stand und Ziele des Waldbaues in der Schweiz. – Schweiz. Z. Forstwes., 79, s. 119–139.
- SCHÜTZ, J.-Ph., 1996. Bedeutung und Möglichkeiten der biologischen Rationalisierung im Forstbetrieb. – Schweiz. Z. Forstwes., 147, 5, s. 315–349.
- SCHÜTZ, J.-Ph., 1999. Neue Waldbehandlungskonzepte in Zeiten der Mittelknappheit: Prinzipien einer biologisch rationalen und kostenbewussten Waldpflege. – Schweiz. Z. Forstwes., 150, 12, s. 451–459.
- SCHÜTZ, J.-Ph. / OLDEMAN, R. A. A., 1996. Gestion durable par automation biologique des forêts. – Rev. For. Fr. 48, s. 65–74.
- SCHÜTZ, J.-Ph., 1989. Zum Problem der Konkurrenz in Mischbeständen. – Schweiz. Z. Forstwes. 140, s. 1069–1083.
- ZGS (Zavod za gozdove Slovenije), 2002. Gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij za obdobje 2001–2010. – GozdV, 60, 10, s. 461–489.
- WASSER, B. / FREHNER, M., 1996. Minimale Pflegemassnahmen für Wälder mit Schutzfunktion. – BUWAL (W. u. L. Bundesamt für Umwelt, ed.), Bern, s. 214.
- WEIHS, U. / WILHELM, G. J. / ROOS, R., 1999. Wie sich unbehandelte Fichtenbestände aus Naturverjüngung entwickeln. – AFZ / Der Wald, 4/1999.
- ZELLER, E., 1996. Probleme im Gebirgswald lösen; Wiederbewalden, Stabilisieren, Verjüngen, Sanieren. – Bericht Gebirgswaldprojekt II, Nr. 5A, Interkantonale Försterschule Maienfeld.

Zasnova participativnega načrtovanja

The concept of participatory planning

Andrej BONČINA¹, Andrej FICKO², Tina KOTNIK³

Izvilleček:

Bončina, A., Ficko, A., Kotnik, T.: Zasnova participativnega načrtovanja. *Gozdarski vestnik*, 62/2004, št. 2. V slovenščini, z izvillečkom v angleščini, cit. lit. 16. Prevod v angleščino: Jana Oštir.

V prispevku so prikazane osnovne značilnosti participativnega načrtovanja. Participacija javnosti v načrtovalnem procesu pomeni večje stopnjo upoštevanja interesov javnosti, lahko tudi njihovo aktivno udeležbo v procesih odločanja in tudi večji javni nadzor nad nosilci odločanja. Oblike participacije so lahko zelo različne, primernost posameznih oblik pa je odvisna od konkretnih razmer in predvidene stopnje vključevanja javnosti v proces odločanja. Avtorji v prispevku opozarjajo na prednosti pa tudi slabosti participativnih postopkov v gozdarskem načrtovanju, prikazujejo nekatere tuje izkušnje pri vključevanju javnosti v gozdarsko načrtovanje ter predlagajo postopno uvajanje nekaterih participativnih postopkov v zasnovo gozdarskega načrtovanja na Slovenskem.

Ključne besede: gozdarsko načrtovanje, načrtovalni postopek, oblike participacije, demokratično načrtovanje, delovne skupine, interesne skupine, javnosti

Abstract:

Bončina, A., Ficko, A., Kotnik, T.: The concept of participatory planning. *Gozdarski vestnik*, Vol. 62/2004, No. 2. In Slovene, with abstract in English, lit. quot. 16. Translated into English by Jana Oštir.

The article presents the fundamental characteristics of participatory planning. Participation of the public in the planning process implies a larger concern for the interests of the public and possibly its active participation in the planning processes as well as improved public supervision of decision makers. There are various forms of participation and the choice of individual forms depends on the actual circumstances and the envisaged degree of public involvement in the planning process. The authors draw attention to the advantages and disadvantages of participatory processes in forestry planning, present some foreign experience in involving the public in forestry planning and propose step-by-step introduction of certain participatory processes into the Slovenian concept of forest management planning.

Key words: forest management planning, planning process, forms of participation, democratic planning, workgroups, interest groups, publics

1 UVOD IN OPREDELITEV PROBLEMA

1 INTRODUCTION AND DEFINITION OF THE ISSUES

Gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji je zasnovano na treh načelih, eno izmed njih je načelo mnogonamenskega gospodarjenja, ki pomeni, da pri gospodarjenju z gozdovi pospešujemo različne funkcije hkrati. Katere, je odvisno od zahtev lastnikov gozdov in javnosti. In prav tu se zastavlja vprašanje, kako v načrtovalnem postopku upoštevati različne, lahko tudi nasprotujoče si interese do gozda. Gozdarsko načrtovanje že zaradi narave objekta - gozda, s katerim se ukvarja, in zaradi načela mnogonamenske rabe presega ozke okvirje sektorskega načrtovanja. Gozdarji smo (slika 1) povezovalni člen med javnimi in zasebnimi interesi ter gozdom – iščemo presek ekonomsko in socialno ugodnih rešitev, ki so hkrati

ekološko sprejemljive. Ta razmerja v znatni meri ureja zakonodaja, vendar je tudi od zasnove načrtovanja odvisno, kako in v kakšnem obsegu bodo upoštevani različni interesi do gozda.

Zahteve do gozda so dinamična kategorija, manj so odvisne od samega gozda, bolj pa od družbenih, gospodarskih in socialnih razmer. Poenostavljeno lahko ocenimo, da so zahteve čedalje bolj raznovrstne, spreminja pa se tudi pomen posameznih v celotnem sistemu zahtev. V splošnem lahko trdimo, da se povečuje relativni pomen okoljskih in socialnih vlog gozda. Spremenjene zahteve do gozdov so vedno vplivale na spreminjanje zasnove načrtovanja. Ob izključni zahtevi po redni in stalni

¹ Prof. dr. A. B., Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire BF, Večna pot 83, 1000 Ljubljana, SI

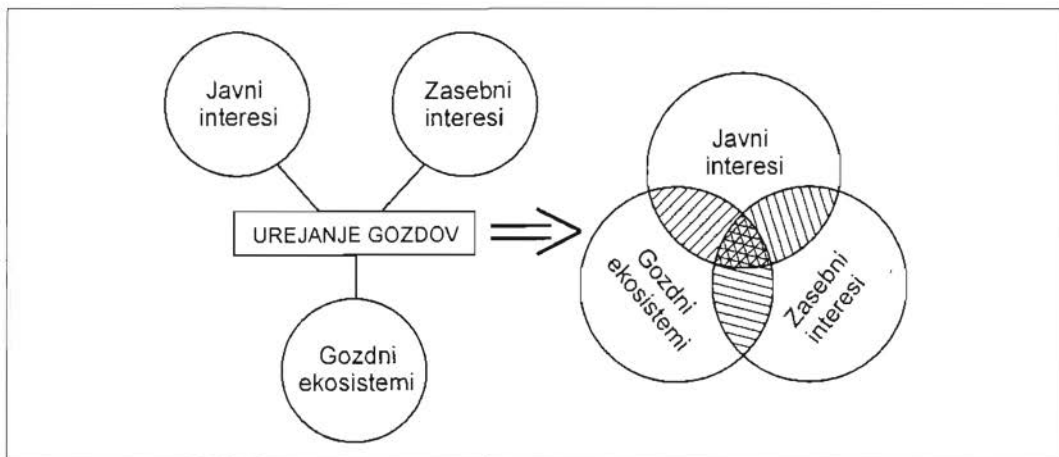
² A. F. univ. dipl. inž. gozd. Stična 137, 1295 Ivančna Gorica

³ T. K. univ. dipl. inž. gozd. Zavod za gozdove Slovenije OE Kočevje, Rožna ul. 39, 1330 Kočevje

oskrbi z lesom je koncept načrtovanja (od inventure, načrta in kontrole) temeljil le na lesnoproizvodni funkciji. Takrat so v urejanju gozdov razvili različne postopke in metode, na primer normalni gozd za golosečni način gospodarjenja ali pa normalni prebiralni gozd, s katerim so »optimalno« zagotavljali trajnost lesnih donosov. S spremenjenimi zahtevami - v kakovostnem in količinskem pogledu, se je spreminjala tudi zasnova gozdarskega načrtovanja, včasih tudi z zamudo, saj se je evropsko gozdarstvo težko popolnoma otreslo monofunkciolnega pristopa. Kar dolgo se je ohranjala t.i. teorija vodnega razorja (nem.: *Kielwassertheorie*), ki pravi, da če gospodarimo ustrezno za lesnoproizvodno vlogo gozda, potem je to hkrati optimalno tudi za druge vloge gozda. Postopno se je uveljavilo prepričanje, da gre pri mnogonamenskem gospodarjenju za kvalitativni preskok. Načrtovanje mnogonamenske rabe gozdov je zahtevnejše, saj lahko različne funkcije gozdov pospešujemo hkrati le s skrbno izbiro ciljev in usmeritev (smernic, omejitev, prepovedi) za različne gozdarske (gojenje, pridobivanje lesa, gradnje) in druge dejavnosti, ki potekajo v gozdnem prostoru. Operativni cilji in usmeritve za ravnanje z gozdovi morajo biti prostorsko in celo časovno veliko bolj diferencirane in usklajene kot poprej, upoštevajoč naravne danosti in zahteve. V določenem delu gozda želimo nekatere funkcije nekoliko bolj pospeševati, druge je pomen zaradi drugačnih danosti in zahtev spet drugačen.

V sedemdesetih in zlasti v osemdesetih letih so se v urejanju gozdov v večji meri uveljavile

splošnokoristne funkcije. Valorizacija funkcij je pomembna podlaga za določanje ciljev gospodarjenja in diferencirano ravnanje z gozdovi v gozdnem prostoru ter hkrati pomembna podlaga za povezovanje gozdarskega načrtovanja s prostorskim. Pri vključevanju funkcij v zasnovo urejanja ostaja še nekaj vprašanj, na primer vprašanje merila, potem vprašanje vsebine valorizacije – ali valoriziramo (naravne) danosti ali dejansko ali potencialno ali načrtovano rabo gozdov itd. Kakorkoli, kriteriji in merila za valorizacijo funkcij so se dopolnjevala, prav tako so postajali prostorski prikazi funkcij vse boljše. Tako pri valorizaciji funkcij, ki je sestavni del načrtovalnega postopka, kot pri preostalem načrtovalnem postopku urejevalci sorazmerno samostojno odločamo in pripravljamo načrte. V načrtovalnem procesu sicer sodelujemo z nekaterimi drugimi organizacijami, kot so na primer vodnogospodarske skupnosti, geodetska uprava, itd., vendar je sodelovanje omejeno predvsem na izmenjavo informacij, manj pa na aktivno sodelovanje oziroma soodločanje o prihodnjem ravnanju z gozdovi. Urejevalci torej z gozdnogospodarskim načrtovanjem uveljavljamo mnogonamensko gospodarjenje, vendar pri tem le malo neposredno in aktivno sodelujemo z javnostjo in lastniki gozdov. Vložek dela v fizično pripravo načrtov je velik, ob tem pa je sorazmerno majhen obseg aktivnega sodelovanja urejevalcev z različnimi javnostmi, še največ ob sami razgrnitvi in javni predstavitvi osnutka načrta.

Slika 1: Vloga urejanja gozdov (povzeto po BONČINA 2003)

Figure 1: The role of forest management planning (according to BONČINA 2003)

Eden izmed aktualnih problemov pri gospodarjenju z gozdovi je sorazmerna nizka stopnja izvedljivosti vsebine načrtov. Ena od možnih spodbud za intenzivnejše in učinkovitejše delo z gozdom je večja stopnja participacije javnosti v procesu načrtovanja.

V zadnjih letih kar nekaj dogodkov, na primer nasprotovanje dela javnosti gozdarskim ukrepom v gozdovih v okolici gradu Snežnik, kaže, da se različne javnosti čedalje bolj zanimajo za dogajanje v gozdovih. Zahteve do gozda postajajo bolj raznovrstne in nasprotujoče ter včasih celo konfliktné. Potencialna konfliktnost je vgrajena v delo urejevalcev, nanjo se bomo morali navaditi in jo ustrezno reševati, saj je načrtovanje vezni člen med pogosto nasprotujočimi si zahtevami gozdnih posestnikov, različnimi javnimi interesi ter gozdnim ekosistemom (slika 1). Participativni postopki v načrtovanju lahko prispevajo k ustreznemu reševanju različnih nasprotujočih zahtev. Ravnanje v konfliktnih razmerah in reševanje konfliktov (ang.: *conflict management*) v gozdnem prostoru bo postalo čedalje bolj pogosto opravilo urejevalcev.

S prispevkom želimo opozoriti na pomen participacije v procesu načrtovanja in možnosti za vključevanje participativnih postopkov v zasnovo gozdnogospodarskega načrtovanja. Delo temelji na pregledu relevantne literature in raziskavah v okviru projekta Zasnova gozdarskega načrtovanja v Sloveniji.

2 POJEM – PARTICIPATIVNO NAČRTOVANJE IN NJEGOV NAMEN

2 THE CONCEPT – PARTICIPATORY PLANNING AND ITS GOALS

Participativno načrtovanje pomeni sodelovanje deležnikov v načrtovalnem procesu - s participativnimi postopki lahko poleg strokovnjakov (načrtovalcev) vključimo različne javnosti v proces načrtovanja (odločanja). Z različnimi oblikami participativnega načrtovanja lahko tisti, ki jih rezultati (odločitve) načrtovanja zadevajo (interesniki, déležniki, interesne skupine), postanejo tudi soudeleženci v procesu načrtovanja. Zato govorimo o sodelovanju interesnikov v načrtovalnem procesu; namesto o participaciji in participativnem na-

črtovanju bi lahko govorili o sodelovanju interesnikov (déležnikov) v procesu načrtovanja ali pa o »sodelujočem« načrtovanju. V nemškem jeziku se pojavlja termin »*Mitwirkung bei Planungen*« (BACHMANN 2002), v angleškem jeziku pa sta pogosta predvsem dva pojma, in sicer »*collaborative planning*« in »*participative planning*«. V slovenskem jeziku se je že uveljavil izraz participativno načrtovanje in ga zato kaže obdržati.

Za katere del javnosti je zanimivo sodelovanje (participacija) v načrtovanju? Ker je razumevanje pojmov v zvezi s tem različno, na kratko pojašnjujemo razumevanje terminov. Interesniki ali déležniki (ang.: *stakeholders*) gozdarskega načrtovanja so posamezniki, skupine, organizacije itd., ki jih vsebina načrtov zadeva oziroma sami lahko vplivajo na načrtovanje in gospodarjenje z gozdovi. Pojem javnosti se od družbe razlikuje po tem, da je družba velika in nejasna enota (HUNT / GRUNIG 1995), medtem ko je javnosti lažje razpoznati, to so skupine, na katere organizacija učinkuje (ibid.). Členitev na posamezne javnosti ni nekaj absolutnega, saj se javnosti spreminjajo. Populacijo lahko členimo na posamezne javnosti glede na njihov odnos do organizacije, v našem primeru gre za odnos do nosilca gozdnogospodarskega načrtovanja. Javnosti so glede na svojo vpletenost, prizadetost in ukrepanje zelo različne, bolj pasivne (latentne) ali pa bolj zavedne in dejavne (ibid.). Načrti prinašajo odločitve o gospodarjenju z gozdovi, ki nekoga zadevajo – to so (vsaj) pasivne javnosti, ki lahko postanejo tudi bolj aktivne. V primeru gozdarskega načrtovanja lahko s pojmom javnostmi označimo različne skupine ljudi (prebivalstva), ki jih vsebine zadevajo, ali se zanimajo za vsebine, povezane z načrtovanjem ali celo sodelujejo pri načrtovanju. Med javnosti lahko prištevamo tudi lastnike gozdvov, vendar ker govorimo o zasebnih in javnih interesih do gozda, pogosto z javnostjo (javnostmi) označujemo le tisti del prebivalstva (celotne javnosti), ki ima do gozda javne interese, ki niso povezani z lastnino gozdvov. Interesne skupine so nekoliko ožji pojem; to so deli javnosti z okvirno enotnimi interesi, v našem primeru tisti del javnosti, ki ima okvirno enoten interes do gozda. Interesnih skupin se pogosto ne da povsem jasno razmejiti, saj se lahko med seboj prekrivajo.

Razumevanje participacije je različno, Buchy in Hoverman (2000) sta različne poglede strnila v dve skupini:

- Participacija kot pristop, filozofija in etos v družbenem razvoju. Participacija je v tem primeru povezana z razumevanjem demokracije, kjer sta v ospredju vprašanji – ali lahko predstavniška demokracija predstavlja učinkovit način upoštevanja javnosti v javnih zadevah, ali je boljše, da je moč odločanja razpršena na javnosti same. V prvem primeru organizacije in institucije skrbijo za skupno dobro, v drugem primeru pa organizacije in institucije učinkujejo le kot katalizator procesa odločanja (CHAMBERS 1977 cit. BUCHY/HOVERMAN 2000). Pri participaciji gre torej za decentralizacijo moči, ljudje lahko bolj učinkovito vplivajo na procese odločanja. Vzgojni moment ima velik pomen v teoriji participativnega načrtovanja (DAVIS 1996 cit. BUCHY/HOVERMAN 2000), saj participacija vpliva na osebni razvoj déležnikov, prispeva k samoučenju in večjemu samospoštovanju, krepi (so)odgovornost in kritično zavest.

- Participacija kot metoda, zbir navodil, smernic in napotkov, kako vključiti javnosti v načrtovalni proces.

Ideje participativnega načrtovanja so se najprej pojavile v prostorskem načrtovanju, kjer je bilo uvajanje participativnih postopkov reakcija na takratno tehnokratsko načrtovanje. Prostor je omejena dobrina, v njem so lahko pojavijo različni in tudi nasprotujoči interesi, različni interesi se lahko potegujejo za ista zemljišča. Spoznanje, da interesov (ciljev) praviloma ni mogoče uresničiti v njihovi izhodiščni obliki, odpira vrata za usklajevanje različnih, tudi nasprotujočih si interesov (GOLOBIČ / MARUŠIČ 2003). Drugi razlog za uvajanje participativnih postopkov v prostorsko načrtovanje pa je podmena, da je participacija javnosti eden od možnih načinov za večjo učinkovitost in prepoznavnost načrtov med njihovimi uporabniki (GOLOBIČ 2002).

Tudi v gozdnem prostoru se lahko pojavljajo (zelo) različni interesi in zanimanje za uvajanje participativnih postopkov v gozdarsko načrtovanje narašča (primer: LOIKKANEN 1995, NISKANEN / VÄYRYNEN 1999). Do sedaj smo skoraj izključno gozdarji tisti, ki posredno določamo namembnost gozdnega prostora. In čeprav so nameni dobri in smo pri tem delu lahko zelo vestni in objektivni, se zastavljajo številna vprašanja, kot

na primer, ali je takšen pristop najprimernejši, ali ne bi v proces načrtovanja neposredno vključili tudi interesnih skupin do obravnavanega gozdnega prostora, itd. Gozd je javno dobro, zato je ideja sodelovanja pri odločanju o prihodnji rabi gozdov za gozdarsko načrtovanje nedvomno aktualna.

Cilji in nameni vključevanja participativnih postopkov v načrtovanje so različni; lahko gre (BUWAL 1996b) le za posredovanje informacij zainteresiranim (pravica do vedeti) ali za javni nadzor nad načrtovanjem in izvedbo, lahko pa za uresničevanje idej demokratičnega načrtovanja, s katerim oblikovanje odločitev ni prepuščeno zgolj strokovnemu osebju (načrtovalcem), ki je pooblaščen za načrtovanje, ampak daje možnosti sodelovanja tudi drugim, da aktivno sooblikujejo odločitve v načrtovalnem procesu. Izpostavimo lahko predvsem naslednje namene participacije v načrtovanju (BACHMANN 2002):

- upoštevanje interesov javnosti v načrtovalnem procesu,
- aktivna udeležba javnosti pri oblikovanju zahtev do gozdov in v procesih odločanja,
- javni nadzor nad nosilci odločanja,
- vplivanje na pravično razdelitev javnih dobrin.

Pomen participacije se v zadnjem obdobju v splošnem povečuje. Razlogi so raznovrstni - boljši dostop do informacij, razvitost medijev, nezadovoljstvo z dosedanjimi pristopi, večja ekološka osveščenost ob hkratni večji stopnji degradacije okolja, zmanjševanje količine razpoložljivih virov itd.

3 PARTICIPATIVNO NAČRTOVANJE IN ZAKON O GOZDOVIH

3 PARTICIPATORY PLANNING AND THE FOREST ACT

Participativno načrtovanje ni nekaj povsem novega; že v nekdanjih samoupravnih interesnih skupnostih najdemo elemente participacije. Gašperšič (1995) je poudarjal pomen participacije v postopku določanja gozdnogospodarskih ciljev, ki določajo namembnost gozdov. Gozdarska zakonodaja na več mestih izpostavlja elemente participativnega načrtovanja, najbolj izstopajo naslednje (ZG 1993):

- Zakon opozarja na pravice lastnikov do sodelovanja v postopkih sprejemanja načrtov (člen 5). Zakon se pri gozdnogospodarskih načrtih

eksplicitno omejuje zgolj na sprejemanje načrtov, ne pa tudi na predhodne faze, na primer na pripravo načrtov. Sodelovanje pri pripravi načrtov je omejeno le na gozdnogojitvene načrte. Kljub temu člen po svoje vnaša v proces načrtovanja element participativnega načrtovanja, kar predstavlja sodoben pristop.

- Pomenljiva je zahteva, da se morajo upoštevati zahteve in pripombe lastnikov »v največji možni meri«. V zapisu se skriva načelo trajnosti; gre za to, da se upošteva zasebni interes, hkrati pa je to upoštevanje omejeno glede na javni interes, ki je tudi zakonsko določen.

- Načrti so javni (čl. 6); delno gre zopet za idejo participativnega načrtovanja, predvsem v smislu informiranja oz. pravice javnosti in lastnikov, da je seznanjena z vsebino načrtov. V tem primeru gre za bolj pasivno obliko participacije, hkrati pa je zanimiva ideja, ki v praksi še ni dovolj dodelana, kako seznanjati javnost z vsebino načrtov.

- Postopek sprejemanja načrta je zapleten in nekoliko različen za območni načrt in načrt enote. V njem se kaže ideja participacije, ta je delno vgrajena že v svetu ZGS, predvsem pa sta pomembna javna obravnava in razgrnitev osnutkov načrtov, kjer namreč lastniki in zainteresirane javnosti dobijo vpogled v osnutek načrta in dajejo nanj pripombe. Elementi participacije se kažejo tudi v tekstu, da minister pristojen za okolje daje soglasje k območnemu načrtu, k načrtu enote pa organizacije, pristojne za varstvo narave in pa lokalne skupnosti.

Zakonske podlage vsebujejo več elementov participativnega načrtovanja, kot so jo vsebovali

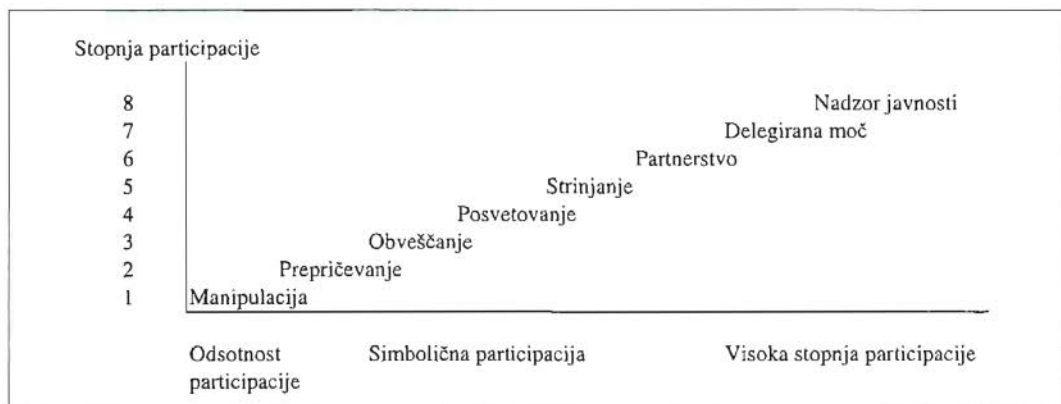
pravni predpisi izpred desetletij, kljub temu lahko dikciji očitamo, da je participacija predvidena v zaključnem delu načrtovalnega procesa, hkrati je predviden enak postopek sprejemanja načrtov za vse - tudi zelo različne primere. Po drugi strani pa zakon ne preprečuje uvajanje elementov participacije v načrtovanje, nasprotno nekateri členi zakona ga celo spodbujajo. Tudi mednarodni dokumenti, na primer resolucije ministrskih konferenc o varstvu gozdov poudarjajo pomen sodelovanja javnosti pri odločanju o gospodarjenju z gozdovi.

4 OBLIKE PARTICIPACIJE

4 FORMS OF PARTICIPATION

Oblike participacije v načrtovalnem procesu so raznovrstne in avtorji jih prikazujejo na različne načine. Nekatere so bolj pasivne, omejene na različne oblike informiranja in druge bolj aktivne, kjer interesniki aktivno sodelujejo. Izpostavimo lahko naslednje oblike (prirejeno po BACHMANN 2002, GOLOBIČ 2002):

- Obveščanje in seznanjanje javnosti z načrtovanjem in rezultati načrtovanja (obvestila, informacijski teksti, pogovori, seminarji, terenski ogledi, spletna stran, predstavitve, razstave, itd.).
 - Javne razgrnitve (osnutkov) načrtov.
 - Javna razprava.
 - Vprašalniki, pogovori in intervjuji (ankete, spletne ankete, ankete s spoznavnimi zemljevidi).
 - Posveti, delavnice in delovne skupine.
 - Drugi pristopi.
- Navedene oblike participacije se med seboj

Slika 2: Stopnja participacije (prirejeno po ARNSTEIN 1969 cit. GOLOBIČ 2002)
Figure 2: Degree of participation (ARNSTEIN cited by GOLOBIČ, 2002)

razlikujejo po stopnji vplivanja na odločitve (slika 2).

V gozdarskem načrtovanju se ne kaže omejevanje na eno samo obliko participacije, primernost oblike participacije je odvisna od konkretnih socialnih in družbenih razmer pa tudi o stopnje zanimanja interesnih skupin za sodelovanje v procesu načrtovanja.

4.1 Presoja različnih oblik participacije v načrtovanju

4.1 Evaluation of various forms of participation in the planning process

Obveščanje in seznanjanje javnosti z načrtovanjem in rezultati načrtovanja *Informing the public with the planning process and its results*

Nekatere oblike participacije so bolj pasivne, na primer predstavitve, nekatere pa predstavljajo aktivno obliko participacije, na primer delovne skupine. Za vse pa velja, da so močno povezane z informacijami. Po eni strani je treba javnosti obveščati o stanju gozdov, problemih, ciljnih in usmeritvah za gospodarjenje z gozdovi, ki so opredeljene v načrtih, po drugi strani pa je treba znanje, ideje in zahteve javnosti vključiti v načrtovalni proces. To kaže, da je potek informacij usmerjen v dve smeri: informiranje javnosti s strani gozdarjev (urejevalcev) o načrtovanju, nasproten proces je inventariziranje zahtev javnosti do gozda. Pogoj za evidentiranje zahtev je, da so déležniki dosegljivi in motivirani. Vsekakor pa morajo biti informirani o namenu načrtovanja in možnosti njihovega vplivanja na načrtovalni proces.

Informiranje je stalen proces, javnost naj bo obveščena o samem poteku načrtovanja (namen načrtovanja, rezultati inventure, rezultati analize trajnosti, ključni problemi pri gospodarjenju z gozdom, vloge gozda, cilji in usmeritve itd.) in kasneje o izvajanju načrta (skladnost izvajanja glede na načrtovano, problemi, možne posledice, itd.).

Eden od sklepov 21. gozdarskih študijskih dni zadeva prav obveščanje javnosti; načrti sami po sebi niso zadostni ali pa niso vedno primerni za obveščanje javnosti, zato je treba uporabljati druge možne oblike (lokalne medije – radijske postaje, časopisje, internet, predstavitve, razstave, zgibanke itd.) za obveščanje prebivalstva o načrtih in kasneje

o njihovi izvedbi.

Razgrnitev načrta

Presentation of the plan

To je sedaj najbolj uveljavljena oblika participacije. Javnost poda na predložen načrt pripombe. Prednost te oblike je v tem, da javnost še pred potrditvijo načrtov poda svoje pripombe in ugovore, ki jih mora organ, ki vodi načrtovalni proces, obravnavati. Slabosti so lahko naslednje: razgrnitev nastopa ob zaključku načrtovalnega procesa, sprejetje ali zavrnitev pripomb je predvsem v strokovnih rokah načrtovalcev (ni iskanja kompromisov), sodeluje le majhen in neselektiven del javnosti.

Javna obravnava

Public discussion

Na javni obravnavi organizacija, ki je zadolžena za načrtovanje, predstavi udeležencem obravnave vsebino osnutka načrta. Prednost metode je, da je del javnosti še pred dokončno potrditvijo načrtov informiran o vsebini načrtov in nanj lahko poda pripombe, ki jih mora organ, ki vodi načrtovalski proces, obravnavati. Slabost je v tem, da gre za manjši in neselektivni del javnosti, do izraza lahko pridejo tisti udeleženci, ki imajo bolj artikulirana stališča. Sprejetje ali zavrnitev pripomb je v strokovnih rokah načrtovalcev, kar pomeni, da ni povratne informacijske zveze z javnostmi, kar zmanjšuje možnost kompromisa.

Anketiranje, vprašalniki, intervjuji

Interviews, polls

Če želimo uresničevati mnogonamensko gospodarjenje, potem moramo najprej prepoznati zahteve javnosti in lastnikov; ena izmed možnih oblik je spraševanje oziroma anketiranje. Anketa je pasivna oblika participativnega načrtovanja, s katero pridobimo najbolj osnovne informacije o javnostih, z njo lahko znotraj heterogene javnosti prepoznamo posamezne interesne skupine z bolj enotnimi zahtevami do gozda. Z anketo lahko zajamemo širok krog ljudi, lahko pa se omejimo le na izbrano populacijo (na primer določeno skupino lastnikov gozdov). Anketa je zelo primerna metoda v območjih z veliko heterogenostjo interesnih skupin. Anketo lahko izvede anketar ali pa je anketa poslana posameznikom. Možen problem pri anketiranju je negotovost zanimanja anketirancev.

Posebna oblika ankete so spoznavni zemljevidi, ki so uporabni v prostorskih kontekstih. Posameznik

na karto nariše, kam bi umestil določene dejavnosti. Lastnik in ostali uporabniki gozda narišejo svoje predstave o funkcijah gozda, ki pa niso nujno združljive s strokovno gozdarskimi utemeljitvami (hidrološka funkcija, biotopska funkcija). Vključitev najširšega kroga ljudi v grafično anketiranje lahko prinese zelo različno interpretacijo prostora, vendar je razlaga spoznavnih zemljevidov najtežavnejši del pri njihovi uporabi (GOLOBIČ 2002). Metoda spoznavnih zemljevidov spodbuja javnosti k jasnemu in konkretnemu izražanju interesov, še vedno pa ne omogoča izmenjave mnenj in povratnih informacij ter usklajevanj med uporabniki v prostoru. Anketirani zgolj nariše ali opiše svoje predstave o prostoru brez soudeležbe ostalih.

Posveti, delavnice in delovne skupine *Consultations, workshops and workgroups*

Bistvena razlika s prej predstavljenimi participativnimi oblikami je v tem, da se pri posvetih, delavnicah in delovnih skupinah posamezniki in interesne skupine aktivno vključijo v načrtovalni proces. Posveti in delavnice lahko različno vplivajo na odločanje. Zlasti pomemben je čas posveta, ali je organiziran v začetnem (pripravljalnem) delu priprave načrta, ali se nanaša na že izdelan predlog, kjer je manj možnosti upoštevanja mnenj sodelujočih (BUCHY / HOVERMAN 2000).

Med udeleženci delavnice je možna komunikacija; z iskanjem rešitev je večja možnost doseganja kompromisov. Zaradi aktivnega sodelovanja udeležencev, ki morajo svoje predloge in interese argumentirati, se zmanjša konfliktnost sprejetih odločitev. Slabost pristopa z delavnicami je, da lahko agresivnejši in prodornejši udeleženci uveljavijo svoje interese ali jih celo vsilijo drugim udeležencem. Udeleženci z manj jasno izraženimi stališči morajo dobiti dovolj priložnosti, da izrazijo svoja stališča in interese. Kot slabost takega pristopa lahko štejemo tudi iskanje kompromisa za vsako ceno, kar ni vedno najboljša rešitev. Zato je potrebno dobro strokovno vodenje delavnic z vnaprej jasno definiranimi nalogami. Stopnja participacije oziroma delež vključenega neformalnega, laičnega znanja na delavnicah se mora prilagajati kontekstu problema, o katerem se razpravlja. Pri delavnicah obstaja bojazen, da se participacija javnosti razširi tudi na čisto strokovna področja odločanja. Med participativnimi pristopi

z delavnicami sta se najbolj uveljavili dve obliki načrtovanja (GOLOBIČ 2002), in sicer akcijsko in stvarno planiranje.

Ena od primernejših oblik aktivnega sodelovanja je oblikovanje delovnih skupin, v katere se vključijo predstavniki interesnih skupin. Tovrstno obliko participacije so že preizkusili v gozdarskem načrtovanju, na primer v Švici (BACHMANN 2003, Buwal 1996a,b). Namesto da bi se urejevalci odločali povsem sami, so k sodelovanju povabili izbrano skupino ljudi in z njo vzpostavili dialog, ki je vplival na odločitve, odgovornost itd. Formalen potek načrtovanja se sicer ni spremenil, saj takšna delovna skupina tudi v Švici nima zakonsko utemeljenih pristojnosti, sami gozdarji pa so spoznali, da je vključevanje delovne skupine v proces načrtovanja koristno za gozdarsko službo in gozdarsko načrtovanje. Pri vključevanju delovne skupine v gozdarsko načrtovanje je zelo pomemben jasen dogovor o nalogah in pristojnostih članov skupine, vodenju, predvidenih rezultatih in obveznosti upoštevanja sklepov. Takšna delovna skupina se nekajkrat sreča na sestankih. Člani skupine morajo biti enako dobro informirani. Pri delu skupine ima zelo pomembno vlogo moderator. Pri skupinskem delu je pomembno upoštevati vse interese, hkrati pa je treba upoštevati argumente za posamezne interese. Pri oblikovanju takšne delovne skupine je potrebno že na začetku (BACHMANN 2002):

- jasno opredeliti pristojnosti in naloge,
- urediti vodenje dela in moderatorstvo,
- opredeliti cilje in potek načrtovanja,
- skicirati pričakovane rezultate,
- vnaprej pojasniti, kakšna bo uporaba in obveznost rezultatov.

Slabosti delovnih skupin kot oblike participativnega načrtovanja so v tem, da so lahko skupine premajhne in ne vključujejo vseh interesnih skupin ali/in da izbrani v skupino niso ustrezni predstavniki interesnih skupin.

Za delovanje delovne skupine je ključen moderator, saj ima močan vpliv na določitev poteka dela (koncept postopka), hkrati pa je ključen njegov vpliv med samim izbranim potekom (BACHMANN 2002). Nasploh participacija postavlja visoke zahteve pred moderatorje, ki so lahko gozdarji- urejevalci.

Druge metode participacije*Other methods of participation*

Med participativne metode načrtovanja lahko uvrstimo tudi druge metode, na primer tiste, ki temeljijo na uporabi informacijskih tehnologij. Tako, na primer, internet omogoča izražanje stališč in hkrati dostop do prostorskih informacij.

5 INTERESNE SKUPINE GOZDNOGOSPODARSKEGA NAČRTOVANJA

5 INTEREST GROUPS IN FOREST MANAGEMENT PLANNING

V domači gozdarski literaturi najdemo nekaj prispevkov o déležnikih, na primer Lesnik (2001) ali pa Zeiler in Kos (2003). Seznam interesnih skupin za gozdnogospodarsko načrtovanje je zagotovo težko izdelati; lahko bi razlikovali splošno in konkretno raven. Tako so v splošnem, na primer, gozdni posestniki zagotovo ena od interesnih skupin, v konkretnem primeru pa lahko tudi med lastniki gozdov prepoznamo več različnih interesnih skupin. Za prepoznavanje interesnih skupin, si je koristno zastavljati vprašanje – komu poleg gozdarjev samih je načrt namenjen, koga zadeva? Na splošni ravni bi lahko razlikovali naslednje okvirne interesne skupine: lastniki gozdov, gozdarske organizacije (gozdarske gospodarske družbe), upravni organi, nevladne organizacije, lokalne skupnosti, gospodarske družbe (na primer turistične, kmetijske) itd. Znotraj javnosti so lahko interesi povsem individualni ali pa niso jasno izraženi in so zato manj prepoznavni.

Število sodelujočih v participativnih postopkih je odvisno od oblike sodelovanja. Za delovno skupino, ki je verjetno ena od zanimivejših oblik participacije, najdemo pogost napotek, da število sodelujočih v delovnih skupinah ne sme biti ne preveliko in ne premajhno; največkrat se giblje število članov delovne skupine od 10 do 20. V Švici so v delovne skupine kot oblike participativnega načrtovanja vključevali predstavnike interesnih skupin; tako so pri izdelavi regionalnega gozdnega načrta za Gantrisch 2000-2015 (Bericht zur... 2000) vključili 14 članov, ki so predstavljali devet interesnih skupin.

6 PREDNOSTI IN NEVARNOSTI PARTICIPACIJE V GOZDARSKEM NAČRTOVANJU

6 ADVANTAGES AND HAZARDS OF PARTICIPATION IN FOREST MANAGEMENT PLANNING

Argumentov, ki govorijo v prid participativnemu pristopu v procesu načrtovanja je veliko (BUWAL 1996b, BUCHY/HOVRMAN 2000). Izpostavimo lahko naslednje:

- Skupno oblikovanje procesa in ustvarjanje novega znanja.
- Dvigovanje zavesti o problemu ter izobraževanje javnosti.
- Usmerjenost k prerazporeditvi moči.
- Preprečevanje potencialnih konfliktov pri rabi gozdov in reševanje obstoječih konfliktov.
- Uveljavljanje zasnove mnogonamenskega gospodarjenja – neposredno zbiranje in upoštevanje različnih interesov.
- Večja splošna veljavnost načrtov in večja možnost njihove realizacije.
- Pospeševanje odgovornosti in ustvarjanje gozdarskega lobija.
- Boljše razmerje med javnostjo in institucijo, ki je odgovorna za načrtovanje. Ko različni ljudje sodelujejo na posvetu, pogovoru, se med seboj spoznajo in lahko bolje razumejo drug drugega, včasih tudi drug drugemu bolj zaupajo. Poveča se tudi stopnja zaupanja do (gozdarskih) strokovnih organizacij.

Participacija prinaša tudi slabosti, ki jih ne kaže spregledati (KROTT 1990 cit. BACHMANN 2002; DAVIS 1996 cit. BUCHY/HOVRMAN 2000). Izpostavimo lahko predvsem naslednje:

- Večja poraba časa in več administrativnih stroškov.
- Nevarnost izrabe participacije s strani ekstremnih skupin, katerim lahko participacija služi za zavlačevanje in ne za reševanje.
- Možnost eskalacije konfliktnih situacij.
- Pretirana pričakovanja.
- Omejeno število stališč, problem reprezentativnosti in legitimnosti sodelujočih.
- Itd.

6.1 Dosedanje izkušnje pri participaciji v gozdarskem načrtovanju

6.1 Previous experience with participation in forest management planning

V Sloveniji nimamo veliko izkušenj z participacijo javnosti v obliki delovnih skupin, zato posredujemo izkušnje švicarskih gozdarjev (BACHMANN 2002), kjer dosedanje izkušnje kažejo na naslednje omejitve pri participaciji:

- Pripravljenost za razpravo in sodelovanje se naglo zmanjšuje, če so predlogi abstraktni in kompleksni.

- Javnost sodeluje praviloma takrat, ko jo zadeva konkreten problem. Opazno je pomanjkanje osebnih prizadetosti, težko jo je mobilizirati.

- Pri aktivnih oblikah participacije je opazna ostra socialna diferenciacija. Obilno sta zastopana zgornji in srednji socialni sloj, pomanjkljivo pa spodnji socialni sloj.

- Pogosto vodi negotova uporaba rezultatov participacije v frustracijo; ljudje pogosto ne razumejo, da posredujejo tudi zahteve, ki ne bodo upoštevane.

V Švici so na izbranih primerih spremljali proces sodelovanja, ena takih spremljav (SCHNEIDER 1996 cit. BACHMANN 2002) prinaša zanimive rezultate:

- Do načrtovanja je praviloma na začetku procesa velika zadržanost, celo strah, na zaključku načrtovalnega procesa je bila ocena veliko boljša.

- Ob participativnem postopku poteka hkrati tudi učni proces.

- Veliko udeleženih je precenjevalo pripravljenost drugih za sklepanje kompromisov.

- V delovnih skupinah so predvsem razpravljali in argumentirali, niso pa glasovali, zato je bila sestava skupine v političnem smislu manj pomembna.

- Načrtovanje in moderiranje lahko izvaja ista oseba, razen v primeru zastopanja lastnih interesov, kjer je potrebna nevtralna oseba.

Različni avtorji dajejo različne napotke za organizacijo delavnic in delovnih skupin v okviru načrtovanja; tako Buchy in Hoverman (2000) omenjata, da čeprav obstoja veliko število različnih tehnik vključevanja javnosti v načrtovanje v obliki delavnic in delovnih skupin, velja nekaj osnovnih principov za dobro prakso, omenili jih bomo le nekaj:

- Na začetku mora biti jasno, kaj je namen participacije, da niso ljudje razočarani.

- Potreben je ustrezen kader, ki goji kulturo sodelovanja.

- Pomembna je vnaprej predvideti čas, ki bo namenjen participaciji. Različni avtorji različno prikazujejo faze sodelovanja javnosti v načrtovanju. Vključevanje ljudi in sama naravna sodelovanja (kompleksnost) zahtevata precej časa, organizacija odgovorna za načrtovanje mora biti izurjena, da usmeri skupino iz ene faze v naslednjo.

- Proces selekcije sodelujočih mora biti pregleden. Pri tem je treba razjasniti, ali so interesne skupine jasno definirane, ali imajo vsi sodelujoči enako možnost izražati svoje poglede, ali je razčiščeno, kaj pomeni enakost pri sodelovanju itd.

- Med eksperti in laičnim delom je lahko velik razkorak (razumevanje, podajanje), ki ga je potrebno ustrezno rešiti.

Zelo nekonsistentne (praktične) napotke (pravila) za participativno načrtovanje, ki so pridobljeni na podlagi izkušenj, navaja Lietha (1996) (cit. BACHMANN 2002) in nedvomno so zanimivi in uporabni tudi za naše razmere:

1. Ne obstaja standardni postopek niti ne standardna metoda. Oblika sodelovanja mora biti prilagojena problemski situaciji, udeležencem in okvirnim pogojem.

2. Participacija v smislu aktivnega sodelovanja ni načrtovalna faza, ampak predstavlja »filozofijo« v celotnem načrtovalnem procesu. Participacije kot naloge ne moremo naprtiti eni specializirani osebi v načrtovalni organizaciji, ampak to zadeva celotno organizacijo in celotno načrtovanje.

3. Načrtovanje je tradicionalno sintezno – povezuje različna področja. Postopki participacije so socialni procesi in zato zahtevajo veliko skupinskega dela med različnimi področji, h katerim spadajo tudi družboslovne vede.

4. Participativni postopki se nikoli ne morejo začeti dovolj zgodaj. Nihče nima rad presenečenj v teh postopkih niti ne želi biti postavljen pred gotova dejstva.

5. O nalogah in pristojnostih udeležencev se je potrebno pogovoriti in jih jasno definirati v predhodni fazi.

6. Informacija je motor, ki poganja proces participacije. Priprava informacij in zagotavljanje dostopnosti informacij, ki so pomembne za načrto-

vanje, je ena od najpomembnejših nalog načrtovalcev.

7. Reševanje konfliktov s konsenzom je sicer zaželen, vendar ne vedno dosegljiv cilj. Načrtovalci morajo biti pripravljene tudi, da konflikte zgolj omilijo in s tem izboljšajo razmere med sodelujočimi.

8. Uspeh participativnih postopkov temelji na poglobljeni analizi stanja in udeležencev, na dobro pripravljenem postopku participacije, ki odpira (ponuja) variante in na učinkoviti izvedbi.

9. Udeleženci v participativnem postopku želijo pogosto vplivati na potek postopka in načrtovalci morajo pri tem pokazati fleksibilnost, vendar hkrati v čim bolj zgodnji fazi sodelovanja določiti meje sodelovanja.

10. Mnogo pilotskih projektov je bilo zaključenih s sprejetjem načrta. Temeljita ocena postopka participacije in njenega vpliva na načrtovanje je izhodišče, da se iz napak in uspehov nekaj naučimo za prihodnje ravnanje.

7 ZAKLJUČEK

7 SUMMARY

Napačno bi bilo zaključiti, čim več participacije – tem boljše, ali pa, večja stopnja participacije javnosti pomeni *a priori* boljše odločitve. Participacija ima prednosti in slabosti. Zaradi prednosti participativnega načrtovanja bi kazalo postopno in premišljeno intenzivirati nekatere participativne postopke, nekatere pa na novo vpeljati. Do sedaj smo načrtovalci v okviru načrtovalnega procesa posvečali veliko pozornosti in časa sami fizični pripravi in izdelavi načrtov, veliko manj pa kontaktiranju z interesnimi skupinami, ki jih načrti zadevajo. Uspešnosti načrtovanja ne moremo meriti samo z ličnostjo in kvaliteto izdelanih načrtov. Za uporabnost in veljavnost načrtov pomeni veliko, če so lastniki in javnosti dobro obveščeni o namenih in ciljnih načrtov, problemih in usmeritvah, še več pa pomeni, če pri načrtovanju tudi aktivno sodelujejo. Vključevanje interesnih skupin oz. njihovih predstavnikov v načrtovalni proces zagotovo prispeva k večji uporabnosti in veljavnosti načrtov, saj jih v takšnih primerih dejansko vzamejo za svoje (BONČINA 2003).

Ne moremo vnaprej trditi, da je za slovenske razmere ena oblika participacije na splošno boljša od druge. Oblika participacije je zelo odvisna od

konkretnih razmer, te pa so pri nas zelo različne, tako so razmere v neki gozdni krajini povsem drugačne kot v primestnih gozdovih. Zato je tudi pomen participacije različen, večji v primeru, ko gre za številne (in različne) interese do gozda. Bachmann (2002) med pogoje za izvedbo participacije prišteva tudi zahtevo, da morajo javnosti (pre)poznati svoje interese in jih potem tudi jasno artikulirati, predmet participacije - načrtovalna naloga pa mora biti opredeljena kot problem, za katerega morajo obstajati različne možne rešitve (alternative).

Oblika sodelovanja je odvisna tudi od stopnje sodelovanja interesnih skupin v procesu načrtovanja. Pri tem se zastavlja vprašanje, o čem lahko javnosti soodločajo. Vnaprej bi veljalo razmejiti, kaj so povsem strokovna polja odločanja in kje lahko javnosti participirajo! Verjetno je eno od ključnih možnih področjih aktivnega sodelovanja javnosti v procesu načrtovanja določanje vlog (namembnosti) gozda.

V prihodnosti bi poleg javnih razgrnitev in obravnav osnutkov načrtov kazalo postopoma preizkusiti različne oblike sodelovanja javnosti v procesu gozdnogospodarskega načrtovanja. Na podlagi izkušenj, ki jih bodo pridobili urejevalci po območjih, bi lahko postopno dopolnjevali zasnovo gozdarskega načrtovanja z vključevanjem participativnih postopkov v proces načrtovanja. Participativni postopki ne ogrožajo urejevalcev, zato so tovrstni občutki odveč; nasprotno, za urejevalce lahko predstavljajo izziv in priložnost za zanimivo in inovativno delo. Organizacija participativnega načrtovanja je torej aktualna, vendar hkrati tudi zahtevna naloga za gozdarsko načrtovanje, zato bi participativnim postopkom kazalo nameniti več pozornosti tako v študijskih programih kot v delu in izobraževanju urejevalcev. Temi »Participativni postopki v gozdarskem načrtovanju« bomo namenili strokovno delavnico, ki jo bosta novembra 2004 skupno organizirala Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire ter Zavod za gozdove Slovenije.

8 VIRI

8 REFERENCES

BACHMANN, P., 2002. Forstliche Planung 1/111. Professur Forsteinrichtung und Waldwachstum ETH Zuerich.

- BACHMANN, P., 2003. Spremembe v gospodarjenju z gozdovi ter gozdarskem načrtovanju v Švici. Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva (Bončina, A., ur.). Zbornik referatov. 21. gozdarski študijski dnevi, str. 53–64.
- Bericht zur öffentlichen Mitwirkung. 2000. Regionaler Waldplan Gantrisch 2000-2015. Amt für Wald des Kantons Bern, Waldabteilung 5 Bern-Gantrisch: 14 str.
- BONČINA, A., 2003. Nekatere aktualne naloge v razvoju urejanja gozdov v Sloveniji. XXI. gozdarski študijski dnevi. Zbornik referatov. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, str. 257–269.
- BUCHY, M., HOVERMAN, S., 2000. Understanding public participation in forest planning: a review. Forest policy and economics 1. str. 15–25.
- BUWAL, 1996a. Neue Wege der forstlichen Planung. Bundesamt fuer Umwelt, Wald und Landschaft (BUWAL), Umwelt-Materialien, Bern, 32 str.
- BUWAL, 1996b. Forstliche Planung. Handbuch. Bundesamt fuer Umwelt, Wald und Landschaft (BUWAL), Bern, 153 str.
- GAŠPERŠIČ, F., 1995. Gozdnogospodarsko načrtovanje v sonaravnem ravnanju z gozdovi. BF, Oddelek za gozdarstvo, 403 str.
- GOLOBIČ, M., MARUŠIČ I. 2003. Problematika vključevana gozdarskega načrtovanja v prostorsko planiranje. XXI. gozdarski študijski dnevi. Zbornik referatov. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, str. 37–42.
- GOLOBIČ, M., 2002. Razvoj formaliziranih metod za odkrivanje znanja v participativnih postopkih prostorskega načrtovanja. Doktorska disertacija. Ljubljana, BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo, 102 str.
- HUNT T., GRUNIG J. E. 1995. Tehnike odnosov z javnostmi. Ljubljana, DZS, 433 str.
- LESNIK, A., 2001. Usposabljanje javne gozdarske službe za popularizacijo gozdov. Specialistično delo, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Ljubljana, 108 str.
- LOIKKANEN, T., 1995. Public participation in natural resource management. Multiple use and environmental values in forest planning. EFI proceedings 4: 19–26.
- NISKANEN A., VÄYRYNEN, J (eds.). Regional forest programmes: a participatory approach to support forest based regional development. EFI proceedings 32, 236 str.
- ZEILER, K., KOS, D., 2003. Spet žagarji na delu? Komuniciranje z interesnimi skupinami v gozdarstvu. V: Gozdarska politika varovanih območjih (Krajčič, D. edit.). Gozdarska zbornica Slovenije, Združenje za gozdarstvo, str. 45–64.
- Zakon o gozdovih. Ur.l.RS št. 30-1299/93.

Velikoprostorsko strateško načrtovanje za trajnostni razvoj gozdov (2. del)** *Large-scale strategic planning for sustainable development (Part 2)*

Marko KOVAČ*

Izvleček:

Kovač, M.: Velikoprostorsko strateško načrtovanje za trajnostni razvoj gozdov (2. del) Gozdarski vestnik, 62/2004, št. 2. V slovenščini, z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 20. Prevod v angleščino Marko Kovač.

V drugem delu sestavka sta predstavljena modela za strateško in operativno raven. Poleg doslej poznanih delovnih faz so prikazane še konceptualne osnove načrtovalskega modela, izhodišča za oblikovanje načrtovalskih enot in pa shemi participativnega postopka za obe ravni.

Ključne besede: načrtovalsko območje, načrtovalske faze, participativni proces, velika raven, srednje-velika raven

Abstract:

Kovač, M.: Large-scale strategic planning for sustainable development (Part 2). Gozdarski vestnik, Vol. 62/2004, No. 2. In Slovene, with abstract in English, lit. quot. 20. Translated into English by Marko Kovač.

Part two addresses the planning models to be applied at large and medium-scale planning levels. In addition to the conventional working phases, a focus is given to the way of shaping the planning areas and to the participatory procedures at both scales.

Key words: planning area, planning phases, participatory process, large-scale, medium-scale.

1 TEORETIČNI MODEL PARTICIPATIVNEGA GOZDARSKEGA NAČRTOVANJA

1.1 Delovna metoda

Raziskovalna metoda, uporabljena pri razvoju načrtovalskega modela, je temeljila na dveh pristopih sistemske teorije. Pristop od zgoraj navzdol (*top-down*) je bil v pomoč pri usmerjanju študije od njenega cilja do uresničitve, pristop od spodaj navzgor (*bottom-up*) pa pri povezovanju dveh podsistemov (modificiran in že obstoječ sistem načrtovanja na ravni gozdnogospodarske enote (GGE)) v eno celoto. Teoretični del raziskave je bil izveden v štirih korakih: definiranje problema, iskanje možnih rešitev, utemeljitev rešitve in preverjanje rešitve v realnem prostoru. Pri oblikovanju načrtovalskega modela je bila v veliko pomoč literatura s področja načrtovanja, podjetništva, sistemske teorije, teorije konfliktov in ekologije. Ker je bilo na drugi strani dokaj težko pridobiti literaturo o novo nastajajočih načrtovalskih konceptih, so bili s pridom izkoriščeni pristopi in izkušnje številnih evropskih in neevropskih držav.

Svoje delovne metode in postopke je zahtevalo tudi preverjanje modela. Najpomembnejše med njimi so bile ekoregionalna klasifikacija, statistična

in GIS analiza. Iz praktičnih razlogov so te metode kratko predstavljene v enem izmed naslednjih poglavij.

1.2 Konceptualne osnove

Podobno kot številne stroke se tudi gozdarstvo vse bolj zaveda novih transformacijskih sil ekologije, demokracije in ekonomije, ki usodno povezujejo okolje in prihodnji družbeni razvoj. Upoštevanje letih je nujno saj bi v nasprotnem primeru prišlo do naraščanja konfliktov v gozdnem okolju, načrtovalske neučinkovitosti ter do izgube zaupanja v načrtovalski proces. Upoštevanje povedano, so cilji modificiranega koncepta načrtovanja naslednji:

- zagotavljanje celostnega upravljanja z gozdovi v državi (BACHMANN 1993a, HOČEVAR 1994, SCHLAEPFER 1997, VESELIČ/GOLOB 1994),
- spodbujanje sonaravnega gospodarjenja za trajnostni družbeni razvoj (COMMITTEE 1999, FDPS 1995, GOLOB 1998:5, SCHLAEPFER 1997),
- prekinitev prakse avtoritativnega in znanstvenega načrtovanja in pričetek načrtovanja za človeka (MITCHELL-BANKS 1997, UN 1992b),

* dr. M. K., univ. dipl. inž. gozd. Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana

** Upoštevaj tudi literaturo v Gozd. V. 61/2003, št. 10.

- oblikovanje ekonomsko upravičenega načrtovalskega sistema, ki bo izpolnjeval zahteve gozdarstva in drugih sektorjev.

Poleg omenjenih ciljev naj bi načrtovalski sistem izpolnjeval še naslednje zahteve:

- krepil naj bi vse tri komponente trajnosti (ekološko, socialno in ekonomsko) in pomagal uresničiti sonaravno in večnamensko gospodarjenje z naravnimi viri,

- spodbujal naj bi participativnost in kot tak pomagal pri usklajevanju ciljev postavljenih s strani načrtovalcev, lastnikov, drugih načrtovalskih sektorjev in civilne družbe ter pri zagotavljanju informacij,

- omogočal naj bi načrtovanje na več ravneh in njegovo vključitev v prostorsko načrtovanje,

- omogočal naj bi ekonomsko učinkovito odprto in prilagodljivo načrtovanje,

- deloval naj bi v najrazličnejših organizacijskih oblikah,

- pomagal bi krepiti upravljalško kapaciteto.

Med poznanimi načini obratovanja je trenutno samo sonaravno gospodarjenje priznano za steber trajnostnega razvoja gozda in gozdarstva (SCHLAEPFER 1997, PAUSTIAN et al. 1999). Tako zaupanje izhaja iz dejstva, da ta način verjetno edini omogoča krepitev ekološke, socialne in ekonomske komponente trajnosti. Ekološka komponenta npr. se lahko krepí skozi strukturno in procesno orintirane pristope k načrtovanju, socialna z načrtovanjem funkcij in načrtovanjem vlog gozda ter participacijo, ekonomska pa s trajnostnim razvojem, upoštevanjem rizikov, itn.

Participacija je druga lastnost predlaganega koncepta. Utemeljena je na ideji, da je družbeno sprejemljivo samo tako gozdarsko načrtovanje, ki upošteva mnenja, poglede in stališča (glede prihodnjega razvoja gozdnega okolja), izražena s strani najširše javnosti (FAO/ECE/ILO 1998). Čeprav so taki načrtovalski postopki daljši in zahtevnejši pa prinašajo veliko prednosti. Ker je javnost soočena z omejenimi ekološkimi potenciali in raznovrstnimi interesi glede gozdnega okolja, je tudi njena odgovornost, da spregovori o prihodnosti gozdov. Ker okoljski problemi nastajajo kot posledica različnih interesov in potreb, je v načrtovanju smiselno potegniti mejo med javnimi in zasebnimi interesi. V tem smislu naj bi se problemi, ki zahtevajo vpletenost več sektorjev in javnosti reševali na najvišjih načrtovalskih ravneh,

problemi, povezani z zasebnimi interesi pa na nižjih (GORDON 1993, HOČEVAR 1994). Taka organiziranost gozdarstvu prinaša številne prednosti. Stroka bo postala zaupanja vreden partner v okoljskih diskusijah, pridobila bo možnost zastopanja svojih stališč v najširši javnosti, večja bo izmenljivost informacij in znanja, lastniki gozdov pa bodo v procesu aktivnega načrtovanja s svojo posestjo gozdarje spoznali za zaupanja vredne partnerje.

Tretja lastnost načrtovalskega koncepta je načrtovanje v dveh ravneh, to je na velikoprostorski in srednje-veliki prostorski ravni. V izogib ponavljanju vsebin ali celo njihovi izpustitvi, mora biti sistem načrtovanja zasnovan konsistentno. Poleg tega mora gozdarsko načrtovanje kar najhitreje postati del državnega prostorskega načrtovanja (JACSMANN 1993, MARUŠIČ 1999, UN 1992b). Nova organiziranost bo zahtevala nekaj sprememb, ki zadevajo postopek načrtovanja in sprejema načrta, zaželeno pa bi bilo tudi večje upoštevanje državne teritorialne razmejitve.

Četrta lastnost načrtovanja sta izvedljivost in ekonomska učinkovitost načrtovanja, katerih presojanje mora biti vtakano v vse faze načrtovanja. Pri tem se morajo upoštevati zahteve, razpoložljivo znanje, kadri, oprema, itn.

In nazadnje, sedanje načrtovanje je preveč obremenjeno z emocijami, ki preprečujejo konstruktivne dialoge in nepristranske pristope. Da bi participativno načrtovanje lahko zaživel in bi se povečalo zaupanje v sam načrtovalski proces, je treba storiti dva koraka. Najprej se mora gozdarsko načrtovanje odreči pravici do izključnega odločanja. Kar najhitreje se mora soočiti z novimi razmerami v kateri ni več edino, ki lahko presoja in odloča kaj je v dobro gozdov in kaj ne. To ne pomeni, da stroka v prihodnje ne bo več zastopala in branila stališč, vsekakor jih bo, pa bodo dokončne odločitve morale biti skupne. Veliko več kot doslej, bo treba narediti tudi za krepitev upravljalške kapacitete (COMMITTEE 1999). V nasprotju z dosedanjimi sektorskimi pristopi, katerih značilnost je nega lastnega vrta, morajo biti prihodnje akcije utemeljene na vzajemnem zaupanju, razumevanju, skupnem iskanju dejstev, volji, odgovornosti in dovoljšnji operativni zmogljivosti.

2 MODEL ZA NAČRTOVANJE NA VELIKOPROSTORSKIH RAVNEH

2.1 Splošno

Za premoščanje nasprotij med omejenimi ekološkimi potenciali in naraščajočimi potrebami so okoljske vede razvile več načrtovalskih modelov. Medtem, ko krajinskoekološko načrtovanje obravnava krajino kot eno celoto procesov in živega, številne načrtovalske prakse pogosto podcenjujejo ekološke procese in utemeljujejo odločitve na fizičnih, estetskih, ekonomskih in drugih lastnostih prostora (NAVEH/LIEBERMAN 1984). Da bi se gozdarsko načrtovanje kar najbolj razlikovalo od njih, naj bi zadoščalo naslednjim pogojem:

- ohranjalo naj bi ekološko integriteto gozda,
- ščitilo naj bi javno izražen interes nad gozdovi,
- premoščalo naj bi konflikte med gozdarstvom in civilno družbo ter med načrtovalci in lastniki gozdov,
 - omogočalo naj bi oblikovanje strategij za upravljanje z gozdovi,
 - razbremenilo naj bi operativno načrtovanje na nižjih prostorskih ravneh,
 - izboljšalo naj bi okoljsko politiko.

Kot je mogoče sklepati povezuje veliko-prostorsko načrtovanje ekološko, socialno in ekonomsko sfero v en sistem. Ker je na drugi strani smatrano za instrument, ki razrešuje dolgoročna in za prebivalstvo usodna vprašanja, odločanje samo po sebi ni predmet načrtovanja. V smislu priporočil (BACHMANN 1993a, Bernasconi, cit. GORDON 1993, KOVAČ 1996) ga je primerneje razumeti kot instrument, čigar naloga je koordiniranje gozdarskih vsebin v okviru vsebinsko mnogo širšega prostorskega načrtovanja.

2.2 Oblikovanje načrtovalskih enot

Določitev načrtovalskih enot je prvi korak v vrsti aktivnosti. Ker je načrtovanje na velikih ravneh močno vpleteno v ekološka, socialna in ekonomska vprašanja, morajo biti enote oblikovane tako, da odsevajo najpomembnejše lastnosti prostora kot celote. Za njihovo razmejevanje HAUFLER (et al. 1999) zato predlaga naslednje kriterije:

- podobne klimatske, geološke in biološke značilnosti, ki oblikujejo rastišča,

- zgodovinsko podobni vzorci gospodarjenja s prostorom (motnje!), ki so vplivali na vegetacijo in njeno sestavo,

- primerno velika površina, ki zagotavlja dovolj širok razpon življenjskih pogojev za večino v prostoru živečih vrst.

Poleg teh, naj bi načrtovalske enote ustrezale še naslednjim pogojem:

- zavzemajo naj tako mesto v prostorski hierarhiji, da bodo dopuščene povezave med velikimi in malimi krajinami,

- biti morajo ustrezno velike, da bodo odsevale ekološke omejitve prostora na eni, in pričakovanja družbe na drugi strani in, da bodo omogočale izvedljivost participativnega načrtovanja in hitro izdelavo načrtov.

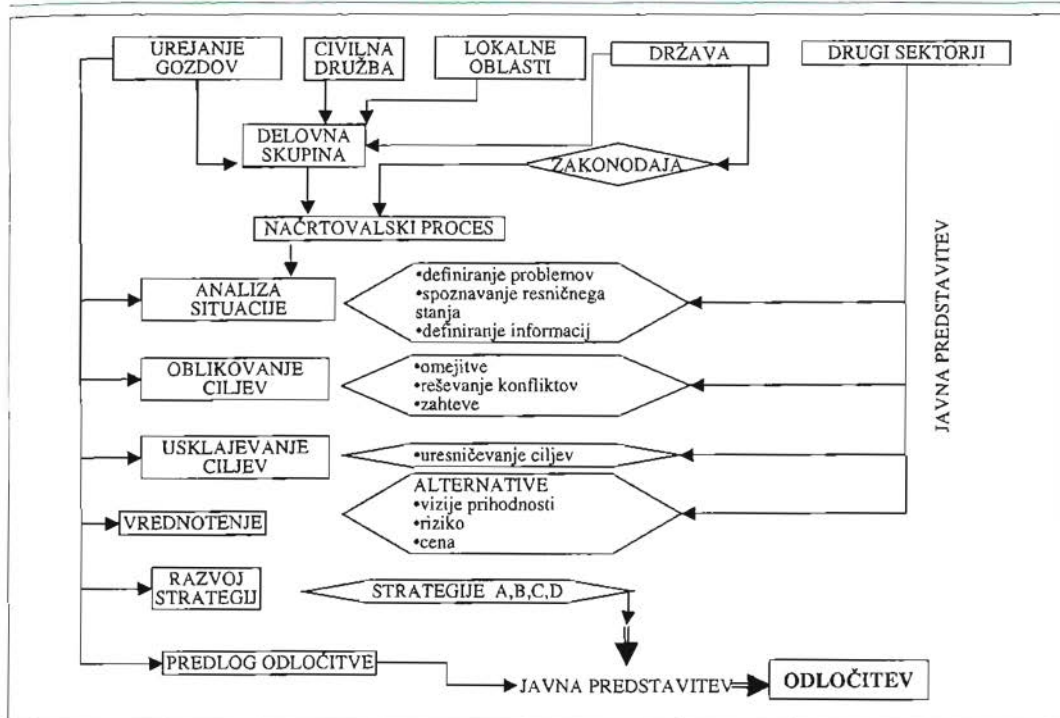
Glede na povedano se zdi najprimernejša metoda ekoregionalna klasifikacija (BAILEY, cit. BREWER), ki, ob pravilni delitvi od zgoraj navzdol, omogoča formiranje hierarhično organiziranih enot, kot so ekoregije, gozdne regije in manjše enote npr. GGE.

2.3 Predlog participativnega postopka načrtovanja

Velikoprostorsko strateško načrtovanje se sestoji iz naslednjih faz: določanje oblike participacije udeležencev in določitev odgovornosti, oblikovanje ciljev, oblikovanje strategij ter organiziranje monitoringa in kontrolinga (slika 1).

Ker je uspešnost realizacije načrtovanja in načrta odvisna od stopnje zaupanja, je le-tega treba pridobiti že v zgodnjih fazah načrtovanja. Izhajajoč iz tega je predlog prilagodljiv in omogoča bodisi pasivno, bodisi aktivno obliko participacije (DANIELS/WALKER 1997, PRISCOLI 1997). Njegove glavne značilnosti so legitimnost predlogov, nepristranski načrtovalski postopek in tesne vezi med gozdarskim načrtovanjem in drugimi udeleženci postopka. V izogib pristranosti, načrtovalski proces naj ne bi vodilo gozdarstvo, marveč neodvisna delovna skupina, sestavljena iz predstavnikov gozdarskih načrtovalcev (Zavod za gozdove), lastnikov, zbornice, civilne družbe in lokalnih oblasti. Ta skupina bi morala imeti mandat za (prim. GORDON 1993):

- zagotovitev zakonitosti in legitimnosti,
- oblikovanje načrtovalskega postopka vključno z določitvijo načina participacije,

Slika 1: Shema participativnega načrtovalskega postopka

- vodenje načrtovalskih aktivnosti v skladu s programom,
- zadolžitve delovnih skupin z nalogami,
- določitev načina reševanja konfliktov,
- organiziranje javnih predstavitev, delavnic itn.,
- zagotavljanje variantnih rešitev skupaj s strategijami in njihovo posredovanje oblastem,
- sodelovanje v potrditvenem postopku.

2.4 Oblikovanje ciljev

2.4.1 Vsebina načrtovanja

Oblikovanje ciljev rabi (GORDON 1993, PAUSTIAN et al. 1999, COMMITTEE 1999) določanju načrtovalskih vsebin, seznanjanju s prilikami v

okolju in informacijskimi potrebami, upravljanju konfliktov, usklajevanju ciljev in določitvi načina pridobivanja podatkov.

Določitev vsebin je prva v vrsti delovnih faz. Presoja je nujna zaradi preprečitve podvajanja vsebin z drugimi vrstami načrtov in zaradi vzpostavljanja kontrolnih povezav med njimi (BACHMANN 2001a; DAENZER/HUBER 1997). Ker pa se velikoprostorsko načrtovanje načeloma lahko ukvarja z razreševanjem vseh vrst problemov, naj bi v pomoč presojanju rabili kriteriji (vsaj prvi trije), prikazani v preglednici 1.

Izhajajoč iz konceptualnih zasnov, učinkovitosti in pa zahteve, da je treba velikoprostorske načrte izdelati v relativno kratkem času (COMMITTEE

Preglednica 1: Kriteriji za določitev vsebin velikoprostorskega načrtovanja

Zap. št.	Lastnost pojava ali procesa	Izraženost
1	Nedvoumna prepoznavnost	Vidna, merljiva,
2	Pomembnost (socialni in ekološki vidik)	Srednja in velika
3	Stopnja javne zaskrbljenosti	Srednja in velika
4	Razširjenost in porazdelitev	Povsod, razpršeno
5	Intenziteta/dinamika	Izbruh, močna in srednja
6	Cena podatka	V odvisnosti od pomembnosti

1999), naj bi to načrtovanje obravnavalo predvsem naslednje teme (BACHMANN et al. 1996a,b, BMLFW 1988, COMMITTEE 1999, GBC 2002, HOČEVAR 1994, KEHL et al. 2001, VESELIČ/GOLOB 1994):

- gozdnatost in sive površine,
- ekološke ali druge sanacije gozdnih površin,
- gozdne površine izvzete iz gospodarjenja,
- vloge gozda v gospodarjenih gozdovih,
- razvoj gozda in rast,
- dolgoročne rizike,
- krepitev upravljalске kapacitete.

2.4.2 Seznanjanje z razmerami v okolju

Ta faza narekuje prepoznavanje ekoloških razmer, ključnih problemov, družbenih potreb in zahtev in obstoječih konfliktov v prostoru (JACSMAN/

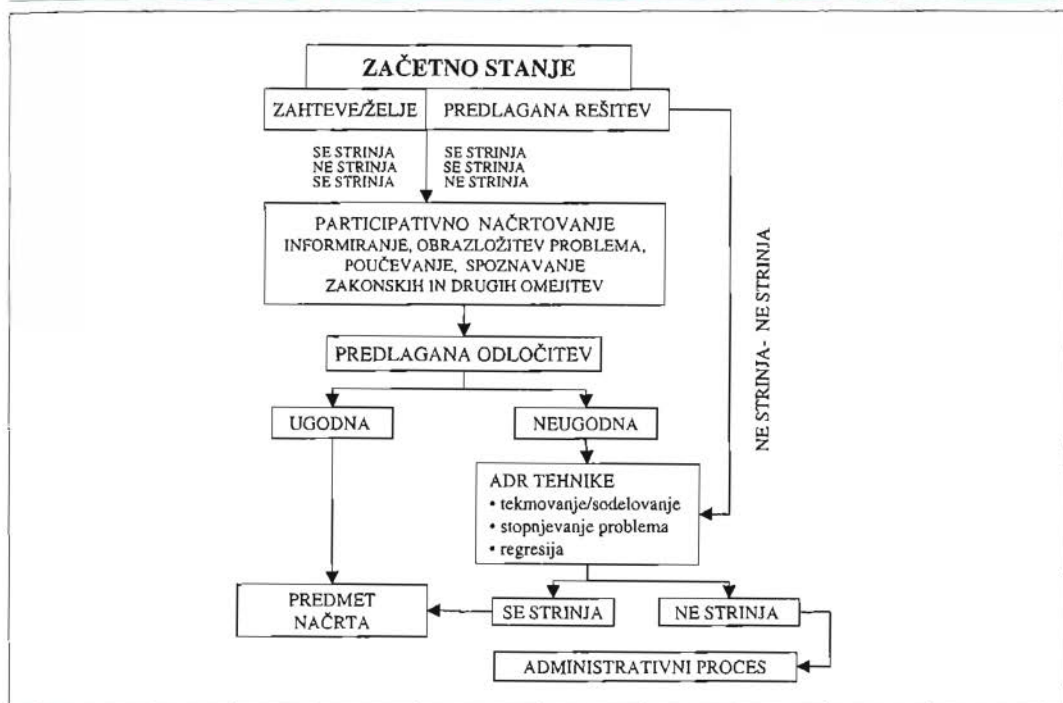
SCHILTER 1995, OGRIN 1996, COMMITTEE 1999). Da bi imela smisel, mora biti vodena v obliki javnosti dostopnih razprav. Največji del diskusij mora biti posvečen prihodnji sliki prostora (viziji), ki je vodnica celotnega načrtovalskega procesa (BLEICHER, cit. BELAK 1998). Nabor vprašanj, ki naj bi se obravnavala na takih razpravah kaže preglednica 2.

2.4.3 Upravljanje konfliktov

Oblikovanje ciljev in upravljanje konfliktov sta neločljivo povezana, saj prvih ni mogoče oblikovati vse dokler so konflikti navzoči. Izhajajoč iz vsebin velikoprostorskega načrtovanja je v njegovem okviru mogoče pričakovati naslednje konfliktnе situacije (prim. tudi GORDON 1993, MARUŠIČ 1996):

Preglednica 2: Vsebina velikoprostorskega načrtovanja

<p>GOZDNI POKROV</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kolikšen odstotek gozda je ekološko primeren (zaželen, zahtevan) in kakšna naj bo porazdelitev gozda? • Ali delež gozdov izločen iz gospodarjenja dovolj visok? • Ali je del gozdnih površin mogoče nameniti izmenjavi (za naselja, šport, kmetijstvo)? • Ali obstaja potreba za osnovanje novih gozdov (npr. v pretežno agrarnih krajinah)?
<p>ZARASČANJE IN SIVE POVRŠINE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katere površine se zaraščajo ali prehajajo v sive in kje so? Ali je zaraščanje ekološko, družbeno in ekonomsko opravičljivo in katere konflikte je mogoče pričakovati? • kateri sektorji kažejo interes za gospodarjenje s temi površinami? • Kako visoke bodo investicije v novo nastajoče gozdove v prihodnje?
<p>EKOLOŠKE IN DRUGE PREMENE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katere (gozdne ali druge) površine so ali naj bi bile podvržene premenam in kakšni so cilji le-teh? Koliko bi stale?
<p>NEGOSPODARJENE GOZDNE POVRŠINE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kakšna je struktura in porazdelitev površin (rezervati, varovalni in zaščitni gozdovi)? Ali je treba za izboljšanje mreže izločiti še več gozdnih površin? • Ali so sedanji gospodarski režimi primerni?
<p>VLOGE GOZDA V GOSPODARJENIH GOZDOVIH</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katere vloge so že zabeležene (kartirane) in katere še morajo biti? • Ali je treba ekološke razmere znotraj teh površin izboljšati ali ohranjati? Kakšen naj bo režim dostopnosti? • Ali so ljudje za te vloge pripravljeni prispevati finančna sredstva? • Ali so ekološke razmere vplivane z strani zunanjih dejavnikov? • kateri konflikti med vlogami so najpogostejši? • kateri konflikti med vlogami in privatnimi interesi so najpogostejši?
<p>RAZVOJ GOZDOV IN RAST</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ali je pomlajevanje ustrezno in sploh mogoče? Kako rešiti probleme? • Ali so gozdovi preizkoriščeni/zastarani? Kakšno je njihovo stanje z vidika uravnoteženosti? • kateri režim gospodarjenja je najprimernejši? Katere drevesne vrste so najprimernejše? • Ali je dostopnost do gozdov ustrezna?
<p>DOLGOROČNA OCENA RIZIKOV</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katere motnje so v preteklosti najbolj oblikovale gozdni prostor? Katere naravne motnje so najbolj vplivne sedaj in kako pogoste so? • kateri konflikti so prisotni v celotnem območju? • kateri potencialni riziki so najnevarnejši za gozdni prostor?
<p>KREPITEV UPRAVLJALSKE KAPACITETE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katera oblika pridobivanja znanj je potrebna in zaželeno (delavnice, javne predavitve)? • Katere so najprimernejše oblike sodelovanja? • Kako krepiti voljo, zaupanje, skupno ugotavljanje dejstev, itn.?

Slika 2: Načini upravljanja konflikta

- zahteve po negozdnih zemljiščih, ki mejijo na gozdna zemljišča,
- zahteve po gozdnih zemljiščih, ki so zaščitene z zakonom (popotništvo in rekreacija v gozdnih rezervatih),
- zahteve po površinah gospodarskih gozdov, ki opravljajo eno ali več vlog (smučišča v erodibilnih predelih),
- konflikti med gozdnimi vlogami (izkoriščanje gozdov v okolici vrednih habitatov),
- zahteve po kateremkoli drugem gozdnem zemljišču.

Sklicujoč se na sliko 11 (KOVAC 2003, str. 416), ki prikazuje štiri izhodiščne konfliktno situacije, je mogoče postaviti naslednje možne poti njihovega razreševanja.

Konflikt na gozdnem rob ni rešljiv v okviru velikoprostorskega gozdarskega ampak v okviru širšega prostorskega načrtovanja. Na drugi strani je konflikt, povezan z zahtevami do zakonsko zaščitene gozdov, v vsakem primeru treba podvreči upravnemu postopku.

V primeru konfliktov, povezanih z zahtevami do površin, na katerih gozd opravlja eno ali več vlog, so mogoče prav vse štiri konfliktno situacije.

Izhodiščna situacija je vedno odvisna od lastništva (slika 2).

Če je gozdna površina javna (državna, občinska), je rešitev mogoče doseči v kontekstu participativnega načrtovanja. V nasprotnem primeru, ko je privatna, pa je konflikt mogoče reševati:

- s pomočjo participativnega procesa (informiranje in pogajanje z lastnikom),
- s pomočjo konzultacije in mediacije (WADE 1999),
- z administrativnim postopkom in v skrajnem primeru tožbo.

Konflikti med eno ali več vlogami gozda naj bi se reševali s participativnim oblikovanjem ciljev (PFISTER et al. 1992). V primeru neudeležbe zastopnikov interesov ali nezaupanja, mora tudi tak konflikt biti upravljan v skladu s postopkom na sliki 2.

Konflikte med različnimi zahtevami po katerihkoli drugih gozdnih zemljiščih je najprimerneje rangirati po stopnjah pomembnosti (GORDON 1993). Medtem, ko se reševanje nerelevantnih lahko preloži v prihodnost, pa pereči problemi zahtevajo takojšnje ukrepanje. Najprimernejše orodje je objektivna analiza (temelječa na ekspertni oceni,

presoji vplivov na okolje) s katero je sploh mogoče oceniti ali je zahteva po površini upravičena ali pa ne. Če se rešitev za vlagatelja izkaže ugodna, in se z njo strinjajo vse udeležene strani, potem je problem rešen. Kolikor pa temu ni tako, je treba rešitve iskati v okviru postopka, prikazanega na sliki 2.

2.4.4 Oblikovanje in usklajevanje ciljev

Poleg upoštevanja splošnih načel glede ciljev, zahteva njihovo oblikovanje še razmisleke glede nalog in zahtev, postavljenih s strani zakonodaje in mednarodnih obvez, vrsto problema, ki naj bi bil obravnavan na tej ravni in specifičnosti (podrobnosti) cilja.

Najpomembnejša vprašanja, ki se morajo obravnavati na velikopostorski ravni, brez dvoma postavlja z mednarodnimi obvezami usklajena nacionalna zakonodaja. Med najpomembnejše teme sodijo priznavanje dolgoročne narave gozda in gozdarstva, spodbujanje sonaravnega načina gospodarjenja z gozdovi, krepitev vlog gozdov, mreža zaščitenih gozdnih površin, priznavanje kumulativnih učinkov negativnih vplivov na gozd, itn.

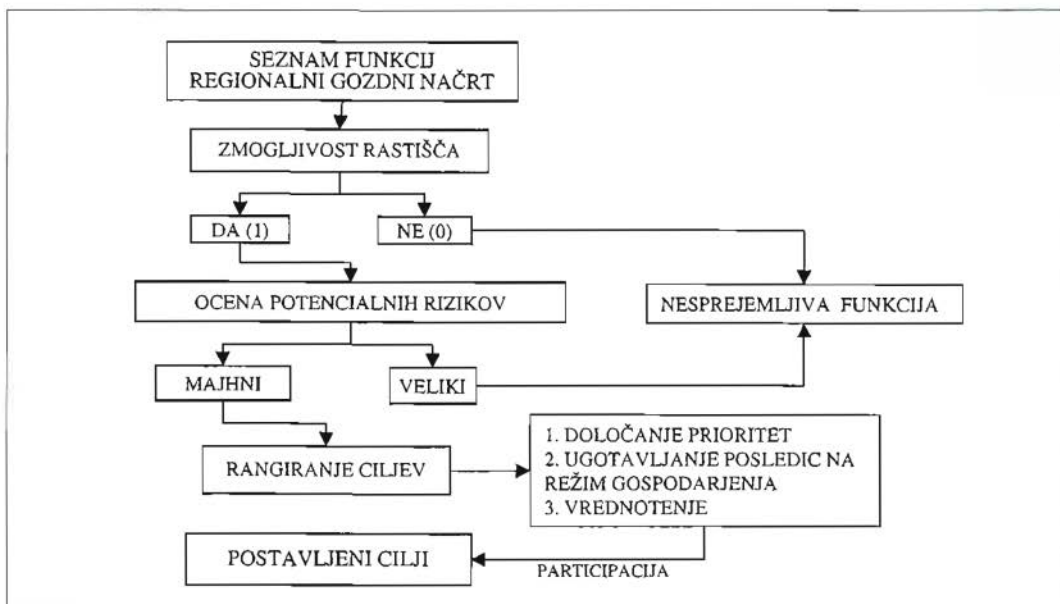
Glede vrst problemov, teorija načrtovanja nima jasnega odgovora. Praviloma naj bi se na velikoprostorski ravni obravnavali samo tisti procesi in

fenomeni, ki direktno ali indirektno vplivajo na gozdne ekosisteme in ljudi. Taki problemi morajo biti v načrtih dokumentirani zaradi eventualnega presojanja študijam vplivov na okolje.

Velikoprostorsko načrtovanje običajno obravnava cilje ne oziraje se na njihovo časovno ali prostorsko razsežnost. Da bi razbremenilo načrtovanje na nižjih ravneh, in da ne bi prišlo do podvajanja vsebin, je bistveno, da se določi katere cilje je treba dokončno razrešiti v njegovem okviru in katere v okviru načrtovanja na nižjih ravneh.

Zakonodaja, družbene zahteve, ekološke in druge omejitve med cilji generirajo zapletene odnose. V izogib subjektivnosti, ki lahko ogrozi celoten načrtovalski postopek, ki temelji na objektivnih kriterijih in presoji nujen (BACHMANN 2001a). Eno izmed mogočih poti predstavlja tristopenjski izključitveni postopek, ki temelji na naslednjih korakih (slika 3):

1. vrednotenje zmogljivosti (primernosti) gozdnega zemljišča, da zagotovi cilj,
2. vrednotenje razlik med potencialnimi riziki in učinki, ki naj bi jih zagotavljal cilj,
3. rangiranje ciljev v dveh korakih, t.j. s postavitvijo prioritet ciljem in z določitvijo njihovih vplivov na obstoječi režim gospodarjenja.

Slika 3: Harmonizacija ciljev

Preglednica 3: Vrednotenje rizika na primeru "ureditve rekreacijskega območja"

	sedanje razmere			pričakovane razmere		
	DI	P	DI × P	DI	P	DI × P
Vpliv na okolje						
Škode na drevesih	1	1	1	2	2	4
Onesnaženje kraja	1	1	1	3	5	15
Hrup	2	2	4	7	10	70
Gozdni požar	4	1	4	4	2	8
Zniževanje diverzitete gozda	1	1	1	2	2	4
Skupni riziki – relativna primerjava			11			101

Legenda: DI =velikost škode povzročene s strani vpliva. Rangi 1-10 pomenijo: 1=dogodek se zgodi vendar nima vpliva na okolje; 5 =dogodek se zgodi in ima močan vpliv na okolje; 10=dogodek se zgodi in ima uničujoč vpliv na okolje; P =verjetnost dogodka 1=nemogoč dogodek; 5=verjetnost dogodka=50%; 10=Gotov dogodek. Razlaga primera: vzpostavitev rekreacijskega območja v gozdnem prostoru bo zagotovo povečala nevarnost požarov, ogrozila diverzitetu gozda, itn. Kljub temu, da so riziki v primeru pritrđilne odločitve nekajkrat večji, je nevarnosti mogoče zaobiti s preventivnimi merami. V tem primeru s pravili obnašanja na rekreacijskem območju, urejenimi kurišči, klopmi, itn.

Ad1) Zmogljivost gozdnega zemljišča za opravljanje cilja je smiselno ocenjevati z vidika potencialne kapacitete, da le-to zagotovi zeleni cilj in z vidika obstoječih razmer (npr. WULLSCHLEGER 1982, BERNASCONI 1986). Njegov namen je preprečevati rizike in upravljalске zmote.

Ad2) Primernosti površine za zagotavljanje cilja sledi ocena rizikov, ki je jo treba oceniti v širšem prostorskem kontekstu. Enostaven, čeprav nekoliko pristranski postopek (DAENZER/HUBER 1997), je prikazan v 3. preglednici, v kateri je prikazano ocenjevanje vplivov na gozdno okolje s pomočjo dveh variabel. To je z "velikostjo škode, ki jo povzroča vpliv" (DI) in "verjetnostjo pojava tega vpliva" (P).

Ad3) Rangiranje prioritet ciljev, ki so prešli predhodni fazi, je zadnji korak usklajevanja ciljev. V preglednici 4 je prikazano njihovo dvestopenjsko vrednotenje, ki je utemeljeno na paradigmi sonaravnega gospodarjenja. Kot je

prikazano so cilji vrednoteni glede na prioriteto oz. pomembnost. V skladu s paradigmo je največja prioriteta dana okoljski, srednja socialni, najmanjša pa proizvodni.

Ko so cilji enkrat rangirani, morajo biti vrednoteni v odnosu do drugih. To pomeni, da se režimi gospodarjenja vzpostavijo na način, da gospodarjenje za funkcijo najvišje prioritete vpliva na gospodarske režime manj pomembnih.

Konkreten primer iz dosedanjih razmišljanj izpeljanih ciljev prikazuje preglednica 5. Prvi med njimi je dolgoročno ohranjanje gozda, ki vključuje ohranjanje integritete gozdnate krajine (v smislu prostorske dimenzije in zdravja).

Drugi cilj, ohranjanje ali celo zmanjševanje deleža sivih površin, ne more biti obravnavan brez sodelovanja drugih sektorjev in javnosti. V primeru zaraščanja z gozdovi naj bi gozdarstvo bilo v vsakem primeru dolžno pravočasno opozarjati oblast in predlagati možne rešitve.

Preglednica 4: Rangiranje ciljev in določanje režima gospodarjenja

Funkcija	Rangiranje prioritet			Relativno vrednotenje režima					
	Prioriteta	Pomembnost	Utež	E 1	E 2	S 1	S 2	P 1	P 2
E1= Okoljska 1	1	1	1	E1					
E2= Okoljska 2	1	2	2	E1	E2				
S1= Socialna 1	2	1	2	E1	S1	S1			
S2= Socialna 2	2	2	4	E1	E2	S1	S2		
P1= Proizvodna 1	3	1	3	E1	E2	S1	S2	P1	
P2= Proizvodna 2	3	2	6	E1	E2	S1	S2	P2	P2

Legenda: Prioriteta; 1 = največja, 2 = srednja, 3 = najnižja; Pomembnost.; 1= funkcija določa način gospodarjenja, 2 = funkcija vpliva na način gospodarjenja; Režim gospodarjenja v primeru več ciljev: Če sta dve funkciji P1 (proizvodna 1) in E1 (okoljska 1) na rastišču istočasno, se vzpostavi režim v prid funkcije E1.

Preglednica 5: Cilji strateške ravni

Idealni cilji	Uresničljivi dolgoročni, srednjeročni cilji
Ohranjanje gozda in njegove integritete	Primerna porazdelitev, izogibanje rizikom
Ohranjanje/nizanje deleža sivih površin	Analiza površin primernih za osnovanje gozdov
Ohranjanje iz gospodarjanja izločenih površin	Ohranjanje in izboljšanje mreže rezervatov in drugih površin ter gozdov na gornji gozdni meji
Ohranjanje in izboljšanje ekoloških potencialov gozdov za opravljanje okoljskih vlog	Krepitev hidrološke, varovalne, zaščitne in biotske vloge gozdov
Ohranjanje in izboljšanje ekoloških potencialov gozdov za opravljanje socialnih vlog	Krepitev rekreacijske vloge in vloge naravne in kulturne dediščine
Ohranjanje in izboljšanje ekoloških potencialov gozdov za opravljanje proizvodnih vlog	Ohranjanje nosilne kapacitete gozdov, dopustno izkoriščanje
Krepitev upravljalške kapacitete	Razvijanje načrtovanja kot organizacije znanja
Trajnostno financiranje	Priprava finančnih načrtov, izvajanje strategij

Ohranjanje in izboljšanje proizvodne vloge gozdov naj bi se na velikoprostorski ravni zagotavljalo predvsem z izboljšanjem porazdelitve gozdov v prostoru, njegove uravnoteženosti (npr. zgradb, struktur, ciljnih stanj razvojnih faz) in nosilne kapacitete. Vsi ostali problemi naj bi bili predmet načrtovanja na nižji ravni, t.j. na ravni GGE.

Zadnja dva cilja zagotavljata načrtovalska služba Zavoda za gozdove in oblast. Medtem, ko prvo omenjeni dviguje zaupanje v načrtovanje in viša okoljsko zavest družbe, je zadnji napisani pomemben za udejanjenje načrtovanja nasploh.

2.5 Oblikovanje strategij

2.5.1 Splošno

Glavni namen oblikovanja strategij je določitev aktivnosti, ki jih je treba storiti v prid doseganja ciljev (Hunger/Wheelen cit. DUH 1999). Postopek obsega (Hax/Majluf, Hunger/Wheelen, Pearce/Robinson, cit. DUH 1999):

- analiziranje in sintetiziranje,
- razvoj generične strategije za celotno ozemlje ali posamezne dele,
- razvoj funkcionalnih strategij,
- vrednotenje strategij - ocena rizikov,
- definiranje programov, ki morajo biti izvedeni v okviru načrtovanja na nižjih ravneh,
- priprava predlogov, ki so oblikovani s konsenzom - oblasti.

Namen analiziranja in sintetiziranja je ugotoviti ali je zeleno stanje sploh mogoče doseči. Ker obe aktivnosti združujeta tri različne podsisteme (SCHMID/HERSPERGER 1995), to je sedanje stanje gozdnega okolja, zaželeno stanje ter socialne potrebe in želje (le-te odražajo vrednostni sistem

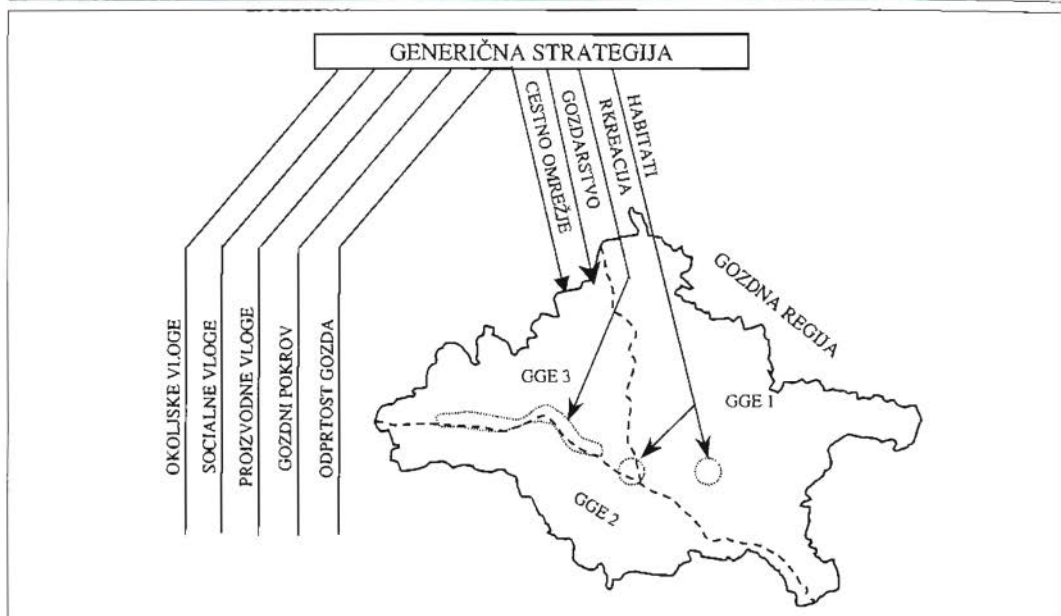
družbe), je rezultat bolj ali manj verjetna možnost, ki jo je mogoče doseči samo s skupnimi odločitvami.

Pearce/Robinson (cit. DUH 1999) sta generično strategijo definirala kot utelešenje idealnega ciljnega stanja. V praksi naj bi zato rabila kot usmeritev s katero bo mogoče ohraniti ekološko integriteto načrtovalskih enot. Ker je generična strategija vezana na zeleno sliko gozdnate krajine in na dolge časovne horizonte, se nanaša le na probleme povezane z deležem in zdravjem gozdov, funkcijami in vlogami gozdov in razvojem sestojev (pomlajevanje, uravnoteženost gozdov, dolgoročna proizvodnja).

Na drugi strani je namen funkcionalnih strategij (Hunger/Wheelen, cit. DUH 1999) določiti kaj, kje, kako in kdaj je treba nekaj storiti. Praktično povedano so to komponente razstavljene generične strategije (slika 4), s katerimi je šele mogoče prikazati konkretne vsebine načrtovanja, prioritete akcij, prostorsko konkretnost in stopnjo podrobnosti. V nasprotju z generično so funkcionalne strategije vedno vezane na krajša časovna obdobja. Bistvo tega postopka je določitev:

- katere usmeritve morajo biti oblikovane in kako podrobno morajo biti opisane,
- katere strategije morajo biti materializirane v načrtih nižjih ravni in katere zahtevajo realizacijo na velikoprostorski ravni,
- katere strategije se morajo nanašati na načrtovalske enote, njene stratum ali povsem konkretne površine.

Vrednotenje variantnih strategij je sestavni del oblikovanja strategij, njegov namen pa je prikazati katera varianta je najbolj sprejemljiva z ekološkega, socialnega in ekonomskega vidika. V kontekstu srednjeevropskega gozdarstva, ki spodbuja sona-

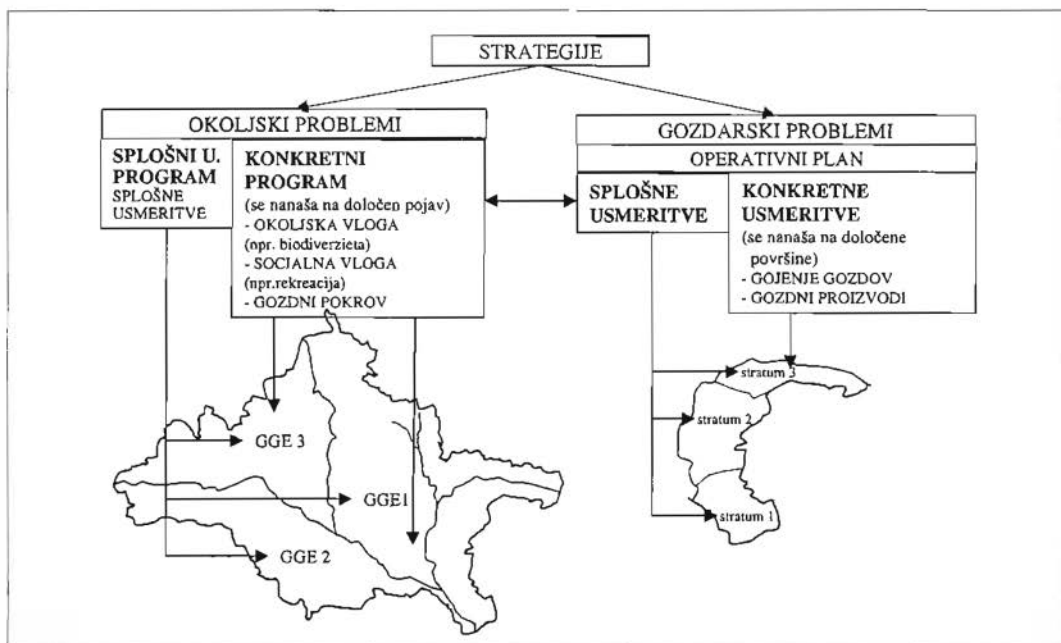

Slika 4: Rgraditev generične na funkcionalne strategije

ravno gozdarstvo, je tako vrednotenje nujno vsaj pri posegih, ki zahtevajo krčitve gozdov, pri konfliktih med vlogami gozdov in pri načrtovanju novo zahtevanih vlog, ki bodo najverjetneje generirale nove konflikte.

2.5.2 Razvoj strategij

Programi so točka v kateri se načrtovalske vsebine velikoprostorskih in srednje-velikih ravni dokončno razložijo (slika 5). Od tu naprej so aktivnosti velikoprostorskega načrtovanja upravljanje okolj-

Slika 5: Povezave med strateškim in operativnim načrtovanjem

Preglednica 6: Strategije za velikoprostorske ravni

Problem	Površina/Lokacija	Program	Instrument
Gozdni pokrov/integriteta gozda	Ekoregija/Gozdna regija	–	RFP, Mpl
Sive površine	Izbrane površine	Sp	RFP, Mpl,
Površine izvzete iz gospodarjenja	Izbrane površine	Sp	RFP, Mpl
Konverzije	Izbrane površine	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP
Rastlinski habitati	Predel, gozdna regija	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP
Živalski habitati	Ekoregija, gozdna regija	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP
Varstvo pred erozijo	Izbrane površine	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP
Hidrološki režim	Predel, gozdna regija	Mp	RFP, FMP
Vodni izviri	Izbrane površine	Sp	RFP, Mpl
Rekreacija in turizem	Izbrane površine	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP
Naravna in kulturna dediščina	Izbrane površine	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP
Regeneracijska kapaciteta	Gozdna regija	Mp	RFP, FMP
Cestno omrežje	Predel, gozdna regija	Mp, Sp	RFP, Mpl
Gospodarjenje z divjadjo	Predel, gozdna regija	Mp	RFP, GMP
Trajnostna proizvodnja lesa	Predel, gozdna regija	Mp	RFP, FMP
Upravljalna kapaciteta	Ekoregija/gozdna regija	Mp	RFP
Trajnostno financiranje	Zaščitene površine, vloge	Mp, Sp	RFP, Mpl, FMP

Legenda: Mp= splošni program; Sp= tipski načrt; RFP= regionalni gozdarski načrt; FMP= gospodarski načrt GGE; Mpl= Občinski prostorski načrt; GMP= Načrt za gospodarjenje z divjadjo.

skih problemov v regiji in udejanjanje akcij, aktivnosti načrtovanja na srednje-velikih ravneh pa razvoj srednjeročnih in kratkoročnih usmeritev za razvoj srednjeročnih in kratkoročnih usmeritev za gospodarjenje z gozdovi.

Med programi je treba ločevati konkretne in upravljalne. Medtem, ko prvi (v praksi znani kot tipski načrti in projekti) zaradi velike stopnje podrobnosti rabijo takojšnji realizaciji ukrepov in del na terenu (npr. trasiranje in gradnja peš-poti, vzpostavitev rekreacijskih območij, itn.), rabijo upravljalni usmerjanju gospodarjenja z gozdovi in njihovimi vlogami. V smislu načrtovalske in prostorske hierarhije jih je mogoče imenovati operativne načrte in so pri nas poznani kot načrti GGE.

Strategije, ki naj bi bile razvite na strateški ravni prikazuje preglednica 6. Kot je prikazano, je za vsako predpisano raven (površina) izvajanja, vrsta programa in naziv načrta nižjega reda, v kateri je strategija razdelana.

Za primer navedimo, da krepitev habitatske vloge npr. zahteva dve vrsti programov. Prvi, gospodarski načrt (splošni upravljalni načrt GGE), naj bi nakazal usmeritve in ukrepe za gospodarjenje z gozdovi, ki so obenem habitati rastlinskih in živalskih vrst. Na drugi strani morajo tipski načrti natančno predpisovati kako ohranjati habitate redkejših rastlinskih vrst, bivališč živali (brlogi,

gnezda), itn. Določeni morajo biti predvsem režimi dostopnosti in gospodarjenja, čas izvajanja akcij, določitev robnih con, itn.

3 MODEL NAČRTOVANJA NA SREDNJE VELIKIH RAVNEH

3.1 Splošno

Ko so strategije enkrat izdelane jih je treba uresničiti v konkretnem prostoru in času. Kot najprimernejše se zdijo srednje-velike ravni, načrtovanje na teh ravneh pa je zato mogoče poimenovati operativno načrtovanje in naj bi rabilo (BACHMANN 1993a, GORDON 1993, HOČEVAR 1994):

- ohranjanju in izboljšanju okoljske vloge gozda,
- oblikovanju usmeritve in konkretnih ukrepov za krepitev lesno proizvodne vloge gozdov in zmanjševanje tveganj,
- varovanju zasebnih interesov lastnikov gozdov,
- upravljanju konfliktov med interesi lastnikov in načrtovalci,
- preživetju zavoda, gozdnih obratov in podjetij.

Čeprav deluje operativno načrtovanje v istem okolju kot strateško, se od njega loči, saj se ukvarja predvsem z gospodarjenjem z gozdnimi sestoji in ima zato vse attribute gospodarjenja z naravnimi viri in podjetništva. Iz tega razloga je odločanje tudi njegov sestavni del.

3.2 Oblikovanje načrtovalskih enot

V skladu s prostorsko hierarhijo se ekoregije in gozdne regije delijo na manjše enote (npr. GGE). Le-te je mogoče ustanoviti preko celotne ekoregije ali pa samo tam kjer je to smiselno in potrebno. Če upoštevamo dejstvo, da gozdovi zaslužijo smotrno gospodarjenje, naj bi se gospodarjenje v GGE spodbujalo. Na drugi strani je seveda tudi res, da operativno načrtovanje v manj intenzivno gospodarjenih gozdovih ni smiselno in je problematiko mogoče razreševati kar v okviru strateškega načrtovanja. Kot sledi, je analiza stroškov in učinkov še najprimernejši način odločanja glede vprašanja, kje naj se operativno načrtovanje izvaja in kje ne.

3.3 Predlog participativnega postopka načrtovanja

Postopek participativnega načrtovanja na operativni ravni obsega določitev oblike participacije, oblikovanje ciljev, oblikovanje usmeritev, odločanje ter organiziranje dela in kontroling.

Poleg ohranjanja in izboljšanja vlog gozdov je naloga tega načrtovanja zaščita interesov lastnikov gozdov (BACHMANN 1993a) in upravljanje konfliktov, ki so plod razlik med interesi lastnikov

in načrtovalcev. Predvsem zaradi tega razloga ti načrti ne bi smeli biti izdelani brez njihovega sodelovanja. Nadalje, v nasprotju z vlogo gozdarstva pri strateškem načrtovanju, kjer le-to v sodelovanju z lastniki ne more nepristransko voditi načrtovalskega postopka, je na operativni ravni naloga gozdarskega načrtovanja prav to (slika 6).

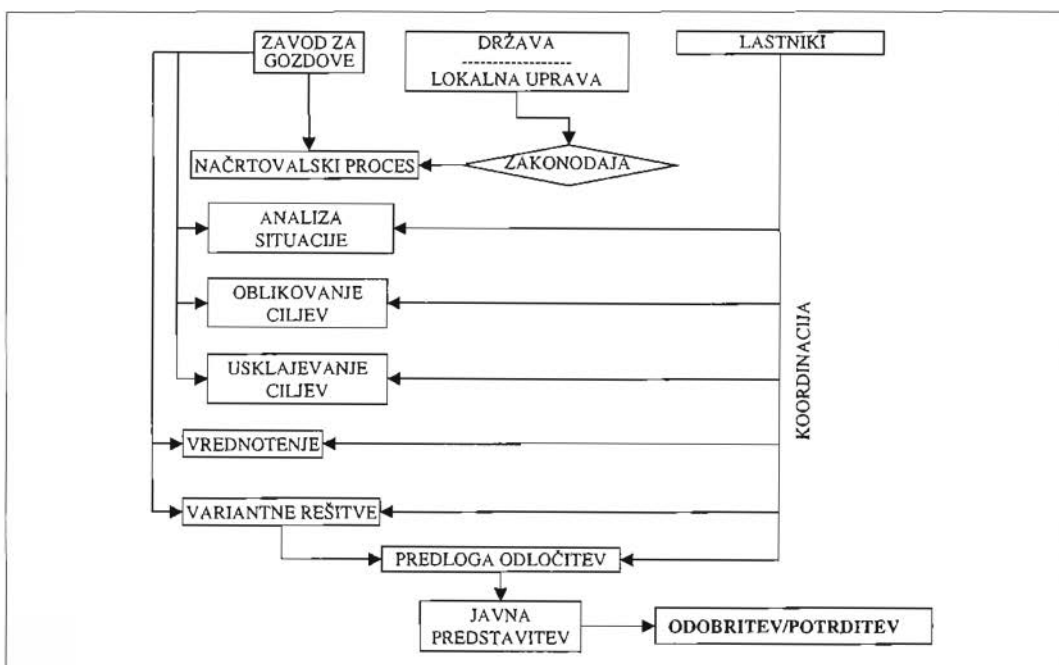
Da bi se načrti izdelovali pravočasno naj bi načrtovalska služba imela mandat za:

- zagotovitev zakonitosti in legitimnosti načrtovalskega postopka in nepristranskega vodenja,
- določitev načina participacije in upravljanja konfliktov,
- zagotavljanje informacij, organiziranje delavnic, javnih predstavitev,
- sodelovanje v potrditvenem postopku.

3.4 Oblikovanje ciljev

3.4.1 Vsebina načrtovanja

V skladu z idejo načrtovanja na več ravneh, naj bi operativno načrtovanje skrbelo za uresničitev strategij (preglednica 7), zapisanih v strateških načrtih. S prepustitvijo vprašanj, ki so predmet javnega interesa prvim, naj bi naloga operativnega načrtovanja bila (BACHMANN 2001a, 1993):

Slika 6: Predlog sheme participativnega načrtovanja

Preglednica 7: Vsebina obravnavana na srednjevelikih ravneh

Okoljske vloge gozda Cilji, določeni v strateških planih (omejitve), Rastiščne razmere in zaščita rastišč, vitalnost drevja, naravnost sestojev, biodiverziteteta.
Gojenje gozdov, varstvo in raba gozdov Omejitve vezane na pomlajevanje (škode po divjadi, bolezn, drugi vzroki), Trajnostni razvoj sestojev v smislu naravnosti in uravnoveženosti, lesna zaloga, prirastek (izraba gozdov), dovoljeni posek, porazdelitev in struktura sečenj.
Lastništvo gozdov Odnosi med državnimi javnimi, privatnimi zemljišči.
Odprtost gozdov Izboljšanje in vzdrževanje cestnega omrežja in vlak.
Finančne ocene in finančni načrt Gojitvene dejavnosti, varstvo gozdov, načrtovanje, prodaja lesa, investicije v prometno in drugo infrastrukturo.
Gozdni obrat ali podjetje Humani resursi, tehnološka oprema, plače in materialni stroški, tržne analize, drugi stroški.

- ohranjanje in izboljšanje okoljskih in socialnih vlog,
- ohranjanje in krepitev proizvodne vloge gozdov,
- organiziranje in udejanjanje akcij v natančno določenih sestojih,
- planiranje financ in drugih aktivnosti,
- podjetniško planiranje.

3.4.2 Seznanjanje z razmerami v okolju

Pregled vsebin strateškega načrta in izbor tistih, ki so predmet operativnega načrtovanja, je prvi korak te faze (preglednica 7). V nadaljevanju se mora ta osredotočiti na analizo sestojev in njihov zgodovinski razvoj, vzročne analize, obstoječe konflikte, kontrolo uspešnosti dosedanjega načrtovanja in na finančna vprašanja (BACHMANN 2001a, BERNASCONI 1993).

3.4.3 Upravljanje konfliktov

Na operativni ravni so najverjetnejši naslednji konflikti:

- konflikti med skupinami vlog gozdov,
- konflikti med posameznimi vlogami (antagonistični in kompetitivni cilji),
- konflikti med zasebnim interesom in interesi načrtovalcev gozdov.

Z razbitjem strategij na usmeritve se rojevajo tudi novi konflikti. Ker konflikti med skupinami vlog na tej ravni običajno niso zapleteni, jih je večinoma mogoče rešiti v okviru participativnega načrtovalskega postopka. V nasprotnem primeru je treba rešitve iskati v upravnem postopku.

Konflikti med posameznimi vlogami so pogosti in se največkrat rešujejo z relativnim vrednotenjem

v okviru procesa usklajevanja ciljev (BACHMANN 2001a). Problematični so predvsem antagonistični cilji, ki jih je mogoče rešiti samo s konsenzom.

Zadnja skupina konfliktov izvira iz nasprotja med zasebnim interesom in javno gozdarsko službo. Če je le mogoče je treba te konflikte reševati v okviru participativnega postopka in le v izjemnih primerih v upravnem postopku.

3.4.4 Oblikovanje in usklajevanje ciljev

Če je velikoprostorski načrt izdelan kakovostno, so dolgoročni in srednjeročni cilji iz njega bolj ali manj razpoznavni. Preglednica 8 prikazuje strategije ter cilje, ki so bili izpeljani iz njih. Enako kot je bilo že prikazano, so tudi ti cilji podvrženi usklajevanju.

3.5 Oblikovanje usmeritev in odločanje

Usmeritve so izjave, ki opisujejo najpomembnejše aktivnosti in ukrepe, ki naj bi bili izvedeni v znanem prostoru in času. Podobno kot na velikoprostorski ravni, postopek obsega analiziranje in sintetiziranje, razvoj splošnih usmeritev za celotno območje, razvoj konkretnih usmeritev za stratume in sestoje in odločitev.

V okviru prvega koraka je treba ugotoviti kateri cilji so sploh uresničljivi. Naslednji korak je priprava več vrst usmeritev. Splošna usmeritev igra enako vlogo kot generična strategija in določa splošna načela kako gospodariti s sestojnimi tipi različnih gozdnogojitvenih tipov, z gozdovi s posebnim pomenom, z gozdovi na ekstremnih rastiščih, diverziteti, itn.

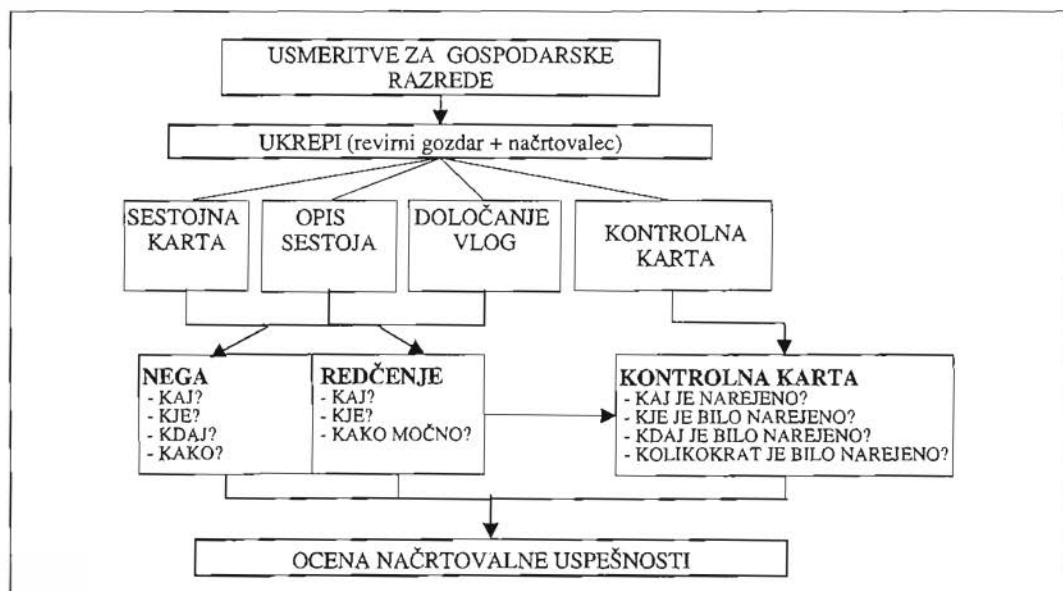
Druga vrsta usmeritev so konkretne usmeritve, ki se nanašajo na stratume (in sestoje znotraj njih)

Preglednica 8: Dolgoročni in srednjeročni cilji, ki se rešujejo na srednje velikih ravneh

Povezava strateškimi načrt.	Idealni cilj operativne ravni	Dolgoročni in srednjeročni cilji	Ključni problemi
Krepitev okoljskih vlog	Ohranjanje produktivnosti rastišč, habitatov	Spodbujanje sonaravnega gospodarjenja, varstva, primernega izkoriščanja Izogibanje akcij škodljivih za habitate, naravnost sestojev	Varstvo pred erozijo, primerna tehnologija Drevesna sestava, horizontalna in vertikalna zgradba, vnašanje plodonosnih vrst
	Ohranjanje diverzitet gozdnih ekosistemov	Pospeševanje naravnih vrst	Nega jas, gozdnih robov, mrtvi les
Krepitev proizvodne vloge gozdov	Naravno pomlajevanje	Priprava sestojev in tal za pomlajevanje	Površina, gostota, porazdelitev inicilane faze,
	Ohranjanje lesne proizvodnje	Uravnoteženje sestojev	Porazdelitev razvojnih faz, lesna zaloga, prirastek, proizvodna doba, priporočen posek
	Pravočasna nega in redčenje	Nega mladih sestojev, pomladitvena sečnja	Izbira kandidatov, končni poseki
Krepitev socialnih vlog	Izobraževanje lastnikov, zaposlitvene možnosti	Redno tematsko izobraževanje (gojenje, izkoriščanje, varstvo, ekologija biodiverziteta)	Gojenje, izkoriščanje gozdov
	Izboljšanje in vzdrževanje gozdne infrastrukture	Izboljšanje cestnega križa	Pluženje, posipavanje
Ohranjanje proizvodnje	Preživetje podjetij	Humani resursi, tehnologija gojitvene dejavnosti	Struktura in število osebja, materialni stroški za opremo
	Trajnostno financiranje in subvencioniranje	Načrtovanje dejavnosti, večjih posegov (konverzije)	Priprava tal, sadnja, košnja, nega, redčenja

in rabijo uresničevanju gozdnogojitvenih ciljev. Kot je znano so ti cilji opredeljeni z več variablami kot npr. ciljna lesna zaloga pred končnim posekom (ali

ciljna lesna zaloga na ha), ciljna drevesna sestava, ciljno razmerje razvojnih faz, kvaliteta, itn. Ker so te usmeritve še vedno presplošne in, ker je

Slika 7: Razgradnja usmeritev na ukrepe

treba zagotoviti vez z gojitvenim načrtovanjem, je za vsako izmed njih treba predpisati še niz srednje-ročnih ukrepov. Namen tega početja je določiti, kaj, v katerih sestojih, kdaj in kako je treba ukrepati (slika 7). Naloga zahteva odlično poznavanje sestojev in ne more biti opravljena brez tesnega sodelovanja načrtovalca in revirnega gozdarja. Praktično naj bi tekla hkrati s popisom sestojev in izdelavo sestojne karte. Poleg oblikovanja ciljev, je ta faza najpomembnejša faza operativnega načrtovanja in je osnova kontrolingu (letno planiranje aktivnosti, financiranje, subvencije, delovna sila).

V izogib rizikom, mora vrednotenje usmeritev temeljiti na ekoloških in ekonomskih tveganjih (stroški/učinki). Zastarani gozdovi npr., ki so ideal naravovarstvu, zaradi neuravnoteženosti niso izpostavljeni le naravnim nesrečam ampak ogrožajo tudi ekonomsko vlogo gozdov. Bolezni nižajo kvaliteto lesa, zaradi debelin so hlodi manj primerni za žagarstvo, ogrožena je ekonomika lastnika in podjetja, v prihodnost pa se prelagajo velika neprofitna vlaganja, potrebna za osnovanje in nego mladih sestojev (nega mladja, sadnja, redčenja letvenjakov in mlajših drogovnjakov).

Odločanje teče hkrati z razvojem strategij in temelji na konsenzu. Posebna pozornost pri tem mora biti namenjena rizikom in oceni stroškov.

4 PREDLOG MONITORINGA IN KONTROLINGA

4.1 Namen

Monitoring in kontroling sta procesa, ki omogočata (BACHMANN 2001a, COMMITTEE 1999, KASSEL 1998, KOHLI 1993, Hellavel, cit. HLADNIK 1998):

- pridobitev slike o prihodnji podobi načrtovalskega območja,
- oblikovanje ciljev in odločitev,
- preverjanje realizacije usmeritev in ukrepov ter izvedljivosti načrta (v smislu stroškov, humanih virov, standardov)
- zaznavanje sprememb skupaj z njihovo tendenco razvoja in intenziteto,
- zagotavljanje zgodnjih opozoril in zmanjševanje upravljalških tveganj,
- vrednotenje učinkovitosti načrtovanja, zakonodaje in politike,
- nižanje stroškov prihodnje inventarizacije.

4.2 Nivoji organiziranosti

V dobro popolnejšega pokrivanja načrtovalskega okolja in uspešne realizacije načrtovanja naj bi monitoring in kontroling bila organizirana na različnih prostorskih in organizacijskih ravneh. Najprimernejše so:

- strateški monitoring na velikoprostorski ravni,
- strateški kontroling na velikoprostorski ravni,
- operativni monitoring na srednje-veliki prostorski ravni (npr. GGE),
- operativni kontroling na srednje-veliki prostorski ravni (GGE),
- operativni kontroling na ravni podjetja ali zavoda.

Naloga strateškega monitoringa je spremljanje stanja procesov in ohranjanje vlog gozdov. Poleg zagotavljanja informacij o spremembah v gozdnati krajini, rabi načrtovalcem še pri ocenjevanju pravilnosti in uspešni realizaciji strategij.

Ker naj bi se strateški kontroling ukvarjal predvsem s finančnimi in organizacijskimi vidiki planiranja in upravljanja mora biti voden s strani oblasti. Le-ta naj bi tako skrbela za pripravo finančnih planov, finančni nadzor, organiziranje in optimiranje načrtovalskega procesa. Ker število nalog ne narašča samo v gozdarstvu ampak tudi v drugih okoljskih sektorjih, bi kontroling moral biti uveden na vseh upravnih ravneh (država, lokalne oblasti).

Naloga operativnega monitoringa je predvsem spremljanje sprememb razvoja sestojev vključno z vlogami, ki jih le-ti opravljajo. V nasprotju z velikoprostorskim monitoringom, ki je vezan na dolga časovna obdobja, mora operativni monitoring teči kontinuirano, saj je samo na tak način mogoče uveljavljati adaptivno načrtovanje.

Hkrati z operativnim monitoringom je treba izvajati še operativni kontroling, ki je ključen za doseganje ciljev. Tako planiranje kot kontrola dela morata biti izvajana vsakoletno, njun cilj pa je spremljanje realizacije na terenu izvedenih ukrepov (gojitveni ukrepi, varstvo gozdov, sečnja).

Operativni kontroling na ravni zavoda ali podjetja obsega vse dejavnosti, ki so pomembne za preživetje institucije.

4.3 Organiziranost in vrste podatkov monitoringa

Gozdnogospodarsko načrtovanje je v splošnem odvisno od štirih vrst informacij oz. podatkov: terenskih, slikovnih, kartografskih in numerično-

Preglednica 9: Variable in indikatorji strateške ravni (COHEN/BURIGEL 1997, SAEFL 1997, RFM 1998, RFP 2000)

Informacija	Indikator	Kontrolna variabla	Nemen/odgovornost
Okoljske vloge			
Gozdni pokrov	Skupna gozdna površina	Absolutna površina	N/ G
	'Gozdni kompleksi	Frekvenca, povprečna površina, porazdelitev, druge mere	N/ G
	Fragmentacija	Indeks, druge mere	B, I/ G
	Povezovanost	Razdalja med otoki	B, I/ G
	Sprememba rabe	Površina, trend	Stabilnost/ G
	Zdravje gozda	Defoliacija, indeks	B, I/ G
	Naravne nesreče	Tip, pojavnost, površina, trend	I/ G
	Lastništvo	Površina, delež	I
Flora-diverziteta	Endemične vrste in vrste rdeče liste	Pojavnost, površina	B/ ZVN
	Redki habitati	Pojavnost, površina	B/ ZVN
	Minoritetne vrste	Pojavnost, delež	B/ G
	Monumentalni osebki	Pojavnost, lokacija	B, ZVN/ G
	Drevesna sestava	Površina, delež	B/ G
	Rastl. združba	Površina, delež	B/ G
	GG režim	Površina, delež	N/ G
	Zgradba	Površina, delež	B/ G
	Naravnost	Površina, delež	B/ G
	Negospodarjene gozdne površine	Pojavnost, površina, delež	N,B/ G
Ključne vrste (zelišča, grmovje, drevesa)	Pojavnost	N, B/ ZVN, LZ, G	
Favna-diverziteta	Endemične vrste in vrste rdeše liste	Pojavnost, površina	N, B/ ZVN, LZ, G
	Brlogi, gnezdišča	Pojavnost,	N,B/ LZ, ZVN, G
	Ključne vrste (Herbivori, Carnivori, Insectivori, Omnivori)	Pojavnost, površina	N,B/ ZBN, G
Var. vloga	Ekstremna rastišča (nagib, aspekt)	Površina, delež	Stabilnost/ G
Hidr. vloga	Vodno telo, izvir	Pojavnost, površina	Zaščita, napajanje / G, LZ
Socialne vloge			
Zašč. vloga	Gozdovi gospodarjeni za vlogo	Pojavnost, površina	Zaščita/ G
Rekreacija	Objekt	Pojavnost, površina	Zaščita / G
N. in k. dediščina	Objekt	Pojavnost, površina	Zaščita / G, ZVN, MK
Sanitarna vloga	Gozdovi gospodarjeni za vlogo	Pojavnost, površina	Zdravje/ G
Proizvodna vloga			
Regeneracijska kapaciteta	Objedanje (škode)	Delež nepoškodovanih osebkov, Populacijska gostota	Nosilna kapaciteta /G, LZ
	Delež nar. pomlajevanja	Površina, delež	Trajnost / G
Gozdna proizvodnja	Porazdelitev sestojev	Površina, porazdelitev DBH	Trajnost / G
	Porazdelitev tipov	Površina, trend	Trajnost / G
	Lesna zaloga, prirastek	Volumen, površina, trend	Trajnost / G
Cestno omrežje	Odprtost	Dolžina, gostota, intenziteta gospodarjenja v m ³ /ha	Izboljšanje omrežja/G, državljeni

tekstovnih. Ker teh podatkovnih virov ni mogoče obvladovati s konvencionalnimi orodji, mora informacijski management biti podprt z integralnim

informacijskim sistemom, ki združuje klasične podatkovne baze z geografskimi informacijskimi sistemi. Ne glede na možnosti, ki jih ponuja

tehnologija, pa morata v ospredju načrtovanja stati kakovost podatkov in njihova informacijska vrednost.

Kljub jasnim ciljem je pridobivanje kakovostnih podatkov še vedno problematično. Problem izvira iz dejstva, da je razmeroma težko vzpostaviti relacijo med tem kaj se na terenu vidi in je merljivo in tem, kaj se v prostoru dejansko dogaja (PAUSTIAN et al. 1999). Problemi niso pereči na majhnih prostorskih ravneh, se pa povečujejo s kompleksnostjo ravni (krajinska, ekosistemska, vrstna). Čim kompleksnejša je namreč le-ta, tem težje je najti ustrezen indikator, ki bi v njej odvijajoče se procese ustrezno odseval.

V preteklih letih so biološke in druge vede razvile veliko indikatorjev kot so indikatorji trajnostnega razvoja gozdov (McLAREN 1998), trajnostnega razvoja gozdarstva (MCPFE 2001) biodiverzitet (COHEN, BURIGEL 1997, DOBBERLIN 1998), itn. Te in pa indikatorje, ki jih potrebuje domača stroka, kaže v monitoring vključiti takoj, še naprej pa je treba iskati indikatorje, katerih ekološke niše so dovolj občutljive na spremembe v ekosistemih in na osnovi katerih je mogoče zgodnje opozarjanje.

Preglednica 9 prikazuje podatke, ki bi bili primerni za načrtovanje na strateški ravni in se vse bolj zahtevajo tudi od mednarodne javnosti.

Legenda: namen: B= biodiverzitet; N= stopnja naravnosti; I = integriteta ; Odgovornost: G= gozdarski sektor; ZVN = zavod za varstvo narave; MK = Ministrstvo za kulturo; LZ = Lovska zveza; 'Gozdni kompleks meri vsaj 1.000 ha. Gozdni otok (krpa) meri manj kot 1.000 ha.

5 LITERATURA

BACHMANN, P./BERNASCONI, A./BOHNENBLUST, S. et al. 1996b. Exemples concrets de planification forestière à grande échelle. Guide pratique. Bern, Office fédéral de l'environnement, des forêts et du paysage (OFEPF), 77s.

BELAK, J. 1998. Podjetniško planiranje kot orodje managementa (tretja izdaja). Zbirka management in razvoj, 2. Gubno, MER Evrocenter, 344 s.

BERNASCONI, A. 1993. Betriebsplan über die Waldungen der Personalwald-korporation Lyss, 47 s. (nepublicirano)

BREWER, I. 1999. The Conceptual Development and Use of Ecoregion Classification. Master's Thesis. Oregon State University, Corvallis, Oregon.

COHEN, S./BURIGEL, S.W. (ed.) 1997. Exploring Biodiversity Indicators and Targets under the

Convention on Biological Diversity. A Synthesis Report of the Sixth Session of the Global Biodiversity Forum, New York, 3-4 April 1997, Washington D.C., BIONET & Gland, Cambridge, IUCN, 18 +150 s.

FDPS 1995. The Forest Development Program of Slovenia. Ljubljana, Republic of Slovenia, Ministry of Agriculture, Forestry and Food, 49 s.

GBC, 2002. Land Use Planning in British Columbia and the Practice of Sustainable Forest Management. Prepared by the Government of British Columbia. Executive summary, 13 s. (http://www.nrcan.gc.ca/cfs/kochi/papers/bc_e.html).

KEHL, J./WARING, B./SMITH, R./NALDER, D. 2001. Multiple Use Management Planning in Queensland, Australia: the Koombaloo Ecotourism Project (a case study). Schweiz. Z. Forstwes., 152, 4, s. 123-128.

KOHLI, E. 1993. Natur- und Landschaftsschutz: Viel gemacht! Viel bewirkt? Erfolgskontrolle und Monitoring im Natur- und Landschaftsschutz: Eine Begriffsklärung. Umweltschutz, 4, 98, s. 4-7.

KOVAČ, M. 2003. Velikoprostorsko strateško načrtovanje za trajnostni razvoj gozdov. Gozd. V., 61, 10, s. 403-421.

KOVAČ, M. 1996. Prostorski vidiki gozdarskega načrtovanja – primer Slovenije in Švice. Gozd. V., 54, 9, s. 451-455.

McLAREN, M.A. (ed.). 1998. Selection of Wildlife Species as Indicators of Forest Sustainability in Ontario. SCSS Technical Report 100. North Bay (Ontario), Ontario Ministry of Natural Resources, 41 s.

MCPFE 2001. Criteria and Indicators for Sustainable Forest Management. Liaison Unit Vienna. Yokohama.

MITCHELL-BANKS, P. 1997. Community, Culture and Conflict. V: Conflict Management and Public Participation in Land Management. Solberg, B./Miina, S. (ed.). EFI Proceedings, 14, s. 149-164.

OGRI, D. 1996. Strategija varstva krajine v Sloveniji. Gozd. V., 54, 9, s. 403-406.

PAUSTIAN, S.J./HEMSTROM, M./DENNIS, J.G./DITTBERNER, P./BROOKES, M.H. et al. 1999. Ecosystem Process and Functions: Management Considerations. V: Ecological Stewardship, Vol. II. Sexton, W.T./Malk, A.J./Szaro, R.C./Johnson, N.C. (ed.). Elsevier Science Ltd., s. 255-280.

RFM 1998. Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (Regulation on forest management). Ur. l. RS, 5, s. 256-282.

RFP 2000. Pravilnik o varstvu gozdov (Regulation on forest protection). Ur. l. RS, 92, s. 10233-10302.

SAEFL 1997. Criteria and Indicators for Sustainable Forest Management in Switzerland. Bern. Swiss Agency for the Environment, Forests and Landscape, 80 s.

VESELIČ, Ž./GOLOB, S., 1994. Predlog sistema gozdarskega načrtovanja. V: Strokovna izhodišča za pripravo pravilnikov o gozdnogospodarskem, gozdnogojitvenem in lovskogojitvenem načrtovanju. Zbornik posvetovanja. Beguš, J. (ed.). Ljubljana, ZGDS Gozdarska založba, s. 21-44.

Gozdnogospodarsko in gozdnogojitveno načrtovanje ter uresničevanje načrtov

Forest management and silvicultural planning and plan implementation

Živan VESELIČ*

Izveček

Veselič, Ž.: Gozdnogospodarsko in gozdnogojitveno načrtovanje ter uresničevanje načrtov. Gozdarski vestnik, 62/2004, št. 2. V slovenščini, z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 5. Prevod v angleščino: Jana Oštir.

Članek opisuje razvoj gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji v zadnjih letih in opravljeno delo Zavoda za gozdove Slovenije na tem področju ter stanje na področju gozdnogojitvenega načrtovanja. Naveden je strošek in prikazana poraba časa za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov ter struktura potrebnega časa po posameznih opravilih pri njihovi izdelavi. Analizirano je uresničevanje gozdnogospodarskih načrtov z vidika realiziranega poseka in izvedenih gozdnogojitvenih del.

Ključne besede: gozdnogospodarsko načrtovanje, gozdnogojitveno načrtovanje, Slovenija.

Abstract:

Veselič, Ž.: Forest management and silvicultural planning and plan implementation. Gozdarski vestnik, Vol. 62/2004, No. 2. In Slovene, with abstract in English, lit. quot. 5. Translated into English by Jana Oštir.

The article describes the development of forest management planning in Slovenia in the last few years as well as the work carried out by the Slovenian Forest Service in this field. It further deals with the present situation in forest management planning. Presented are the costs and time consumption for drawing up forest management plans and the time distribution per individual tasks relating to plan drafting. Also presented is an analysis of the implementation of forest management plans from the perspective of realized cut and realized silvicultural measures.

Key words: forest management planning, silvicultural planning, Slovenia.

1 UVOD

Izdelava gozdarskih načrtov oziroma načrtno gospodarjenje z gozdovi ima na Slovenskem zelo dolgo tradicijo. Prvi pravi gozdnogospodarski načrti so bili pri nas izdelani že pred več kot dvesto leti, v zadnjih petdesetih letih se v Sloveniji načrtno gospodari z vsemi gozdovi, ne glede na lastništvo.

Zakon o gozdovih v 6. členu določa, da so podlaga gospodarjenju z gozdovi Program razvoja gozdov v Sloveniji ter načrti za gospodarjenje z gozdovi, slednji pa so gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij (nadalje GGO) in gozdnogospodarskih enot (nadalje GGE), gozdnogojitveni načrti ter lovskogojitveni načrti območij.

Skladno z Zakonom o gozdovih izdeluje načrte za gospodarjenje z gozdovi Zavod za gozdove Slovenije (nadalje ZGS). Predmet tega prispevka je izdelava gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtov ter njihovo uresničevanje.

2 IZDELAVA GOZDNOGOSPODARSKIH NAČRTOV

Gozdnogospodarsko načrtovanje je v Sloveniji v zadnjih desetih letih v strokovnem in organizacijskem pogledu znatno napredovalo. S pomembnimi vsebinskimi novostmi je k temu prispeval že novo izdelani Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (dalje Pravilnik), na izvedbeni ravni pa je k razvoju veliko prispeval tudi ZGS.

Med najpomembnejše vsebinske novosti Pravilnika lahko uvrstimo naslednje:

- Pravilnik navaja podrobna merila za določitev gozdnega prostora, ki so v Zakonu o gozdovih opredeljena le zelo grobo; kot izhodišče upošteva krajine in pri tem opredeljuje tudi krajine z vidika potreb gozdarskega načrtovanja,

* mag. Ž. V., Zavod za gozdove Slovenije CE, Večna pot, 2 1000 Ljubljana

- usklajeno s sektorjem kmetijstva določa merila za določitev gozda v območjih, kjer gozd osvaja opuščena kmetijska zemljišča,

- navaja definicije funkcij gozdov in merila za njihovo določitev v gozdnem prostoru ter določa vsebino informacijske baze o funkcijah gozdov,

- uvaja zajemanje realne površine gozdov, ugotovljene iz ortofoto načrtov in s tem skoraj zahteva uvedbo sodobnih računalniških metod obravnave prostora (ob tem načrti navajajo tudi še seštevek površine gozdov iz parcelnega stanja),

- uvaja sestoj (in ne več odsek) kot podlago za podatke o sestojnih parametrih gozdov.

Nepomembne gotovo niso tudi mnoge druge novosti – na primer uvedba prikaza vseh podatkov o lesni zalogi in prirastku po petih debelinskih razredih, namesto po treh, uvedba stalnih vzorčnih ploskev kot obvezujoče inventurne metode, prikaz kakovosti drevja in količine odmrlega drevja na stalnih vzorčnih ploskvah, idr.

Prispevek ZGS pri razvoju gozdnogospodarskega načrtovanja v preteklih desetih letih pa je bil predvsem naslednji:

- sodelovali smo pri izdelavi Pravilnika,
- uvedli smo izdelavo gozdnogospodarskih načrtov skladno s Pravilnikom,

- v ZGS smo razvili prostorsko informatiko (v vsej Sloveniji so jo prej obvladali le v GG Slovenj Gradec) – ključno vlogo pri tem je imel Brane Glavan, univ. dipl. inž. geod., ki je prej razvil to delo v omenjenem podjetju,

- uvedli smo uporabo ortofoto načrtov,
- uvedli smo uporabo digitalnih katastrskih načrtov,

- uspešno smo izvedli več zahtevnih projektov:
 - ponovno in po enotnih merilih smo določili funkcije gozdov za vse gozdove Slovenije,

- z veliko strokovnih in tehnoloških novosti smo izdelali gozdnogospodarske načrte območij za obdobje 2001-2010,

- sodelovali smo pri izdelavi Strategije prostorskega razvoja Slovenije,

- sodelovali smo pri izdelavi projekta Raba zemljišč,

- sodelovali smo pri izdelavi katastrske klasifikaciji za kulturo gozd (pravilnik še ni izdan),
- izdelali smo predlog varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov (uredbi sta še v pripravi),

- izdelali smo predlog gozdnih habitatov, ki naj bi bili vključeni v objekte Natura 2000.

Na tem mestu moramo tudi omeniti, da je v zadnjih letih, ko so digitalni podatki o parcelah omogočili izdelavo gozdarskih terenskih kart, vseh 14 območnih enot ZGS osvojilo izdelavo teh kart, tako da jih zdaj izdelujemo sami. Le nekaj območij je imelo v preteklosti zadovoljive kartne podlage za delo na terenu, v precej območjih pa je bilo stanje v tem pogledu prav kritično. Pri razvoju izdelave terenskih gozdarskih kart je bistveno prispeval kolega Vili Potočnik s svojimi sodelavci na OE Kranj.

Zavod za gozdove je izdelavo gozdnogospodarskih načrtov tudi približal kraju, kjer se gozdnogospodarski načrti uresničujejo, saj pri njihovi izdelavi praviloma neposredno sodelujejo strokovni delavci s krajevnih enot, v precej primerih so ti tudi nosilci izdelave gozdnogospodarskih načrtov GGE, v izdelavo načrtov pa so praviloma vključeni tudi revirni gozdarji.

Ne nazadnje naj omenimo, da pomeni določen razvojni korak pri izdelavi gozdnogospodarskih načrtov tudi uvedba postopka sprejemanja načrtov skladno z Zakonom o gozdovih, saj pomenijo določitev njihovega osnutka in predloga na Svetih območnih enot ZGS ter javne razgrnitve osnutkov načrtov, vključevanje širše javnosti v izdelavo gozdnogospodarskih načrtov in s tem novo kakovost pri izdelavi teh načrtov, ne le z vidika odnosa javnosti in lastnikov gozdov do teh načrtov, ampak tudi z vsebinskega vidika.

Posebej se zdi potrebno na tem mestu poudariti bogastvo in urejenost podatkov o gozdovih, s katerimi razpolaga ZGS. Bogatim podatkom o gozdovih, ki jih je nasledil, je ZGS dal novo kakovost ter znatno povečal njihovo uporabnost s tem, ko je v sorazmerno kratkem času vnesel v računalniški medij vse meje ureditvenih enot, meje gozdnega roba in omrežje gozdnih cest, seveda pa so v računalniškem mediju tudi meje vseh na novo ugotovljenih podatkov o gozdovih (funkcijske enote in vsi gozdni sestoji), geokodirane pa so tudi vse stalne vzorčne ploskve.

Kakovostnim podatkom o gozdovih izrekajo priznanje tudi drugi uporabniki podatkov o gozdovih pri nas ter tudi tuji gozdarski strokovnjaki. Zanesljivo lahko zatrdimo, da brez organizirane enotne javne gozdarske službe, ki celovito obravnava ves gozdni prostor ne glede na lastništvo, s takimi podatki gozdarji v Sloveniji ne bi razpolagali. Ker so dobri podatki o stanju gozdov

nujna podlaga kakovostnemu načrtovanju, pri čemer pa v notni strokovni službi pride do izraza tudi kakovostnejša in smotrnejša priprava različnih strokovnih podlag za izdelavo načrtov, lahko o vlogi enotne javne gozdarske službe, podobno kot v zvezi s kakovostjo podatkov o gozdovih, trdimo tudi v zvezi s kakovostjo izdelave gozdnogospodarskih načrtov.

Podatke o gozdovih pridobivamo predvsem na naslednjih izvirlnih lokacijah:

- Lokacije podatkov, ki so neposredna podlaga usmerjanju razvoja gozdov:
 - Odseki oz. oddelki (predvsem podatki o rastiščnih in spravljenih razmerah).
 - Sestoji (podatki o sestojnih parametrih gozdov).
 - Funkcijske enote.
 - Stalne vzorčne ploskve.
- Lokacije drugih podatkov:
 - Kataster gozdnih cest.
 - Vzorčne ploskve za spremljanje odnosov gozd-divjad.

3 IZDELAVA GOZDNOGOJITVENIH NAČRTOV

Zaradi določb Zakona o gozdovih, ki gozdnogojitvene načrte opredeljuje kot obvezno podlago za izdajo odločb o odobritvi poseka in potrebnih gozdnogojitvenih delih, se je izdelava gozdnogojitvenih načrtov v zadnjem desetletju zelo intenzivirala. Medtem ko smo leta 1994 beležili izdelanost gozdnogojitvenih načrtov v obsegu, kot ga prikazuje preglednica 1, so že nekaj let gozdnogojitveni načrti izdelani za vse slovenske gozdove.

Preglednica 1: Delež gozdov v Sloveniji z izdelanimi gozdnogojitvenimi načrti leta 1994

Zasebni gozdovi	19 %
Državni gozdovi	40 %
Vsi gozdovi	25 %

Zaradi več razlogov, med drugim tudi zaradi finančnih težav, ki silijo ZGS v cenejše vendar časovno zahtevnejše načine posodobitve izdelave gozdnogojitvenih načrtov, se, ob sicer izboljšanih sestojnih kartah, gozdnogojitveni načrti še vedno

izdelujejo na klasičen način. Informacijska uskladitev med opisom sestojev ob izdelavi gozdnogospodarskih načrtov in opisom stanja negovalnih enot ob izdelavi gozdnogojitvenih načrtov, ki povečuje smotrnost izdelave gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtov, tako še ni prišla do polne veljave, vsaj v pogledu smotrnosti izdelave obeh načrtov še ne. Bo pa to storjeno v kratkem, saj so izdelani potrebni računalniški programi in bo v začetku leta 2004 že potekala testna izdelava gozdnogojitvenih načrtov na sodoben način.

O potrebni podrobnosti izdelave gozdnogojitvenih načrtov si mnenja precej razlikujejo. Prevladuje mnenje, da je v tistih zasebnih gozdovih, kjer je intenzivnost gospodarjenja z gozdom majhna, njihova izdelava časovno preveč zahtevna, v formalnem pogledu (kot podlaga odločbam) pa se v primerih, ko so gojitvena dela odredena z odločbo, pogosto kaže, da bi morali biti gojitveni načrti izdelani oziroma ažurirani še dosledneje kot so. Situacijo je potrebno proučiti in po potrebi predlagati tudi spremembo kakega predpisa.

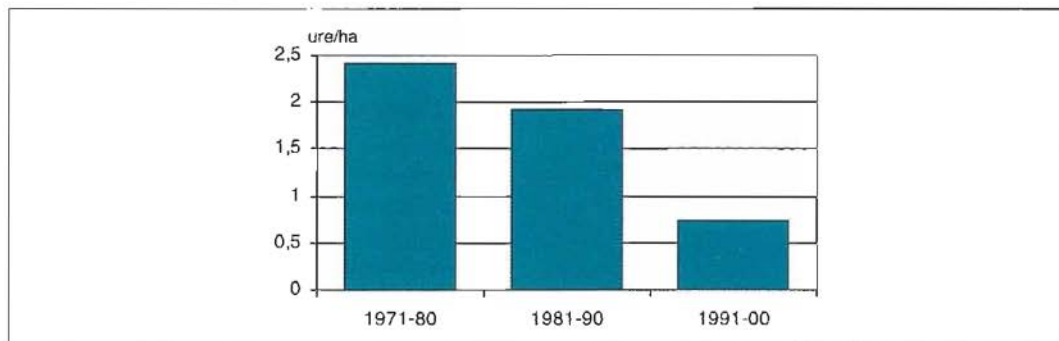
Pri večjih posestih bi verjetno v prihodnje lahko gojitvene načrte nadomestili posestni načrti.

4 PORABA ČASA IN STROŠKI ZA IZDELAVO GOZDNOGOSPODARSKIH IN GOZDNOGOJITVENIH NAČRTOV

Z racionalizacijo inventurnih metod ter s posodobitvijo izdelave gozdnogospodarskih načrtov, zlasti z uvedbo računalniške obdelave podatkov, smo v slovenskem gozdarstvu v preteklih trideset letih znatno racionalizirali izdelavo gozdnogospodarskih načrtov. To kaže tudi grafikon 1, izdelan na podlagi podrobnih podatkov ZGS, območne enote Tolmin (KOZOROG, MATIJAŠIČ 2003).

Grafikona 2 in 3 prav tako prikazujeta, za območno enoto Tolmin, strukturo porabe časa po posameznih opravilih, povezanih z izdelavo gozdnogospodarskih načrtov GGE oziroma dveh zadnjih gozdnogospodarskih načrtov GGO (KOZOROG, MATIJAŠIČ 2003).

V zadnjih nekaj letih se je zaradi posodobitve izdelave gozdnogospodarskih načrtov, zlasti zaradi

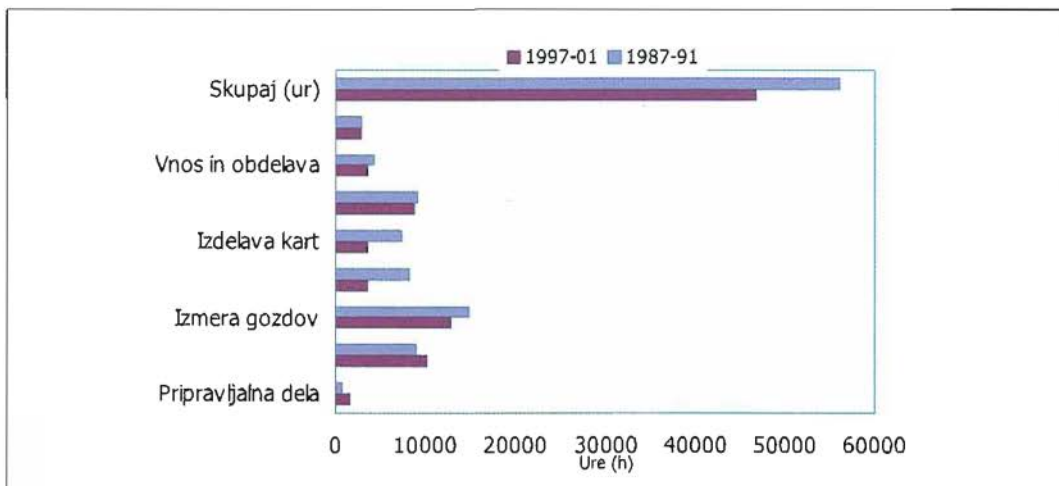
Grafikon 1: Poraba časa za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih enot v obdobju 1971-2000 - za OE ZGS Tolmin (prej SGG Tolmin)

uvedbe metod sodobne računalniške obravnave prostora, pa tudi zaradi izdelave skupnih računalniški programov za obdelavo podatkov ter izpis načrtov, poraba časa za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov še nekoliko zmanjšala. Podatki za zadnja leta bi bili gotovo še ugodnejši, če ne bi v tem času prvič vnašali v prostorski informacijski sistem vse prostorske podatke o gozdovih, pa tudi digitalni kataster, ki omogoča računalniško izdelavo izkazov površin oziroma indeksov gozdnih posestnikov, ki je bil izdelan šele v letu 2002.

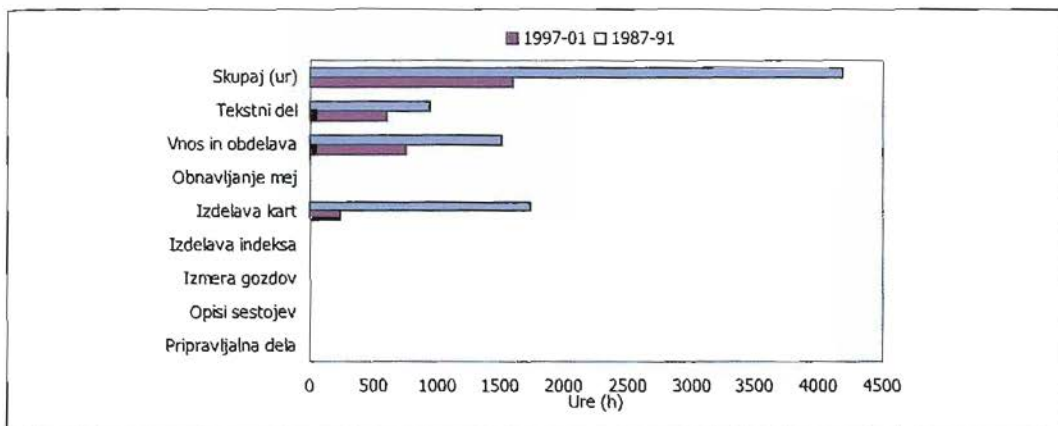
Iz obsežne študije o porabi časa zaposlenih v ZGS na posameznih dejavnostih javne gozdarske službe na podlagi podatkov za leto 2000, ki je v zaključni fazi, in prikazuje strukturo časa tudi po posameznih značilnih strokovnih delovnih mestih, ugotavljamo, da porabimo v ZGS, seveda upo-

števač le javno gozdarsko službo, za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov (brez najetih pomožnih delavcev pri gozdni inventuri) ca. 17 % neto delovnega časa (približno toliko kot za redno izbiro drevja za posek), za izdelavo gozdnogojitvenih načrtov pa dobrih 6 % neto delovnega časa. Delež od neto delovnega časa pomeni to, da je delež računat od 1.730 »neto« delovnih ur letno, drugo (do 2088 ur) so prazniki, bolniški izostanki in dopusti.

Na podlagi rezultatov omenjene študije, ki so bili že podlaga Finančnemu načrtu ZGS za leto 2003, znaša v letu 2003 strošek izdelave gozdnogospodarskih načrtov (vključno z najetimi pomožnimi delavci pri gozdni inventuri) 530 milijonov tolarjev, strošek izdelave gozdnogojitvenih načrtov pa 220 milijonov tolarjev.

Grafikon 2: Primerjava strukture porabljenega časa po posameznih fazah izdelave gozdnogospodarskih načrtov GGE med obdobjema 1987-1991 in 1997-2001 - za OE ZGS Tolmin (prej SGG Tolmin)

Grafikon 3: Primerjava strukture porabljenega časa po posameznih fazah izdelave gozdnogospodarskih načrtov GGO med obdobjema 1987-1991 in 1997-2001 - za OE ZGS Tolmin (prej SGG Tolmin)

5 URESNIČEVANJE GOZDNOGOSPODARSKIH IN GOZDNOGOJITVENIH NAČRTOV

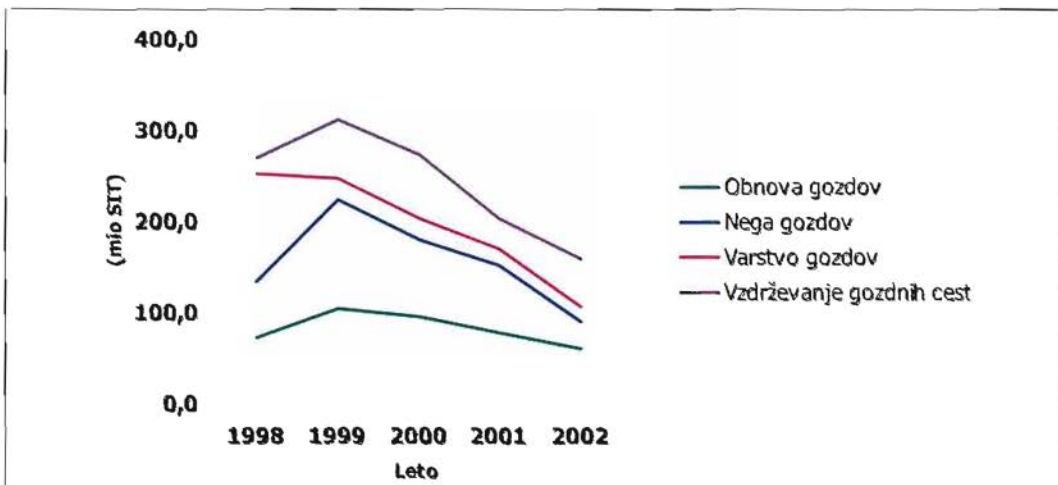
5.1 Posek

Po podatkih Poročil ZGS o gozdovih, se je letni možni posek v obdobju 1995-2002 povečal za približno 20 % (zaokroženo iz 3.150.000 m³ na 3.790.000 m³), posek pa za 26 % (zaokroženo iz 2.100.000 m³ na 2.645.000 m³). Delež realizacije možnega poseka se je v tem obdobju povečal od 66 % na 70 %.

Okvirne analize kažejo, da so sečnje v državnih gozdovih, s katerimi na podlagi koncesijskih

pogodb posek in druga dela izvajajo gozdarska podjetja, približno v višini načrtovanih možnih sečenj, delež realiziranega možnega poseka pa zelo zaostaja v gozdovih drugih lastništev oziroma statusov, med katerimi seveda zelo prevladujejo zasebni gozdovi. Prav natančnih podatkov o deležu realizacije možnega poseka za gozdove posameznih lastništev ni mogoče navesti (vsaj ne brez obsežnejših analiz in pojasnil), ker je proces denacionalizacije v preteklih letih v pomembnem deležu spremenil lastniško strukturo gozdov, pa je bil etat oziroma možni posek za nekatere gozdove načrtovan, ko so bili ti še državni, zdaj pa se v njih realizira posek, ki ga ob vrnjenih

Grafikon 4: Gibanje realne višine sredstev državnega proračuna za vlaganja v gozdove v obdobju 1998-2002 (Za izhodišče je vzeto leto 1998)

gozdovih v zasebno last nujno evidentiramo kot posek v zasebnih gozdovih.

S formalnega vidika sicer manjše sečnje od možnih danes niso sporne. Z gozdnogospodarskimi načrti je pač opredeljen največji močni posek, volja lastnika pa je, v koliki meri ga izkoristi. Planskih količin, ki bi na tem področju kogar koli obvezovale, ni več. Vendar je treba problemu nizkih sečenj posvečati pozornost, tako iz gozdnogojitvenih razlogov kot tudi zaradi uresničevanja poslanstva gozdarske stroke v celoti.

Ocenjujemo, da ima sorazmerno nizek delež realizacije možnega poseka za slovenske gozdove prej negativne kot pozitivne posledice. Lesna zaloga slovenskih gozdov je že sorazmerno visoka, nujno stopnjo akumulacije prirastka upoštevamo že pri določitvi možnega poseka. Realizacija sečenj pa je najnižja v mlajših gozdovih, v katerih so sečnje nujne z vidika njihove nege, predvsem zaradi vzgoje kakovostnega drevja, pa tudi zaradi ustreznega pospeševanja neproizvodnih vlog gozda. Zato lahko mirno zapišemo, da pomeni nižji posek od možnega predvsem manj nege slovenskih gozdov.

Veliko je objektivnih razlogov za nerealizacijo možnega poseka v zasebnih gozdovih. Pridobivanje lesa je zaradi hitro naraščajočih stroškov dela in zelo upočasnjene rasti cen gozdno lesnih sortimentov vse manj donosno. V razmerah, ko se lahko zasebni lastnik skoraj od drevesa do drevesa odloča, kaj se mu še splača posekati in kaj ne več, je vsak nerentabilen posek drevesa le bolj naključen. Navadno se zgodi ob sečnji vrednejšega drevja, pa še v teh primerih ne vselej. Prepričevanje lastnika gozda s strani revirnega gozdarja po nujnosti celovite obravnave sestoja je sicer nujno in večkrat prispeva tudi k ustreznijemu poseku (ne le k ustrežnejši izbiri drevja za posek), vendar je zaključna beseda ob samem poseku vendarle lastnikova.

Seveda je prag rentabilnosti od lastnika do lastnika zelo različen, odvisen od površine in vrednosti gozda, ki ga ima v lasti, od njegovega siceršnjega gmotnega položaja, od tega ali bo posek izvedel sam ali ga bo dal izvesti drugemu, nekdo vidi v opravljeni sečnji tudi dolgoročno korist za razvoj sestoja, drugega to ne zanima, itd. Ti vplivi so zelo veliki in je težko predvideti, kolikšen posek oziroma delež možnega poseka je v danih razmerah mogoče objektivno pričakovati.

Poleg navedenih objektivnih razlogov za sorazmerno nizke sečnje v slovenskih gozdovih

moramo seveda v ZGS posvečati pozornost tudi subjektivnim razlogom, ki se kažejo v morebitni premajhni angažiranosti strokovnega osebja ZGS pri realizaciji poseka. V tem smislu proučujemo razlike med območji, krajevnimi enotami in revirji ter poskušamo z vodenjem in organiziranjem dela vplivati na ustrezno učinkovitost javne gozdarske službe v vseh gozdovih.

5.2 Gojitvena dela

Z vidika uresničevanja gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih del je primerno podrobneje obravnavati le gojitvena dela, varstvena dela, ki jih praviloma obravnavamo skupaj z njimi, pa pustiti nekoliko ob strani. Načrtujemo namreč lahko le del varstvenih del, zato primerjava opravljenih varstvenih del z načrtovanimi večkrat vsebinsko ni brez zadržkov.

Za realiziranje gozdnogojitvenih del imamo v razmerah nove ureditve slovenskega gozdarstva v zasebnih in državnih gozdovih povsem različne vzvode. V državnih gozdovih je strokovni predlog ZGS v večini primerov primerno upoštevan, le v nekaterih primerih ga SKZG v določeni meri prilagodi finančnim zmožnostim, v zasebnih gozdovih pa je obseg gojitvenih del v bistvu določen z razpoložljivimi proračunskimi sredstvi ter s stopnjami sofinanciranja, kot jih določa Pravilnik o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove iz proračuna RS.

Finančna sredstva državnega proračuna, namenjena vlaganjem v gozdove, se v zadnjih letih znižujejo celo v absolutnem znesku, po njihovi realni vrednosti pa seveda še znatno intenzivneje, kar se nujno odraža tudi na količini izvedenih gojitvenih del v zasebnih gozdovih.

Grafikon 4 prikazuje gibanje realne višine sredstev državnega proračuna za vlaganja v gozdove v obdobju 1998-2002. Za izhodišče je vzeto leto 1998. Preglednica 2 pa kaže strukturo sredstev državnega proračuna, namenjenih vlaganjem v gozdove, kot so bila porabljena v letu 2002.

Poudarjena ozka odvisnost količine izvedenih gojitvenih del v zasebnih gozdovih od razpoložljivih sredstev državnega proračuna, nujno zahteva pojasnilo. Izkazana ozka odvisnost je posledica zelo nizkih sredstev državnega proračuna za vlaganja v gozdove, ki zagotavljajo izvedbo zelo majhnega deleža potrebnih gojitvenih del. Že ob

Preglednica 2: Struktura v letu 2002 porabljenih sredstev državnega proračuna, namenjenih vlaganjem v gozdove

Ime proračunske postavke	Poraba 2002 SIT
Obnova gozdov	80.925.609
Nega gozdov	120.486.548
Varstvo gozdov	125.847.574
Vzdrževanje življenjskega okolja divjih živali	18.348.483
Sanacija požarišč in ujm - gojenje	16.691.548
Semenarska in drevesničarska dejavnost	1.534.455
Vzdrževanje gozdnih cest	212.606.773
Gradnja in rekonstrukcija gozdnih cest	19.000.000
Izvršba odločb	150.678
SKUPAJ	595.591.668

nekoliko večjih sredstvih bi se ob trenutno predpisanih stopnjah sofinanciranja gozdnih del pokazalo, da je večji obseg del težko realizirati zaradi nezainteresiranosti lastnikov gozdov za ta dela.

Zatjevanja predstavnikov lastnikov gozdov ob sprejemanju Zakona o gozdovih (1993), da posebni skladi, kjer bi se zbirala finančna sredstva, na primer od prodaje lesa, niso potrebni, ker bodo lastniki gozdov v novih družbenih okoliščinah, ko bodo resnični gospodarji svojih gozdov, sami poskrbeli za izvedbo potrebnih del v gozdovih, se očitno niso uresničila.

Vzrokov za nezainteresiranost lastnikov gozdov za izvajanje gojitvenih del je več. Mnogi so od dela v naravi odtujeni in sami niti niso usposobljeni izvesti del, nekateri pa jih sami fizično niso sposobni izvesti. Naročiti izvedbo del poklicnim

izvajalcem pa pomeni za te lastnike gozdov velik strošek, ki daleč presega prispevek države k izvedbi del, tolikšne razlike pa niso pripravljeni plačati za dela, ki se bodo njim oziroma dedičem obrestovala šele po mnogih desetletjih.

Čeprav je ponekod v svetu uveljavljen način financiranja gojitvenih del z zbiranjem sredstev iz prihodka od lesa, pri nas menda to ni mogoče tudi zaradi odločitve o t.i. integralnem državnem proračunu, v katerega se vse izteka in iz njega vse izhaja; in to se je seveda prav tako poudarjalo že ob izdelavi veljavnega Zakona o gozdovih. Ker **naj bi se vanj torej stekala pomembna sredstva od poseka lesa v zasebnih gozdovih, predlagamo, da naj se iz njega tudi sofinancirajo gojitvena dela v tolikšni meri, da bo zagotovljena njihova izvedba.**

Podobno kot pri realizaciji sečenj je gotovo tudi pri realizaciji gojitvenih del količina izvedenih del odvisna tudi od prizadevanja gozdarskega strokovnega osebja. Izvajanje gojitvenih del analiziramo tudi s tega vidika, s ciljem, da zagotovimo v vseh gozdovih zadostno strokovno podporo izvajanju gojitvenih del.

6 LITERATURA

- KOZOROG, E., MATIJAŠIČ, D., 2003. Sodobno gozdnogospodarsko načrtovanje – korak h kvaliteti in racionalnosti. Zbornik Študijskih dni Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire pri BF, Ljubljana.
- Poročilo o delu ZGS za leto 1994. Ljubljana.
- Poročilo ZGS o gozdovih za leto 2002. Ljubljana.
- Zakon o gozdovih (Ur. list. RS, št. 30/93 in 67/2002).
- Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (Ur. list RS, št. 5/98).

Obisk delegacije Združenja za gozdarstvo pri javnem podjetju za gospodarjenje z gozdovi in gozdnimi zemljišči v republiki Hrvaški »Hrvatske šume«

1 UVOD

S programom dela Združenja za gozdarstvo pri Gospodarski zbornici Slovenije smo v okvirju navezovanja stikov z državami jugovzhodne Evrope v letu 2003 predvideli obisk na Hrvaškem. Dolgo smo neuspešno iskali primerne stike, dokler rezultata ni dalo staro poznanstvo s hrvaškim kolegom, ki je nekaj časa delal tudi pri nas na takrat Gozdnem gospodarstvu Kočevje. Prek njega, mag. Štefana Puljaka, ki pri »Hrvatskih šumah« vodi službo za razvoj, smo navezali stik z mag. Josipom Dundovićem, bivšim direktorjem »Hrvatskih šum«, ki sedaj opravlja funkcijo svetovalca direktorja. Ko je bil vzpostavljen ta stik je bil obisk organiziran in realiziran prej kot v enem mesecu.

Za boljše informiranost in lažjo primerjavo z našimi razmerami si oglejmo prikaz, ki so ga hrvaški kolegi pripravili za naš obisk.

2 HRVAŠKI GOZDOVI IN GOZDARSTVO

2.1 Pregled državnih gozdov

Gozdovi in gozdna zemljišča so za republiko Hrvaško dobrine posebnega državnega pomena. Gozdovi so posebno naravno bogastvo in s svojimi splošno koristnimi funkcijami predstavljajo posebne naravne in gospodarske osnove. Republika Hrvaška s svojo zakonodajo, ki ima cilj ohraniti naravo in človekovo okolje ne zaostaja za drugimi evropskimi državami. Prizadevanja za celovito ohranjanje okolja je privedlo do nastanka Deklaracije o zaščiti okolja v Republiki Hrvaški, ki jo je hrvaški sabor sprejel leta 1992. V deklaraciji je poudarjeno, da je Hrvaška izrazito bogata z različnimi naravnimi lepotami, posebnost pa so naravni gozdovi, s katerimi je treba racionalno gospodariti.

Zaradi enovitega in trajnega gospodarjenja z vsemi gozdovi so v Zagrebu leta 1990 ustanovili enovito podjetje "Hrvatske šume" s skoraj 14.000 zaposlenimi, ki je z delom pričelo leta 1991. V letu 2002 je podjetje postala družba z omejeno

odgovornostjo in 9.000 zaposlenimi. Skladno s projektom mora podjetje postati dinamična in dobičkonosna gozdarska družba, ki upravlja z naravnimi potenciali na ekološko trajen način, usmerjena proti trgu in kupcem, komercialno motivirana in socialno odgovorna. V obdobju prestrukturiranja od leta 2002 do 2006 bo podjetje sledilo naslednjim petim velikim izzivom:

- Povečanje prihodkov od prodaje lesa (uvajanje tržnih odnosov z lesno industrijo);
- zmanjšanje direktnih in indirektnih stroškov;
- povečanje prihodkov z novimi dejavnostmi na vsaj 5 % skupnih zunanjih prihodkov;
- socialno odgovoren način izvajanja planov zaposlovanja in
- dosledno spoštovanje določil mednarodnega FSC standarda.

"Hrvatske šume" so v zvezi s tem že dosegle naslednje rezultate s pomembnim dolgoročnim vplivom:

- Zaradi zahtev kupcev so 17. oktobra 2002 pridobili FSC (*Forestry Stewardship Council*) certifikat, kar potrjuje, da z gozdovi gospodarijo po strogih ekoloških, socialnih in ekonomskih standardih.

• "Hrvatske šume" so v sodelovanju z Državnim zavodom za standardizacijo in meroslovje in Gozdarsko fakulteto sprejele Evropske norme kot hrvaške norme (HRN - EN - 1999) za najvažnejše gospodarske vrste listavcev (hrast, bukev, topol, jesen in javor). V ta namen so v letu 2000 opravili izobraževanje strokovnega kadra za njihovo uporabo. Izdelana je bila primerjava med HRN 1995 (JUS) in HRN - EN - 1999. Na podlagi odloka Ministrstva za gospodarstvo uporabljajo HRN - 1995.

• V lastništvu "Hrvatskih šum" sta v letu 2003 začeli poslovati dve novi družbi: HŠ Tours in HŠ Consult.

• Še vedno je 10 % hrvaških gozdov nedostopnih zaradi miniranih površin. Postopek odstranjevanja min je zelo drag in zahteven, vendar se tudi tako ustrezno s površino povečuje tudi proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov.

Skupni posnetek predstavnikov »Hrvatskih šuma« in udeležencev obiska Združenja za gozdarstvo. (Foto: Branko Južnič)

- Prizadevajo si pri razvoju novih dobičkonosnih programov, zlasti s področja pridobivanja energije iz biomase.

Gospodarjenje z gozdovi se izvaja v skladu z gozdno gospodarskimi podlagami, ki jih izdelujejo vsakih deset let. Cilji gospodarjenja so naslednji:

- Enovito gospodarjenje z vsemi gozdovi države.

- Stalna vlaganja v obnovo gozdov in krepitev ekoloških funkcij gozdov.

- Zagotavljanje celovitega varstva gozdov.

- Racionalna proizvodnja v tržnih pogojih.

- Visoka kakovost proizvodov in boljša izraba biomase.

- Optimalna odprtost gozdov z gozdnimi prometnicami.

- Stalno poudarjanje pomena in vloge gozdov in gozdarstva.

Osnovna načela gospodarjenja z gozdovi so trajno gospodarjenje z ohranjanjem naravne sestave in pestrosti gozdov ter povečanje stabilnosti in kakovosti gospodarskih in splošno koristne vloge gozdov.

V Republiki Hrvaški pokrivajo gozdovi 44 % kopne površine državnega ozemlja in skupaj z

gozdnimi zemljišči predstavljajo enkratno gozdno gospodarsko področje na 2.485.611 ha. Strnjeni gozdovi pokrivajo 2.100.000 ha kar predstavlja 37 % površine. Od tega je 81 % državnih in 19 % zasebnih gozdov. Semenski gozdovi, ki so najvrednejši, zavzemajo 64 % površin, panjevski gozdovi, grmišča in ostali nizki gozdovi (šikare) 32 %, ostale degradirane oblike pa še 3 % poraslih površin. Plantaže in kulture pokrivajo le 1 % vseh poraslih površin.

V skupni lesni zalogi prevladujejo listavci s 84 % deležem: bukev 37 %, hrast dob 15 %, hrast graden 10 %, ostali hrasti 1 %, gaber 7 %, jesen 4 % ter javor, robinija, domači kostanj, lipa, jelša in topol 10 %. Delež iglavcev je komaj 16 %: jelke 10 %, smreka 2 %, črni bor 1 %, ostali bori 2 % in drugi iglavci 1 %.

Gospodarski gozdovi pokrivajo 1.878.790 ha ali 94 % celotne površine gozdov. Ostalo so varovalni gozdovi s površino 88.839 ha ali 5 % deležem in gozdovi s posebnim namenom na 23.909 ha ali 1 % deležem. Lesna zaloga znaša 278.232.621 m³, tekoči letni prirastek je 8.123.496 m³ in letni etat 4.934.199 m³.

Glavna odlika hrvaških gozdov je, da so po sestavi drevesnih vrst kar 95 % naravni gozdovi.

Varstvo gozdov neposredno vpliva na varstvo vsega okolja. Glavne smernice veljavnega gospodarjenja z gozdovi so opredeljene v Zakonu o gozdovih (1983, 1991) in v Zakonu o varstvu narave (1994), ki vključuje vsa naravna bogastva Hrvaške.

Po stanju iz leta 1999 je od 578.000 ha vseh zavarovanih površin narave po kategorijah Zakona o zaščiti narave 17 % nacionalnih parkov, 70 % naravnih parkov, 6 % posebnih rezervatov in 7 % zaščitene naravne posebnosti, kar prispeva k evropski mreži zavarovanih površin področja Nature 2000. Različne kategorije obsegajo 9,9 % površine Hrvaške. Pri tem je treba poudariti, da se približno polovica, torej 1.057.609 ha hrvaških gozdov, nahaja na krasu. Gozdovi na krasu so pretežno degradirani (makije, panjevci). Sanacije so zato nujne že za boljše opravljanje pretežno splošno koristnih funkcij gozdov. Pri tem je zelo pomembna vloga gozdarske stroke in znanosti. Republika Hrvaška je podpisnica vseh resolucij Ministrskih konferenc o zaščiti in ohranjanju evropskih gozdov (Strasbourg 1990, Helsinki 1993, Wien 2003). Pri sedanji izdelavi planov trajnega gospodarjenja z gozdovi, ki so ga na Hrvaškem začeli izvajati že leta 1765, so podlaga načela omenjenih resolucij.

2.2 Koristi od gozda

V gospodarskih gozdovih se ustvarja prihodek od lesa na podlagi trajnosti, kar pomeni, da se s pridobivanjem lesa ne prizadene sestava in vitalnost gozdnega ekosistema. Varovalni gozdovi so prvenstveno namenjeni zaščiti tal pred erozijo (vode, snega, vetra) medtem ko imajo gozdovi s posebnim namenom lahko rekreacijsko, turistično, estetsko, obrambno in razne druge vloge. V novejšem času postajajo splošno koristne funkcije gozdov pomembnejše kot pa lesna funkcija.

Posredne funkcije gozdov so postale pomembnejše od proizvodnih tako da danes že govorimo o splošno koristnih funkcijah gozdov, ki so lahko 10, 20, 30 in večkrat večje kot znaša vrednost naravne lesne zaloge zrelih gozdov.

2.3 Odnos javnosti do gozdov

Javnost v gozdarstvu vidi na eni strani gospodarsko panogo, ki ustvarja dobiček, na drugi strani pa ji gozd pomeni enkrat in zapleten sistem, ki ima poseben pomen pri vzdrževanju skupnega ravnotežja v biosferi.

Javnost je v odnosu do gozda kot zapletenega ekosistema, ki ga je treba prepustiti naravnemu razvoju vse občutljivejša in ima vse manj razumevanja za gospodarske dejavnosti v gozdu, ki imajo za cilj ustvarjanje dobička. Tako postaja vse bolj vprašljivo celo redno gospodarjenje z gozdovi.

Javnost je zelo negativno ocenjevala delo »Hrvatskih šuma« kot podjetja, ki je bilo ustanovljeno za gospodarjenje z gozdovi zaradi nezadostne informiranosti o gozdno-gojitvenih delih, ki so nujna za vzdrževanje stabilnosti gozdnih ekosistemov.

V javnosti se pomen splošno koristnih funkcij vse bolj veča, vse manj pa pomenijo gozdovi kot vir lesne zaloge. V tej smeri izvira iz javnosti vse več pobud za zaščito določenih gozdnih površin.

Tako »Hrvatske šume« vlagajo veliko strokovnih in materialnih prizadevanj za hkratno zadovoljevanje komercialnih potreb po lesu ob istočasni zaščiti gozdov. Z namenom, da javnosti prikazujejo svoje redne dejavnosti organizirajo »Hrvatske šume« novinarske konference, na katerih prikazujejo javnosti vse ukrepe, ki jih izvajajo pri gojenju in varstvu gozdov.

2.4 Odnosi Hrvatskih šuma d.o.o. z javnostmi

Za komuniciranje z javnostmi imajo »Hrvatske šume« dve ravni:

- Raven Uprave »Hrvatske šume« pokriva splošna vprašanja, organizacijo namenskih srečanj in praznovanje obletnic

- Raven posameznih Gozdnih uprav in podružnic, ki sodelujejo z vrtci, šolami, nevladnimi organizacijami in drugim organizacijami.

Poleg novinarskih konferenc, obveščanje javnosti poteka tudi z odgovori na vprašanja novinarjev. To pomeni ne čakati na novinarjev klic ampak izvajati redno seznanjanje z obvestili za novinarje. Poudariti je potrebno dobro sodelovanje z Zborom novinarjev v Hrvaškem novinarskem društvu pri organizaciji okroglih miz zahtevnejših vsebin.

Glede na to, da se velik del hrvaških gozdov nahaja na krasu, se v obdobju požarne sezone, ki traja od 01.06. do 01.09., organizira intenzivna dejavnost na področju celotne države z enim samim namenom: kako preprečiti nastanek ognja? (prikazi na nacionalni in lokalni TV in radio postajah, veliki plakati ob prometnicah).

Gospodarjenje z oplodnimi in končnimi sečnjami pomeni naenkrat veliko količino sortimentov vrhunske kakovosti. (Foto: Branko Južnič)

Za hrast na Hrvaškem pravijo, da 100 let raste, 100 let živi in 100 let umira. (Foto: Branko Južnič)

Posebno pozornost posvečajo vključevanju v organizacijo obletnic, ki so pomembne za varstvo okolja. Glavni namen je poudariti pomembnost gozdov in splošno koristnih funkcij kot tudi znatno vlogo, ki jo ima pri varstvu okolja gozdarska stroka z gospodarjenjem po načelih trajnosti.

Planinsko društvo »Šumar« pomembno prispeva k medsebojnemu razumevanju med člani drugih planinskih društev in gozdarji. V letu 2003 so za leto 2002 dobili nagrado za najbolje urejeno hrvaško planinsko spletno stran.

In še časopis »Hrvatske šume«, ki ga izdajajo kot pomemben prispevek k promociji gozdarstva. Izdajajo ga mesečno v nakladi 7.000 izvodov, ki jih brezplačno pošiljajo posameznikom in raznim ustanovam (šole, ministrstva, znanstvene ustanove, itd.). Vedno večje število tistih, ki bi ga želeli prejemati potrjuje pravilno grafično opremo in vsebino.

Vsi pomembni podatki o »Hrvatskih šumah« so dostopni tudi na spletni strani.

S pomočjo intraneta, ki ga dnevno dopolnjujejo, skrbijo za čim hitrejšo in točnejšo informacije delavcev o vseh dogodkih, ki se nanašajo na »Hrvatske šume«.

Vse naštetje je strnjen prikaz prizadevanj, ki jih podjetje izvaja za čim boljše komuniciranje z javnostmi. Težijo k čim boljši prepoznavnosti poslovanja in celotne gozdarske stroke. Z informiranjem javnosti o biološki raznovrstnosti se

ustvarja zavest o potrebi in pomembnosti ohranjanja gozdov, ki ustvarja drugačno miselnost in odnos posameznika in skupnosti do raznovrstnosti in pomembnosti gozdov. Tako se javnost vključuje v oblikovanje odločitev, ki se nanašajo na izdelavo planov gospodarjenja z gozdovi. Prav to pa izhaja tudi iz FSC certifikata.

3. POTEK OBISKA IN DELA

Namen našega obiska je bil seznanitev z izkušnjami, ki jih imajo na področju prodaje lesa prek licitacij in gospodarjenjem z gozdovi na zavarovanih območjih.

Deset člansko delegacijo so sestavljali štirje člani Upravnega odbora Združenja za gozdarstvo, pet drugih predstavnikov in sekretar.

Prvi dan, v četrtek, 20.11.2003 smo bili gostje Uprave gozdov Vinkovci, kjer so nam izkušnje pri prodaji gozdnih lesnih sortimentov s pomočjo licitacij predstavili naslednji strokovnjaki »Hrvatskih šuma«:

- 1) Luka Vrhovac, vodja UŠP Vinkovci,
- 2) Ilija Gregorović, namestnik vodje UŠP Vinkovci,
- 3) Damir Tucaković, vodja Komercialnega oddelka UŠP Vinkovci,
- 4) Zlatko Jokić, vodj GO Vrbanja,
- 5) Davor Vukovac, revirni gozdar na GO Vrbanja

Gozdarstvo v času in prostoru

- 6) Andrija Štefančič, svetovalec Uprave HŠ d.o.o.
- 7) Josip Filipović, svetovalec Uprave HŠ d.o.o.
- 8) mr.sc. Stjepan Puljak, vodja Razvojnne službe HŠ d.o.o.
- 9) Petar Milinković, vodja Komercijalne službe HŠ d.o.o.
- 10) Zvonko Peičević, novinar lista »HRVATSKE ŠUME«
- 11) mr.sc. Josip Dundović, svetovalec Uprave HŠ d.o.o.

Problem so nam prikazali na treh objektih na terenu. V vseh treh primerih je šlo za izvedbo končnega seka hrastovega sestoja na že pomlajeni površini. Na prvem objektu je bila sečnja in spravilo lesa že končano, na drugem objektu v teku, na tretjem pa je potekalo samo še spravilo lesa. V vseh treh primerih so bile ob cesti uskladiščene velike količine hrastove hlodovine. Najbolj je seveda izstopala furnirska hlodovina hrasta doba (hrvaško »lužnjak«), tako zaradi velikih dimenzij kot vrhunske kakovosti. Velikih koncentracije visoko kakovostne hlodovine ob kamionski cesti je seveda možno dosegati z načinom gospodarjenja, ki ima pri naših sosedih dolgoročno, lahko rečemo (več) stoletno izročilo. To so nam zelo jasno prikazali na vseh objektih. V končni sek najkasneje tri do štiri leta po oplodni sečnji zajemajo cele oddelke. Objekt, kjer se je odvijala še sečnja in spravilo lesa ima površino 57 ha. V končni sek je zajeto vse drevje, tako da znaša neto posek 10.500 m³. Tak način izvajanja gospodarjenja seveda omogoča napad visokega deleža najkakovostnejše (furnirske) hlodovine na majhni površini.

Za ponazoritev si pogledjmo nekaj podatkov o drevesnih vrstah, količinah in kakovostnih razredih, ki jih prodajo na licitacijah. Podlaga za kakovostno razvrščanje gozdnih lesnih sortimentov je na podlagi Odloka Ministrstva za gospodarstvo JUS, čeprav imajo HRN (hrvaške norme), ki pa so popolnoma povzete po EN (evropske norme). Po dogovoru prodajo še vedno kar od 88,58 % vseh količin jelke do 94,92 % hrasta gradna. Delež hrasta doba prodanega po dogovoru znaša 92,77 %.

Prodajo na licitacijah ločijo posebej za domači in posebej za tuji trg. Na domačem trgu so v obdobju 2000 – 2002 prodali naslednje deleža hlodov po drevesnih vrstah: hrast dob 3,74 %, hrast graden 2,36 %, bukev 1,24 % jesen 1,55 % in jelka 8,83 %. Deleži na tujih trgih so pa naslednji: hrast dob 2,8 %, hrast graden 1,76 %, bukev 4,27 %, jesen

7,3 % in jelka 0,00 %. Največ na tujih licitacijah torej prodajo jesena, po jelki pa ni povpraševanja.

Ponudba, ki je predmet licitacij se vsak petek nahaja na sedežu uprave »Hrvatskih šum« v Zagrebu. Tu se potem vrši licitiranje ponudb iz prejšnjih obdobij in pridobi podatke o količinah, kakovosti drevesni vrsti in lokaciji novih ponudb. Po njihovih podatkih se izklicne cene pri najvrednejših ponudbah, ki znašajo za hrast dob tudi 500 Eur/m³, z licitacijami povečajo za v povprečju 10 do 20 %. Če neka ponudba na licitaciji ni prodana, jo lahko po licitaciji prodajo po izklicni ceni. Če ni zanimanja se po ustreznem postopku izklicna cena zniža. Taka prodaja poteka po principu videno-kupljeno in reklamacij torej ni.

Prodaja na licitacijah na Hrvaškem ni novost in ima dolgo izročilo. Če jo presojam z našega vidika lahko ugotovimo, da morajo biti za to izpolnjeni predvsem naslednji pogoji: ustrezne drevesne vrste, koncentracije sečenj in vrhunska kakovost.

Teh pogojev pri nas ne izpolnjujemo. Treba je vsekakor tudi ugotoviti, da če bi že v preteklosti za to obstajali pogoji, bi bil tudi tak način prodaje najvrednejši sortimentov vsekakor uporabljen. Pri nizkih koncentracijah sečenj, kjer se končni seki izvajajo na majhnih površinah in majhnem deležu visoko kakovostnih sortimentov, ki se pojavljajo na zelo velikih površinah, pa bi stroški licitacij zelo hitro presegle pričakovane učinke licitacije. Za prodajo manj vrednih sortimentov pa tak način ni uporaben ne pri nas in kot vidimo tudi ne na Hrvaškem. Zato Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije in Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano tudi ne vztrajata na uresničitvi s tem v zvezi izdane Uredbe.

Drugi dan, v petek, 21.11.2003 smo bili gostje Uprave gozdov Osijek, kjer so nam izkušnje z gospodarjenjem z gozdovi na zavarovanih območjih predstavili naslednji strokovnjaki »Hrvatskih šum«:

- 1) mr.sc. Pavle Vratarić, vodja UŠP Osijek
- 2) Drago Vračević, vodja oddelka za urejanje gozdov UŠP Osijek
- 3) Zlatan Mihaljević, vodja GO Tikveš
- 4) mr.sc. Stjepan Puljak, vodja razvojne službe HŠ d.o.o.
- 5) mr.sc. Petar Jurjević, vodja službe za ekologiju HŠ d.o.o.
- 6) Franjo Prebanić, strokovni sodelavec za gojenje gozdov HŠ d.o.o.

Naravni park Kopački rit je poln spomenikov narave (Foto: Branko Južnič)

- 7) Hranislav Jakovac, tajnik »Hrvatskih šumarskog društva«
- 8) dr.sc. Miro Harapin, član Akademije gozdarskih znanosti
- 9) mr.sc. Josip Dundović, svetovalec Uprave HŠ d.o.o.

Gozdarsko združenje je prav v začetku novembra organiziralo posvetovanje o gozdarski politiki na zavarovanih območjih. Interesi so zelo različni. Težnje po ustanavljanju novih zavodov za upravljanje s parki različnih kategorij so močne. Seveda pa to povečuje že tako številne upravljavce in druge sodelujoče v procesu gospodarjenja z gozdovi. Poleg tega to pomeni dodatno obremenjevanje državnega proračuna. Zato so nas zanimale njihove izkušnje tudi s tega področja.

Hrvaška ima zelo dolgo tradicijo varstva narave. V letu 2003 so na podlagi odloka vlade ustanovili Državni zavod za varstvo narave. Zavod za zaščito naravnih redkosti pa je do sedaj zaščetil 44 rastlinskih, 476 živalskih vrst in 450 prostorskih objektov različnih kategorij. Skupaj imajo zaščiten kar 10,33 % hrvaške kopne površine. Pretežni del teh površin pomeni 18 narodnih in naravnih parkov.

Nam so predstavili Naravni park Kopački rit, ustanovljen 1967 leta, s površino 22.894 ha. Gre za nižinsko poplavno področje in veliko raznolikostjo živalskega in rastlinskega sveta. V veliki večini prevladujejo gozdovi. Park upravlja javni zavod z 11 zaposlenimi.

Usklajevanje gozdarske dejavnosti z upravo parka so gozdarji ocenili za zahtevno. Menijo, da

bi morali s parki tam, kjer gozdovi površinsko prevladujejo upravljati gozdarji. Več upravljavcev na isti površini tudi po njihovem mnenju in izkušnjah ni učinkovit način za upravljanje zavarovanih območij.

S tem smo dobili potrjeno tudi našo ugotovitev, ki je bila spoznana na posvetovanju o Gozdarski politiki na zavarovanih območjih. Namreč, z gozdovi, ki v zavarovanih območjih prevladujejo naj upravljajo gozdarji v okviru že obstoječih institucij: Zavod za gozdove Slovenije ali/in gozdarske gospodarske družbe s Skladom kmetijskih zemljišč in gozdov RS v državnih gozdovih. Osnovna kadrovska sestava je primerna, dopolniti jo je potrebno le z nekaterimi predstavniki drugih strok (npr. biologi, geografi, pokrajinski arhitekti, pravniki, itd.).

Iz liste sodelujočih gostiteljev je razvidno, da so nam posvetili izjemno pozornost, ki se je izkazovala prav na vseh področjih: strokovnem, gostiteljskem, kolegijalnem in prijateljskem. Hrvaški kolegi so nas obogatili z zelo obsežnimi in kakovostnimi strokovnimi in turističnimi gradivi, v pretežni meri izdanih pod pokroviteljstvom »Hrvatskih šum«. Za vse to se zato njegovim predstavnikom in Javnemu podjetju »Hrvatske šume« želimo najlepše zahvaliti tudi na tem mestu. Posebna zahvala pa velja mr. sc. Josipu Dundoviću, svetovalcu Uprave HŠ d.o.o., ki je vse to organiziral in vodil.

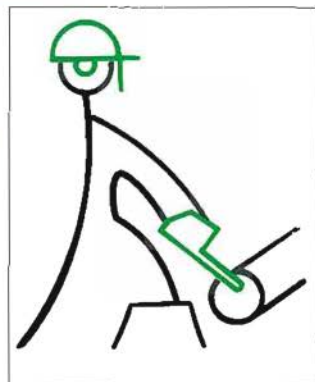
Franci FURLAN, spec. univ. dipl. inž. gozd.
sekretar Združenja za gozdarstvo

Napovedujemo

RAZPIS IN POGOJI UDELEŽBE

na

4. DRŽAVNEM TEKMOVANJU GOZDNIH DELAVCEV SLOVENIJE

Gozdno gospodarstvo Novo Mesto d.d., z DIT gozdarstva Novo Mesto pod okriljem Zveze gozdarskih društev Slovenije in vodenjem Organizacijskega odbora 4. državnega tekmovanja gozdnih delavcev Slovenije (OO 4. DTGDS) prireja 4. DRŽAVNO TEKMOVANJE GOZDNIH DELAVCEV SLOVENIJE.

I. Kraj tekmovanja: DOLENJSKE TOPLICE

II. Program:

petek, 14. maj 2004:

ob 15.30 uri: posvet sodnikov in vodij ekip s strokovno tehničnim odborom ter žrebanje startnih števil tekmovalcev

sobota, 15. maj 2004:

ob 9.00 uri:

ob 9.30 uri:

ob 15.00 uri:

zbor udeležencev 4. DTGDS s slavnostno otvoritvijo
začetek 4. DTGDS
razglasitev rezultatov in podelitev odličij

Tekmovalne discipline:

I.	Menjava verige in obračanje letve	/tekmovalna/
II.	Kombiniran rez	/tekmovalna/
III.	Zasek in podžaganje	/tekmovalna/
IV.	Precizen rez na podlagi	/tekmovalna/
V.	Kleščenje	/tekmovalna/
VI.	Podiranje na balon	/fakultativna/

III. Organizacijski odbor 4. DTGDS

predsednik:	Andrej Kastelic, univ. dipl. inž. gozd.	(GG Novo Mesto)
podpredsednik:	Adolf Trebec, univ. dipl. inž. gozd.	(ZGS OE Postojna)
vodja tekmovanja:	Brane Štubler, univ. dipl. inž. gozd.	(GG Novo Mesto)
pom. vodje tekmovanja	Anton Turk, univ. dipl. inž. gozd.	(ZGS OE Novo Mesto)
član:	Jože Žvab, univ. dipl. inž. gozd.	(GOZD Ljubljana)
član:	Jože Zore, univ. dipl. inž. gozd.	(Gozdarstvo GRČA Kočevje)
član:	Julijan Rupnik, univ. dipl. inž. gozd.	(SNEŽNIK Kočevska Reka)
član:	Marjan Vadnu, dipl. org. menedž.	(SGLŠ Postojna)
član:	Peter Jež, univ. dipl. inž. gozd.	(GG Postojna)
član:	Primož Bobnar, oec.	(GG Novo Mesto)

IV. Častni organizacijski odbor

4. državnega tekmovanja gozdnih delavcev Slovenije

mag. Franci BUT, minister	(Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije)
Jože STERLE, univ. dipl. inž. gozd.	(Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije)
Franci VOVK	(Župan občine Dolenjske Toplice)
Franci FURLAN, spec. univ. dipl. inž. gozd.	(Združenje gozdarstva Slovenije)
Cvetka KERNEL prof.	(SGLŠ Postojna)
prof.dr. Andrej BONČINA	(Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire)
Franc NABERNIK, univ. dipl. inž. gozd.	(Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije)
Andrej KERMAVNAR, univ. dipl. inž. gozd.	(Zavod za gozdove Slovenije)
mag. Franc PERKO, univ. dipl. inž. gozd.	(Zveza gozdarskih društev Slovenije)
dr. Mirko MEDVED, univ. dipl. inž. gozd.	(Gozdarski inštitut Slovenije)
Marjan FERČEC, univ. dipl. inž. les.	(Sindikat gozdarstva Slovenije)

V. Tekmovalna pravica

- Vsako gozdnogospodarsko območje (organizator območnega tekmovanja) lahko nastopi z eno ekipo, ki šteje štiri tekmovalce. Organizator državnega tekmovanja lahko nastopi z dvema.
- Tekmovati smejo vsi polnoletni državljani Republike Slovenije, ki so usposobljeni za delo v gozdu in delo profesionalno opravljajo pri gozdarskih gospodarskih družbah.
- Na tekmovanju nastopi tudi ekipa podjetja Snežnik d.d. Kočevska reka in ekipa dijakov SGLŠ iz Postojne.
- Ekipa SGLŠ Postojna tekmuje na odgovornost vzgojno izobraževalne ustanove.
- Prijavitelj območne ekipe je dolžan pri sestavi tekmovalne ekipe preveriti in zagotoviti navedena določila pod točko »a in b«.
- Ekipo vodi vodja ekipe, kateri ima tudi pravico spremljanja ocenjevanja in pravico pritožbe na izmerjene rezultate.
- Pogoj za sodelovanje na tekmovanju je plačana startnina za vsakega posameznega tekmovalca, na poslovni račun DIT gozdarstva Novo Mesto, št.računa 02970-0018493312 pri NLB – divizija Dolenjska, z navedbo "Startnina '2004'" (davčna številka je 27508137; matična številka 5265193). Startnina je 35.000,00 SIT za prijavljenega tekmovalca. Nakazana mora biti najkasneje ob prijavi ekipe to je do 04. 05. 2004. Fotokopija potrdila nakazila mora biti priložena prijavi. V primeru odpovedi udeležbe posameznika ali ekipe se startnina plačniku ne vrne. Startnina je namenjena kritju osnovnih organizacijskih, zavarovalnih in izvedbenih stroškov tekmovanja.
- Prijave ekipe so do 04. maja 2004, poimensko pa do 11. maja 2004 na naslov: Gozdno gospodarstvo Novo Mesto d.d., Gubčeva 15, 8000 Novo Mesto. Če imate v vašem območju sodnike, ki bi želeli sodelovati pri sojenju na tekmovanju, vas prosimo, da jih prijavite najkasneje do 04. maja 2004.

VI. Točkovanje in uvrstitve

- Tekmovalci dobijo točke za čas, ki so ga potrebovali za izvršitev discipline in za doseženo natančnost njihovega dela.
- Za kršitev varnostnih pravil in napak pri delu (žaganju), dobijo kazenske točke. Pridobljenim točkam v posameznih disciplinah se odšteje tudi negativne kazenske točke.
- Točkovanje je posamično in ekipno.
- Tekmovalne discipline so: menjava verige in obračanje meča, kombiniran rez, zasek in podžagovanje, precizen rez in kleščenje.
- Podiranje drevesa na balon je samo fakultativna disciplina in ne vpliva na skupni rezultat.
- Najboljši tekmovalec je tisti, ki zbere največje število točk.
- Končni vrstni red tekmovalcev je odvisen od njihovih uvrstitev v različnih tekmovalnih disciplinah. Uvrstitev posameznega tekmovalca je v vsaki disciplini določena z dobljenimi in kazenskimi točkami.
- Vodja ekipe lahko na ocenjevanje sodnikov vloži pismeno pritožbo pri razsodišču tekmovanja,

Napovedujemo

- ki bo vse pritožbe takoj raziskalo. Odločitev razsodišča tekmovanja je dokončna.
- Za ekipni rezultat se štejejo točke vseh štirih tekmovalcev ekipe.
 - Če dve ekipi-tekmovalca zbereta enako število točk je zmagovalec tista-tisti, ki je med tekmovanjem zbrali-zbrala manjše število kazenskih točk. Če je tudi v tem primeru rezultat izenačen je zmagovalec tisti, ki je dobil večje število točk pri »zaseku in podžaganju«.
 - Za dodatne informacije in pojasnila v zvezi z razpisom in tekmovanjem vam je na voljo organizacijski odbor 4. državnega tekmovanja gozdnih delavcev Slovenije.

VII. Podelitev odličij in organizacija državne ekipe

1. Organizacijski odbor bo ob razglasitvi rezultatov tekmovanja podelil prvim trem ekipam in posameznikom, pokale, medalje in nagrade.
2. Prvi trije najbolje uvrščeni posamezniki starejši od 21 let in en mlajši tekmovalec, od 18 do 21 let, bodo tudi uvrščeni v državno ekipo, ki bo pod vodstvom Trebec Adolfa, tehničnim vodjem Vadnu Marjanom in ekipnim trenerjem Samec Borisom ter spremljevalcem ekipe Anton Turkom, Slovenijo zastopala na 26. svetovnem prvenstvu v Italiji, predvidoma v jeseni 2004.
Kot rezervni član za sestavo ekipe se določi naslednji najuspešnejši tekmovalec.
3. Državna ekipa se bo za nastop na svetovnem prvenstvu pripravljala v Postojni pod strokovnim vodstvom ekipe.

VIII. Nastanitev in stroški

Stroške prihoda in nastanitve ekipe krijete sami. Nastanitev in prehrana tekmovalcev, vodij ekip, sodnikov, spremljevalcev bo možna ob predhodni rezervaciji, v zdravilišču Dolenjske Toplice in v okolici.

Novo Mesto, 21. januar 2004

Organizacijski odbor
4. državnega tekmovanja gozdnih delavcev Slovenije
Andrej KASTELIC, univ. dipl. inž. gozd.
predsednik organizacijskega odbora

Gozdarski vestnik, LETNIK 62 • LETO 2004 • ŠTEVILKA 2
Gozdarski vestnik, VOLUME 62 • YEAR 2004 • NUMBER 2

Glavni urednik/Editor in chief
mag. Franc Perko

Uredniški odbor/Editorial board

prof. dr. Miha Adamič, dr. Robert Brus, Franci Furlan, Dušan Gradišar, Jošt Jakša,
prof. dr. Marijan Kotar, dr. Darij Krajčič, prof. dr. Ladislav Paule, dr. Primož
Simončič, prof. dr. Heinrich Spiecker, dr. Mirko Medved, prof. dr. Stanislav
Sever, mag. Živan Veselič, prof. dr. Iztok Winkler, Baldomir Svetličič

Dokumentacijska obdelava/Indexing and classification
Kovač-Kerec Dolores

Uredništvo in uprava/Editors address
ZGD Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLOVENIJA
Tel.: +386 01 2571-406

E-mail: gozdarski.vestnik@gov.si
Domača stran: <http://www.dendro.bf.uni-lj.si/gozdv.html>
TRR NLB d.d. 02053-0018822261

Tisk in izdelava fotolotov. Euroraster d.o.o., Ljubljana

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana
Letno izide 10 števil/10 issues per year

Posamezna številka 1.500 SIT. Letna individualna naročnina 8.000 SIT. za dijake
in študente 5.000 SIT. Letna naročnina za inozemstvo 60 EURO.
Letna naročnina za podjetja 22.000 SIT.

Izdajo številke podprto/Supported by
Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport RS
Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS
Gozdarski vestnik je eferiran v mednarodnih bibliografskih zbirkah/Abstract
from the journal are comprised in the international bibliographic databases:
CAB Abstract, TREECD, AGRIS, AGRICOLA.

Mnenja avtorjev objavljenih prispevkov nujno ne izražajo stališč založnika niti
uredniškega odbora/Opinions expressed by authors do not necessarily reflect
the policy of the publisher nor the editorial board

Tekmovanje lastnikov gozdov
Foto: J. Beguš

Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire BF

je izdal

NOVO DOPOLNJENO IN POSODOBLJENO IZDAJO

GOZDARSKEGA PRIROČNIKA

Priročnik je vezan v platno. Dobite ga v pisarni oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Večna pot 83, 1000 Ljubljana.

Prodajna cena za organizacije in posameznike je 6.000 SIT,
za dijake in študente 5.500 SIT.

ZVEZA GOZDARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
VEČNA POT 2, 1000 LJUBLJANA

Ima na zalogi še nekaj izvodov gozdarskih nasvetov:

- **Varno delo pri sečnji** – M. Medved, B. Košir
- **Varno delo s traktorji** – F. Furlan, B. Košir
- **Nega in varstvo mladega gozda** – F. Perko
- **Kaj ogroža slovenske gozdove** – J. Pogačnik, F. Perko
- **Gozd in gozdarstvo Slovenije**
(slovensko/angleško/nemško)

Na razpolago imamo tudi nekaj kompletov revije Gozdarski vestnik zadnjih letnikov.

Naročila sprejema Zveza gozdarskih društev Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana.
e-pošta: fperko1@volja.net

**GOZDNO GOSPODARSTVO
NOVO MESTO d.d.**

Gubčeva 15, 8000 Novo mesto
Telefon: h. c. 07 33 21 065

Kakovostno in po ugodnih cenah:

- opravljamo sečnjo in spravilo lesa;
- izvajamo gozdnogojitvena in varstvena dela;
- projektiramo, gradimo in vzdržujemo gozdne ceste in vlake;
- odkupujemo les na panju in kamionski cesti;
- izdelujemo in prodajamo žagan in tesan les;
- projektiramo in izvajamo hortikulturno in vrtnarsko dejavnost;
- proizvajamo in prodajamo vse vrste cvetja, lončnic, okrasnih grmovnic in dreves

Se priporočamo!